КОМЕНТАР

до

ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

28

КОМЕНТАР

ДО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

(станом на 27 лютого 2004 р.)

Львів
2004

ББК 67.99 (2)
М 17

Максимик М. П. **Коментар до Господарського процесуального кодексу України.** Видання третє, доповнене і перероблене. Львів: Інститут технологій бізнесу і права, 2004.- 183 с.

У книзі на підставі аналізу господарського і процесуального законодавства, роз'яснень Вищого господарського суду України, практики судочинства прокоментовано статті Господарського процесуального кодексу України. Особливістю третього видання є те, що при його підготовці автором враховувались норми нових Цивільного та Господарського кодексів, які суттєво впливають на господарське судочинство. У третьому виданні враховано також відгуки та побажання читачів.

Коментар розрахований, у першу чергу, на ділових людей: керівників підприємств і організацій, приватних підприємців, бухгалтерів адвокатів, фахівців юридичних фірм тощо.

ISBN 966-7955-04-4

© М. П. Максимик, 2004
© Інститут технологій бізнесу і права, 2004

Господарський процесуальний кодекс України

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 6, ст.56)

(Вводиться в дію Постановою ВР
N 1799-XII (1799-12) від 06.11.91, ВВР, 1992, N 6, ст.57)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами
N 3345-XII (3345-12) від 30.06.93, ВВР, 1993, N 33, ст.347
N 82/95-ВР (82/95-ВР) від 02.03.95, ВВР, 1995, N 14, ст.90
N 54/96-ВР (54/96-ВР) від 20.02.96, ВВР, 1996, N 9, ст.44
N 251/97-ВР (251/97-ВР) від 13.05.97, ВВР, 1997, N 25, ст.17)

(Офіційне тлумачення до Кодексу див. в Рішенні Конституційного
Суду N 3-рп/99 (v003p710-99) від 08.04.99)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами
N 784-XIV (784-14) від 30.06.99, ВВР, 1999, N 42-43, ст.378
N 1664-III (1664-14) від 20.04.2000, ВВР, 2000, N 30, ст.233
N 2056-III (2056-14) віж 19.10.2000, ВВР, 2000, N 50, ст.436
N 2181-III (2181-14) від 21.12.2000 - набирає чинності
з 1 квітня 2001 року, ВВР, 2001, N 10, ст.44
N 2249-III (2249-14) від 18.01.2001, ВВР, 2001, N 11, ст.56
N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, ВВР, 2001, N 31, ст.147
N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, ВВР, 2001, N 36, ст.188
N 2922-III (2922-14) від 10.01.2002, ВВР, 2002, N 17, ст.117
N 3092-III (3092-14) від 07.03.2002, ВВР, 2002, N 32, ст.221
N 761-IV (761-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 30, ст.246
N 850-IV (850-15) від 22.05.2003, ВВР, 2003, N 35, ст.271
N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003).

(У тексті Кодексу слова «арбітр», «арбітри» у всіх відмінках замінено словами «суддя», «судді» у відповідних відмінках; слова «арбітражна колегія» замінено словами «судова колегія» у відповідних відмінках; слова «Республіка Крим» замінено словами «Автономна Республіка Крим» у відповідних відмінках; слова «експерт» і «експертиза» замінено відповідно словами «судовий експерт» і «судова експертиза» у відповідних відмінках згідно із Законом N 251/97-ВР (251/97-ВР) від 13.05.97)

(У тексті Кодексу слова «арбітражний», «доарбітражний» і «арбітражний процес у всіх відмінках замінено відповідно словами «господарський», «досудовий» і «судовий процес» у відповідних відмінках згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2000)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Право на звернення до господарського суду

Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності (далі — підприємства та організації), мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, громадяни, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною.

(Стаття 1 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 850-IV (850-15) від 22.05.2003)

Право підприємств, установ, організацій, інших юридичних осіб та громадян – приватних підприємців на звернення до господарського суду – один із найважливіших і найдієвіших засобів захисту їх охоронюваних Законом інтересів. Під іншими юридичними особами в цьому Кодексі потрібно розуміти, зокрема, державні виконавчі органи (адміністрації різних рівнів, міністерства, відомства тощо) та органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські, районні та обласні ради).

Крім вітчизняних, до українських господарських судів мають право звертатись й іноземні підприємства та організації – у випадках, якщо відповідачі за їхніми позовами розташовані на території України. Інші особливості участі іноземних структур в українському господарському судочинстві викладено у розділі XV цього Кодексу. Зокрема, згідно з Рекомендаціями Вищого господарського суду України від 10 лютого 2004 р. № 04-5/212 спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають вирішенню не в судах загальної юрисдикції, а в господарських судах.

Фізичні особи, які не є підприємцями, можуть звертатись до господарського суду у порядку, визначеному Законом "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Для суб'єктів підприємницької діяльності особливо важливою є остання

частина коментованої статті: "Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною". У письмових договорах суб'єктів підприємництва часто можна зустріти фразу приблизно такого змісту: "Всі суперечки, що виникають під час виконання цього договору, вирішуються сторонами шляхом переговорів". Наявність такого застереження не позбавляє зацікавлену сторону права на звернення до суду. Певні обмеження права на звернення до господарського суду містяться у ст. 5 Господарського процесуального кодексу України (далі у тексті – ГПК, Кодекс). Але вони стосуються дотримання процедури досудового врегулювання спору, а не самої можливості звернення до суду.

Крім господарських судів, в Україні існують й третейські суди, які створюються суб'єктами господарювання. За наявності спеціального застереження у договорі (контракті) або окремої угоди, сторони мають право передати спір на вирішення третейського суду. Поки що найбільш розвинена система третейських судів існує при Торгово-промислових палатах областей. Законопроект про третейські суди знаходиться зараз у Верховній Раді.

До речі, 26 лютого 2004 р. Конституційний Суд України фактично „узаконив" існування третейських судів. У цей день КС здійснив офіційне тлумачення положень Закону „Про виконавче провадження", яке стосується виконання рішень третейських судів. Згідно з висновком КС, рішення третейських судів треба вважати виконавчими документами, а Державна виконавча служба зобов'язана забезпечити їх примусове виконання. Висновок, якого давно чекали підприємці, КС дав на звернення Мукачівського (Закарпатська обл.) плодоовочевого консервного заводу.

Новелою у статті є те, що юридичні, а в деяких випадках – і фізичні особи, можуть звертатись до суду не лише за захистом прав та інтересів, але й для вжиття заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Стаття 2. Порушення справ у господарському суді

Господарський суд порушує справи за позовними заявами: підприємств та організацій, які звертаються до господарського суду за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів; державних та інших органів, які звертаються до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами України; прокурорів та їх заступників, які звертаються до господарського суду в інтересах держави; Рахункової палати, яка звертається до господарського суду в інтересах держави в межах повноважень, що передбачені Конституцією (254к/96-ВР) та законами України.

Прокурор, який звертається до господарського суду в інтересах держави, в позовній заяві самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обгрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Господарський суд порушує справи про банкрутство за письмовою заявою будь-кого з кредиторів, боржника.

(Стаття 2 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97; із змінами, внесеними згідно із Законами N 784-XIV (784-14) від 30.06.99, N 2249-III (2249-14) від 18.01.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

(Офіційне тлумачення положень статті 2 див. в Рішенні Конституційного Суду N 3-рп/99 (v003p710-99) від 08.04.99)

Господарський суд має право і зобов'язаний порушувати справи у випадку звернення до нього суб'єктів, перерахованих у ст. 2. Із змісту статті випливає, що процесуальною формою звернення до суду є лише позовна заява (а не скарга, лист чи інший документ). Крім цього, вкрай важливою є та обставина, що господарський суд не може порушувати справ за власною ініціативою (що, однак, не позбавляє суд можливості виступати в якості позивача чи відповідача).

Протягом останнього часу законодавець повернув прокурорам практично усі права, пов'язані із зверненням до господарського суду та участю в процесі. При цьому важливо, щоб прокурори правильно визначали позивачів, щодо яких в інтересах держави можуть бути подані позови. Інколи прокурори подають позовні заяви в інтересах держави, позивачами в яких фігурують державні або й навіть комунальні підприємства. На нашу думку, така практика є хибною. У позовних заявах, поданих прокурорами в інтересах держави, позивачами можуть бути органи державної влади або місцевого самоврядування (див., наприклад, постанову ВГСУ від 25 лютого 2004 р. під головуванням судді В. П. Селіванова).

У зв'язку з набуттям чинності Цивільним кодексом, виникла цікава теоретична проблема, яка, однак, має практичне значення.

Відповідно до п. 2 ст. 213 ЦК, „на вимогу однієї або обох сторін суд може постановити рішення про тлумачення змісту правочину". Можливість тлумачення такого різновиду правочинів, як договори, передбачена ст. 637 ЦК.

На нашу думку, закріплені у ст. 4-1 цього Кодексу дві форми судового процесу (у порядку позовного провадження та з урахуванням особливостей, встановлених Законом „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом") унеможливлюють звернення зацікавленої у тлумаченні правочину (договору) сторони до суду. Тому залишається сподіватись на відповідне роз'яснення ВГСУ або очікувати вирішення цієї проблеми у новому Господарському процесуальному кодексі.

Стаття 3. Мова судочинства

Мова судочинства визначається статтею 21 Закону України «Про мови в Українській РСР» (8312-11).

(Стаття 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Офіційно, згідно із ст. 3 ГПК, мова судочинства, у т.ч. господарського, визначається ст. 21 Закону "Про мови в Українській РСР". У свою чергу, ст. 21

згаданого Закону передбачає, що господарське судочинство здійснюється українською мовою. У випадках, коли стороною у справі є підприємство, установа чи організація з країн СНД (наступниць колишнього СРСР), судочинство має здійснюватись російською мовою. Судові акти (рішення, ухвали та постанови) у такому випадку надсилаються їй (передаються) у перекладі на російську мову. Особам, які не володіють державною мовою, ГПК надає право користуватись послугами перекладача.

Загальновідомо, що на практиці в багатьох регіонах України судочинство здійснюється російською мовою. На думку автора, це прямо суперечить як Закону "Про мови в Українській РСР", так і ст. 10 Конституції України. Тим більше, що, відповідно до п. 2 і 3 ст. 59 Закону „Про судоустрій України", професійний суддя повинен володіти державною мовою.

Стаття 4. Законодавство яке застосовується при вирішенні господарських спорів

Господарський суд вирішує господарські спори на підставі Конституції України (254к/96-ВР), Закону України «Про господарський суд» (1142-12), цього Кодексу, інших законодавчих актів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Господарський суд не застосовує акти державних та інших органів, якщо ці акти не відповідають законодавству України.

Якщо в міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав.

У разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї.

Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

(Стаття 4 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97)

Хоча у ст. 4. про це прямо не згадується, при вирішенні господарських спорів господарський суд застосовує акти Президента України, Кабінету міністрів України, міністерств і відомств. Зрозуміло, що ці акти повинні відповідати Конституції України та Законам України, а у визначених випадках мають бути зареєстрованими у встановленому порядку. Це випливає також із ст. 4 нового Цивільного кодексу України. Згідно з нею, крім власне законів, до актів цивільного законодавства відносяться прийняті у рамках Конституції акти Президента України (зазвичай це укази), постанови Кабінету Міністрів та нормативно-правові акти інших органів державної влади України та органів влади Автономної Республіки Крим. З цього питання існує й рішення

Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. (справа про тлумачення терміну „законодавство").

Досить спірним є питання щодо того, як повинен діяти суд у випадку, коли сторони посилаються на підзаконний акт, який явно не відповідає закону, але поки що не відмінений і не визнаний недійсним у судовому порядку. На нашу думку, виходячи з принципу законності при вирішенні спорів, суд не повинен застосовувати такий підзаконний акт (на жаль, визнати його недійсним за власною ініціативою суд не може).

Крім того, господарські суди використовують роз'яснення президії та постанови пленуму Вищого господарського суду України. Але ці роз'яснення носять тепер рекомендаційний характер.

Як відомо, Україна є правонаступницею Союзу РСР. Відповідно до ст. 6 Закону "Про правонаступництво України", наша держава визнала зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними ще Українською РСР.

На жаль, поки що законодавець не спромігся прийняти законодавчі акти в тих сферах господарювання, які потребують нормативного регулювання. Наприклад, до цього часу в Україні відсутні національні правила приймання товарів за кількістю і якістю. Тому в подібних випадках потрібно керуватися актами Союзу РСР – за умови, що вони не суперечать законам України. Це передбачено постановою Верховної Ради України від 12 вересня 1991р. "Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР".

З коментованої статті випливає, що для господарських судів пріоритетне значення мають міжнародні договори України (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою). У зв'язку з цим Вищий господарський суд України інформаційним листом від 18 листопада 2003 року звернув особливу увагу господарських судів на застосування у господарському процесі Європейської конвенції. Під Європейською конвенцією треба розуміти:

— Конвенцію про захист прав людини і основних свобод (1950 року), підписану від імені України 9 листопада 1995 р.,

— Протоколи № 1, 4 і 7 до Конвенції, підписані від імені України 19 грудня 1996 р.,

— Протоколи № 2 і 11 до Конвенції, підписані від імені України 9 листопада 1995 р.

Звісно, що врегулювати всі аспекти суспільного, у т.ч. господарського, життя не вдавалось ще нікому і ніколи, але у Кодексі міститься пряма заборона господарським судам на відмову розглядати справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності потрібного законодавства. У таких випадках суд має виходити із загальних засад та змісту законодавства, а також застосовувати міжнародні торгові звичаї. Для інформації: Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів INCOTERMS були запроваджені в Україні указом Президента ще у 1994 р., а щодо договорів поставки – Господарським кодексом (ст. 265).

Стаття 4-1. Форми судового процесу

Господарські суди вирішують господарські спори у порядку позовного провадження, передбаченому цим Кодексом.

Господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку провадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (2343-12).

(Кодекс доповнено статтею 4-1 згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97; із змінами, внесеними згідно із Законом N 784-XIV (784-14) від 30.06.99)

Як уже зазначалось у коментарі до ст. 2 цього Кодексу, процесуальною формою звернення до господарського суду є позовна заява. Це означає, що будь-які інші звернення до суду – листи, скарги, доповідні записки і т.п. – не можуть слугувати підставою для порушення провадження та вирішення спору. Тобто, спори вирішуються лише в порядку позовного провадження.

Ще однією формою судового процесу є провадження справ про банкрутство. При вирішенні цієї категорії справ господарські суди повинні використовувати, крім цього Кодексу, також норми Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". У цьому випадку не застосовується досудовий порядок врегулювання спорів і не можливе правонаступництво.

Як уже зазначалось у коментарі до ст. 2, закріплення лише позовного провадження унеможливлює передбачене Цивільним кодексом право сторін звернутись до суду за тлумаченням правочину (у т. ч. договору).

Стаття 4-2. Рівність перед законом і судом

Правосуддя у господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом.

(Кодекс доповнено статтею 4-2 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, попри певну декларативність, має суто практичне значення. Виходячи із змісту цієї статті, учасники процесу – держава і, наприклад, приватний підприємець – володіють однаковими правами та несуть однакові обов'язки перед судом. Але на практиці принцип рівності не завжди дотримується – наприклад, відомі пільги зі сплати мита, які має держава (її органи).

Іншими словами, принцип рівності означає, що при здійсненні правосуддя суд не повинен віддавати перевагу тій чи іншій стороні в залежності від форми власності, місцезнаходження, підпорядкування, майнового стану, чи інших ознак або критеріїв. Скажімо, якщо відповідач систематично не виконує взятих на себе зобов'язань перед іншими підприємствами, то це не означає, що суд

повинен враховувати цю обставину при вирішенні спору, де позивачем є інше підприємство.

Принцип рівності дає господарському суду можливість об'єктивно і неупереджено оцінювати представлені сторонами докази.

Стаття 4-3. Змагальність

Судочинство у господарських судах здійснюється на засадах змагальності.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, обгрунтовують свої вимоги і заперечення поданими суду доказами.

Господарський суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства.

(Кодекс доповнено статтею 4-3 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Принцип змагальності – це порядок, за яким сторони надають суду докази, що підтверджують їх позицію; це участь в дослідженні доказів; це можливість висловлення своєї точки зору з усіх питань, які підлягають розгляду у судовому засіданні. Сторона повинна не лише представити суду певні докази, але й обгрунтувати свою позицію та заперечувати докази і обгрунтування іншої сторони. За пасивної участі чи неучасті сторони в судовому засіданні, ігноруванні принципу змагальності суд виносить рішення за наявними у справі доказами. При цьому він може взяти до уваги позицію сторони, яка активно і об'єктивно висловила своє бачення проблеми.

Стаття 4-4. Гласність розгляду справ

Розгляд справ у господарських судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить вимогам щодо охорони державної, комерційної або банківської таємниці, або коли сторони чи одна з сторін обгрунтовано вимагають конфіденційного розгляду справи і подають відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті.

Про розгляд справи у закритому засіданні або про відхилення клопотання з цього приводу виноситься ухвала.

Судовий процес фіксується технічними засобами та відображається у протоколі судового засідання у порядку, встановленому цим Кодексом.

(Кодекс доповнено статтею 4-4 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Принцип гласності (відкритості) – один з основних принципів демократичного судочинства. Він суттєво зменшує ступінь впливу на суддів з

боку держави чи інших зацікавлених осіб.

Разом з тим, сторони чи одна із сторін мають право вимагати закритого розгляду справи. Однією з підстав для відповідного клопотання може бути небажання розголошення комерційної чи іншої конфіденційної інформації.

На жаль, деякі положення коментованої статті все ще не працюють у повному обсязі. Наприклад, не дуже ретельно ведуться протоколи судових засідань, що часто унеможливлює дієве оскарження судових рішень.

Кодексом не дано визначення фіксації процесу технічними засобами. Наприклад, ч. III ст. 115 Арбітражного процесуального кодексу Російської Федерації прямо вказує, що присутні на засіданні мають право робити письмові замітки, здійснювати стенограму та звукозапис. А от кіно-, фото- та відеозйомка можлива лише з дозволу судді. В Україні ж, через невизначеність терміну "фіксація технічними засобами", навіть для відкритого аудіозапису потрібен дозвіл суду. Понад те, на практиці сторонам пропонується писати письмову заяву про „добровільну" відмову від фіксації процесу технічними засобами...

Стаття 4-5. Судові рішення

Господарські суди здійснюють правосуддя шляхом прийняття обов'язкових до виконання на усій території України рішень, ухвал, постанов. Рішення і постанови господарських судів приймаються іменем України.

Невиконання вимог рішень, ухвал, постанов господарських судів тягне відповідальність встановлену цим Кодексом та іншими законами України.

Усі судові рішення викладаються у письмовій формі.

(Кодекс доповнено статтею 4-5 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Рішення господарського суду, яке набрало законної сили, є обов'язковим для виконання.

Найчастіше ігнорують судові рішення представники Державної виконавчої служби. Саме тому у Кодекс включено ст. 121-2, яка передбачає можливість оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби.

Відповідно до ст. 382 Кримінального кодексу, умисне невиконання службовою особою вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню – карається штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Ті ж самі дії, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений ст. 382 КК, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, - караються обмеженням волі на строк до

п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

До речі, ст. 382 КК доповнено положенням про відповідальність і за невиконання рішення Європейського Суду.

Стаття 4-6. Склад господарського суду

Справи у місцевих господарських судах розглядаються суддею одноособово. Будь-яку справу, що відноситься до підсудності цього суду, залежно від категорії і складності справи, може бути розглянуто колегіально у складі трьох суддів.

Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів здійснюється апеляційними господарськими судами колегією суддів у складі трьох суддів.

Перегляд у касаційному порядку рішень місцевих і апеляційних господарських судів здійснюється Вищим господарським судом України колегією суддів у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

(Кодекс доповнено статтею 4-6 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Як правило, справи у судах першої інстанції розглядаються одним суддею. Але, за вмотивованим клопотанням сторони справа навіть у місцевому господарському суді може бути розглянута колегіально – трьома суддями. При прийнятті рішення про це голова суду враховує категорію і складність справи. Рішення суду, прийняте колегіально, підписується всіма суддями, що розглядали справу.

Перегляд рішень в апеляційній та касаційній інстанціях здійснюється колегіально (див. ЗУ "Про судоустрій України").

Стаття 4-7. Порядок прийняття судових рішень і вирішення питань щодо розгляду справи

Судове рішення приймається суддею за результатами обговорення усіх обставин справи, а якщо спір вирішується колегіально - більшістю голосів суддів. У такому ж порядку вирішуються питання, що виникають у процесі розгляду справи.

Жодний із суддів не має права утримуватися від голосування.

Головуючий суддя голосує останнім.

Суддя, не згодний з рішенням більшості складу колегії суддів, зобов'язаний підписати процесуальний документ і має право викласти письмово свою окрему думку, яка долучається до справи, але не оголошується.

Підготовку проектів судових рішень здійснює головуючий колегії су-

ддів або за його дорученням - будь-який суддя цієї колегії.

(Кодекс доповнено статтею 4-7 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2000)

Коментована стаття в частині прийняття рішення суддею, що розглядав справу одноосібно, за результатами обговорення усіх обставин – носить декларативний характер. Адже суддя не зв'язаний думкою сторін і реальної відповідальності судді за ігнорування думки сторін не існує.

Якщо справа розглядається колегіально, то суддя, чия думка не збігається з думкою решти суддів, все одно зобов'язаний взяти участь в голосуванні і підписати рішення. При цьому він свою окрему думку викладає у письмовій формі; цей документ долучається до рішення, але в судовому засіданні не оголошується.

Розділ II

ДОСУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

***Стаття 5**. Основні положення досудового врегулювання господарського спору*

Сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору ~~у випадках, передбачених цим Кодексом, а також~~ за домовленістю між собою, ~~якщо це обумовлено договором.~~

~~Спори, що виникають з договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку та договору, заснованому на державному замовленні, можуть бути передані на вирішення господарського суду за умови додержання сторонами встановленого для даної категорії спорів порядку їх досудового врегулювання.~~

Порядок досудового врегулювання спорів визначається цим Кодексом, якщо інший порядок не встановлено діючим на території України законодавством, яке регулює конкретний вид господарських відносин.

~~Справи за заявою прокурора чи його заступника, Рахункової палати, Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень порушуються господарським судом незалежно від вжиття сторонами заходів досудового врегулювання спорів.~~

Порядок досудового врегулювання господарських спорів не поширюється на спори про визнання договорів недійсними, спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій (далі — акти), спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ, а також на спори про звернення стягнення на заставлене майно.

(Стаття 5 із змінами, внесеними згідно із Законами N 82/95-ВР від 02.03.95, N 251/97-ВР від 13.05.97, N 1664-III (1664-14) від 20.04.2000, N 2249-III (2249-14) від 18.01.2001, N 2413-III (2413-14) від 17.05.2000)

Протягом тривалого часу дотримання досудового порядку врегулювання господарського спору було обов'язковою передумовою для звернення до суду. Іншими словами, суди повертали позовну заяву без розгляду, якщо до неї не було докладено копії претензії та квитанції про скерування копії претензії відповідачу. Таким способом держава намагалась зменшити кількість спорів,

які мали розглядати суди.

Але, як показала практика, кількість претензій, добровільно визнаних (а тим більше – виконаних) відповідачами, була надзвичайно мізерною. Тому існування тотального обов'язку пред'являти претензії було визнано недоцільним.

У результаті до коментованої статті внесено зміни, за якими досудовий (претензійний) порядок врегулювання обов'язковий у випадках, коли спір виник з:

— договору перевезення;

— договору про надання послуг зв'язку;

— договору, заснованого на державному замовленні.

На перший погляд, цей перелік – вичерпний. Однак, це не зовсім так. Річ у тому, що сторони є вільними у виборі положень, які вони включають у договір. Понад те, згідно з п. 3 ст. 6 Цивільного кодексу, сторони у договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. Наприклад, передбачивши у договорі, що звернутись до господарського суду зацікавлена сторона може тільки після пред'явлення претензії.

Подібна норма, зафіксована у письмовому договорі, не суперечитиме законодавству. Такий висновок дозволяє зробити рішення Конституційного Суду України у справі № 1-2/2002 (більш відомій як справа про досудове врегулювання спорів). Нагадаємо, що суб'єкт права на конституційне звернення вважав: обов'язкове досудове врегулювання спору суперечить ст. 124 Конституції України, за якою юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі. Але КС дійшов такого висновку: „Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист".

Іншими словами, якщо у договорі, укладеному між двома суб'єктами господарювання, передбачено досудовий порядок врегулювання спору, то, у разі його виникнення, зацікавлена сторона зобов'язана спочатку пред'явити претензію, а вже потім, за потреби та у встановленому порядку, може звернутись до суду. В іншому випадку суд повинен: повернути заяву без розгляду (п. 7 ст. 63), припинити провадження у справі (п. 3 ст. 80) або залишити позов без розгляду (п. 3 ст. 81 ГПК). Це ж стосується і спорів, що виникли з договорів перевезення, надання послуг зв'язку та заснованих на державному замовленні.

Стаття 6. Порядок пред'явлення претензії

Підприємства та організації, що порушили майнові права і законні інтереси інших підприємств та організацій, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії.

Підприємства та організації, чиї права і законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав та інтересів звертаються до нього з письмовою претензією.

У претензії зазначаються:

а) повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та підприємства, організації, яким претензія пред'являється; дата пред'явлення і номер претензії;

б) обставини, на підставі яких пред'явлено претензію; докази, що підтверджують ці обставини; посилання на відповідні нормативні акти;

в) вимоги заявника;

г) сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці; платіжні реквізити заявника претензії;

д) перелік документів, що додаються до претензії, а також інших доказів.

Документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другої сторони, можуть не додаватись до претензії із зазначенням про це у претензії.

Претензія підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

(Стаття 6 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2000)

Частина перша коментованої статті містить нагадування для підприємств і організацій, що вони зобов'язані поновити порушені майнові права і законні інтереси інших підприємств та організацій, не очікуючи пред'явлення претензії. Аналогічна норма міститься і в Господарському кодексі. Ця норма носить суто декларативний характер, оскільки ніякої відповідальності за її невиконання законодавством не передбачено.

Письмова форма претензії означає, що цей документ повинен бути виготовлений, як правило, комп'ютерним способом або за допомогою друкарської машинки. Хоча й рукописний варіант теж допускається.

Дуже часто, готуючи претензію до пред'явлення, відповідальна особа підприємства-відправника не дотримує встановленого цією статтею переліку обов'язкових реквізитів. Наприклад, заявник претензії позначається як ТзОВ ВКФ "Марія". Хоча має бути: Товариство з обмеженою відповідальністю Виробничо-комерційна фірма "Марія". А відсутність на бланку заявника (чи в кутовому штампі) дати пред'явлення взагалі може слугувати причиною визнання претензії невідправленою. В багатьох випадках заявники вказують у претензії лише суму вимог, забуваючи навести обгрунтований розрахунок.

Однією з найпоширеніших помилок при пред'явленні претензії є недодання до неї документів, що підтверджують вимоги заявника. У ст. 6 зазначено, що такі документи потрібно подавати в оригіналах чи належно засвідчених копіях. Хотілося б застерегти потенційних заявників: документи все ж таки варто подавати в належно засвідчених копіях. Бо іноді з вини пошти чи за злим умислом одержувача претензії оригінали документів можна втратити, що значно ускладнить або й унеможливить подальше звернення до господарського суду.

Інколи претензію підписує юрисконсульт підприємства. Така претензія є недійсною. Її повинні підписати особи, яким таке право надано статутом

підприємства. Це, як правило, перша особа підприємства (генеральний директор або директор, президент, голова правління і т.п.) або особа, якій таке право надане Статутом. Керівник також може уповноважити підписувати претензії й інших посадових осіб підприємства, видавши їм відповідні довіреності. Наявність фірмової печатки на претензії – бажана, але не обов'язкова.

Якщо із відправленням претензії рекомендованим чи цінним листом особливих проблем не виникає, то вручення її під розписку вимагає особливої уваги. Часто на другому аркуші претензії, який залишається у заявника, на підприємстві отримувача роблять приблизно такий напис: "Претензію отримала..." і ставиться нерозбірливий підпис. Згідно ж з правилами діловодства, у цьому написі має бути вказано також посаду особи, яка отримала претензію, розшифровано її прізвище та ім'я, вказано дату отримання. Підпис особи, що отримала претензію, повинен бути скріплений печаткою підприємства – отримувача претензії (крім фірмової, це може бути печатка канцелярії, відділу кадрів, бухгалтерії і т.п.).

Реквізити претензії та загальні умови її пред'явлення продубльовано також у ст. 222 Господарського кодексу.

Стаття 7. Порядок і строки розгляду претензії

РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ ЗУ N 2705-IV від 23.06.05

Претензія підлягає розгляду в місячний строк, який обчислюється з дня одержання претензії.

В тих випадках, коли обов'язковими для обох сторін правилами або договором передбачено право перепровірки забракованої продукції (товарів) підприємством-виготовлювачем, претензії, пов'язані з якістю та комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців.

Якщо до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду, вони витребуються у заявника із зазначенням строку їх подання, який не може бути менше п'яти днів, не враховуючи часу поштового обігу. При цьому перебіг строку розгляду претензії зупиняється до одержання витребуваних документів чи закінчення строку їх подання. Якщо витребувані документи у встановлений строк не надійшли, претензія розглядається за наявними документами.

При розгляді претензії підприємства та організації в разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести судову експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

Підприємства та організації, що одержали претензію, зобов'язані задовольнити обгрунтовані вимоги заявника.

Для розгляду більшості претензій законодавець встановив місячний строк (30-31 день). Проте, існують й інші строки розгляду претензій.

Якщо претензія стосується якості та комплектності продукції чи товарів, претензія може розглядатися у строк до двох місяців. При цьому у договорі між сторонами або в обов'язкових для них правилах має бути передбачене право перепровірки забракованої продукції.

Крім того, подовжені строки розгляду претензії встановлено Господарським кодексом (щодо перевезення вантажу).

Так, відповідно до п. 3 ст. 315 Господарського кодексу, „перевізник (вантажу – **Авт.**) зобов'язаний розглянути заявлену претензію і повідомити заявника про задоволення чи відхилення її протягом трьох місяців, а щодо претензії з перевезення у прямому змішаному сполученні – протягом шести місяців. Претензії щодо сплати штрафу або премії мають бути розглянуті протягом сорока п'яти днів".

Як уже зазначалось в коментарі до ст. 6, заявники претензій досить часто не додають до неї необхідних документів. У таких випадках отримувач має право витребувати їх у заявника, встановивши час для представлення цих документів – не менше 5 днів плюс час на поштовий обіг. При цьому перебіг строку, який встановлено для розгляду претензії, зупиняється.

У разі потреби, на вимогу однієї сторони, підприємства повинні провести взаємну звірку заборгованості. Наявність акту про взаємну звірку заборгованості пришвидшить розгляд справи в господарському суді.

Стаття 8. *Повідомлення заявника про результати розгляду претензії*

Про результати розгляду претензії заявник повідомляється у письмовій формі.

У відповіді на претензію зазначаються:

а) повне найменування і поштові реквізити підприємства, організації, що дають відповідь, та підприємства чи організації, яким надсилається відповідь; дата і номер відповіді; дата і номер претензії, на яку дається відповідь;

б) коли претензію визнано повністю або частково, - визнана сума, номер і дата платіжного доручення на перерахування цієї суми чи строк та засіб задоволення претензії, якщо вона не підлягає грошовій оцінці;

в) коли претензію відхилено повністю або частково, - мотиви відхилення з посиланням на відповідні нормативні акти і документи, що обгрунтовують відхилення претензії;

г) перелік доданих до відповіді документів та інших доказів. Коли претензію відхилено повністю або частково, заявникові повинно бути повернуто оригінали документів, одержаних з претензією, а також надіслано документи, що обгрунтовують відхилення претензії, якщо їх немає у заявника претензії.

Відповідь на претензію підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

Якщо у відповіді про визнання претензії не повідомляється про перерахування визнаної суми, то через 20 днів після її отримання така відповідь є підставою для примусового стягнення заборгованості державною виконавчою службою в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження» (606-14). До заяви про порушення виконав-

чого провадження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначено розмір визнаної суми, то додається також копія претензії.

Установи банку зобов'язані приймати розпорядження про безспірне списання коштів і в тих випадках, коли боржник, визнавши претензію, просить з різних причин не стягувати з нього визнану суму.

За необгрунтоване списання у безспірному порядку претензійної суми винна сторона сплачує другій стороні штраф у розмірі 10 процентів від списаної суми.

(Стаття 8 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 2922-III (2922-14) від 10.01.2002)

Як випливає із ст. 6 ГПК, відповідь на претензію обов'язково треба давати у випадку, якщо вона виникла з договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку або договору, заснованому на державному замовленні. В інших випадках, за висновком Конституційного Суду України (2002 р.), пред'явлення претензії не позбавляє сторону права звернутися за захистом своїх прав до господарського суду.

Однак, у зв'язку з набуттям чинності Господарським кодексом, ситуація з наданням відповіді на претензію знову змінилась. Пунктом 8 ст. 222 ГК прямо передбачено: „Про результати розгляду претензії заявник має бути повідомлений письмово". Тобто, йдеться про те, що відповіді треба давати на всі без винятку претензії, які сторона отримала. За ненадання чи несвоєчасне надання відповіді до винної сторони буде застосовано штраф у розмірі і в порядку, встановленому ст. 9 ГПК.

Звертаємо особливу увагу на те, що стягнення штрафу за порушення строку розгляду претензії або залишення її без відповіді – не право суду, як це зазначено у ст. 9 ГПК, а обов'язок (див. п. 9 ст. 222 ГК).

Важливо, щоб претензія містила всі реквізити, передбачені статтею восьмою.

Як випливає зі змісту коментованої статті, у відповіді на претензію має бути прямо зазначено: "Ваша претензія нами визнана повністю (або – частково), в сумі _____ грн. ___ коп." Та вказано № і дату платіжного доручення про перерахування коштів.

Якщо заявник скерував боржникові разом з претензією оригінали документів, останній у випадку повного або часткового відхилення претензії повинен повернути ці оригінали заявникові. Оскільки отримувачі претензії в цьому не зацікавлені, заявник повинен сам терміново звернутись до боржника з вимогою повернути оригінали. Адже без них до господарського суду буде звернутися складно.

У зв'язку із зміною редакції частини 5 ст. 8, з 20 лютого 2002 р. відповіді, що містять визнання претензій, через 20 днів після їх надходження, потрібно подавати не в банк боржника, а у відділ Державної виконавчої служби того району, на території якого зареєстровано підприємство-боржник. Відповіді на претензії з платіжними вимогами в таких випадках повертаються установами банків без виконання. Це випливає з листа НБУ від 21 лютого 2002 р. за № 25-111/329-1386.

Якщо боржник визнав суму претензії, але з різних причин (незадовільний фінансовий стан, необхідність проплати по іншому договору тощо) просить її не стягувати зовсім чи протягом певного періоду, то відділ Державної виконавчої служби все одно зобов'язаний прийняти відповідь до виконання.

ЗУ N 2705-IV 23.06.05р.

~~Стаття~~ 9. *Відповідальність за порушення строків розгляду претензії*

В разі порушення строків розгляду претензії, встановлених статтею 7 цього Кодексу, чи залишення її без відповіді господарський суд при вирішенні господарського спору має право стягти в доход державного бюджету з підприємства, організації, що припустилися такого порушення, штраф у розмірі 2 процентів від суми претензії, але не менш як 5 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більш як 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

(Стаття 9 в редакції Закону N 3345-XII (3345-12) від 30.06.93, із змінами, внесеними згідно із Законом N 54/96-ВР (54/96-ВР) від 20.02.96)

Як зазначалось у коментарі до ст. 8, підприємство – одержувач претензії – зобов'язане дати на неї вмотивовану відповідь. При чому у строк, визначений ст. 7 ГПК, а в окремих випадках – у строк, встановлений Господарським кодексом.

У випадку ненадсилання відповіді на претензію, чи надсилання із запізненням, господарський суд має право стягнути з порушника штраф у розмірі 2% від суми претензії. При цьому сума штрафу не може бути меншою, як 5 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, та не може бути більшою, ніж 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За станом на 25 лютого 2004 р. (на день підготовки коментаря до цієї статті), 1 неоподаткований мінімум доходів громадян становив 17 гривень. Отже, "вилка" штрафу – від 85 до 1700 грн. Сума штрафу надходить, на жаль, не позивачеві, а в дохід Державного бюджету. Стягнути штраф суд може як за власною ініціативою, так і за клопотанням позивача.

Проте, як уже зазначалось у коментарі до ст. 8, Господарський кодекс передбачає, що стягнення штрафу за порушення строків розгляду або залишення претензії без відповіді – не право, а обов'язок суду. Тому, до усунення колізій між Господарським і Господарським процесуальним кодексами, радимо давати відповіді на всі без винятку одержані претензії.

Стаття 10. *Досудове врегулювання розбіжностей, що виникають під час укладення ~~певної категорії~~ господарських договорів* ЗУ N 2705-IV в.д. 23.06.05

Спори, що виникають при укладенні господарських договорів, можуть

бути подані на вирішення господарського суду.

(Стаття 10 в редакції Закону N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Спори, які виникають при укладенні господарських договорів (т.зв. переддоговірні спори) можуть бути передані на вирішення господарського суду за умови спільної згоди на це сторін, які цей договір мають намір укласти. Якщо такої спільної згоди, висловленої у письмовій формі, немає, то господарський суд поверне позовну заяву на підставі п. 1-1 ст. 80 ГПК – через відсутність предмету спору.

Стаття 11. *Досудове врегулювання спорів, що виникають у разі зміни та розірвання ~~певної категорії~~ господарських договорів* ЗУ N 2405-IV від 23.06.05

Підприємство чи організація, які вважають за необхідне змінити чи розірвати договір, ~~зазначений у частині другій статті 5 цього Кодексу~~, надсилають пропозиції про це другій стороні за договором.

Підприємство, організація, які одержали пропозицію про зміну чи розірвання договору, ~~повинні відповісти~~ відповідають на неї не пізніше 20 днів після одержання пропозиції. Якщо підприємства і організації не досягли згоди щодо зміни чи розірвання договору, а також у разі неодержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення господарського суду.

(Стаття 11 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Коментована стаття відсилає читача до частини другої ст. 5 ГПК.

Звідси випливає, що досудове врегулювання спорів, що стосується зміни чи розірвання угод, стосується договорів, пов'язаних з перевезенням, наданням послуг зв'язку і/або заснованих на державному замовленні, а також у випадку, якщо досудовий порядок передбачено у договорі між сторонами. В усіх інших випадках заінтересована сторона має право одразу звертатись до господарського суду.

Розділ III

ПІДВІДОМЧІСТЬ СПРАВ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДАМ. ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ.

(Назва розділу III в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.9)

Стаття 12. Справи, підвідомчі господарським судам

Господарським судам підвідомчі:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також у спорах про визнання недійсними актів з підстав, зазначених у законодавстві, крім:

спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;

спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України, міждержавних договорів та угод віднесено до відання інших органів;

2) справи про банкрутство;

3) справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції.

Підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами на вирішення третейського суду (арбітражу), крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб.

(Стаття 12 із змінами, внесеними згідно із Законами N 82/95-ВР від 02.03.95, N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2249-III (2249-14) від 18.01.2000)

Підвідомчість – це визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції (див. п. 1 Роз'яснення ВАСУ від 08.02.1996 р. № 02-5/62).

Господарським судам підвідомчі майнові та немайнові спори між юридичними особами (підприємствами, установами, організаціями) та/або підприємцями без створення юридичної особи (приватними підприємцями). У той же час значна кількість справ, прямо чи опосередковано пов'язаних з господарською або підприємницькою діяльністю, розглядається судами

загальної юрисдикції. Наприклад, справа, пов'язана із виключенням учасника з господарського товариства чи про виділення частки засновника – фізичної особи із ТзОВ, підлягає розгляду в місцевому суді загальної юрисдикції.

Характерно, що тепер право на звернення до господарських судів нашої держави мають й іноземні підприємства та організації – за умови, що відповідачі у таких справах розташовані (зареєстровані) на території України, а також у випадках, коли спір стосується державного регулювання іноземних інвестицій (раніше такі спори розглядали суду загальної юрисдикції).

Перераховані у ст. 12 ГПК винятки (категорії справ, що не підвідомчі господарським судам), на думку автора, дещо суперечать ст. 124 Конституції України. Адже, за Конституцією, "юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають в державі".

Спори, підвідомчі господарським судам, можуть за взаємною згодою сторін бути передані на вирішення третейського суду. Але поки що третейські суди вирішують незначну частину спорів. Як правило, до них звертаються підприємства, що входять до складу підприємницького об'єднання (асоціації, гільдії і т. п.), при якому створено третейський суд. Крім цього, часто перевагу третейському суду віддають іноземні фірми, що мають контрагентів в Україні.

Стаття 13. Справи, підсудні місцевим господарським судам

Місцеві господарські суди розглядають у першій інстанції усі справи, підвідомчі господарським судам.

(Стаття 13 в редакції Законів N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2000)

В Арбітражному процесуальному кодексі зразка 1992 р. до компетенції обласних, Київського і Севастопольського арбітражних судів було віднесено розгляд усіх справ – за винятком тих, які підлягали розгляду лише Вищим арбітражним судом. (Стаття 14, яка визначала компетенцію Вищого господарського суду, із Кодексу виключена на підставі Закону від 21 червня 2001 р. Вищий господарський суд розглядає справи лише в порядку касації). Не залежно від суми спору будь-яка справа підлягає тепер розгляду в місцевому господарському суді.

Схему побудови господарських судів див. у додатку № 1.

(Статтю 14 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 15. Територіальна підсудність справ господарському суду

Справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів, справи у спорах про визнання договорів недійсними

розглядаються господарським судом за місцезнаходженням сторони, зобов'язаної за договором здійснити на користь другої сторони певні дії, такі як: передати майно, виконати роботу, надати послуги, сплатити гроші тощо.

Справи у спорах, що виникають при виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також справи про визнання недійсними актів розглядаються господарським судом за місцезнаходженням відповідача.

Справи у спорах за участю кількох відповідачів розглядаються господарським судом за місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача.

Якщо юридичну особу представляє уповноважений нею відособлений підрозділ, територіальна підсудність спору визначається з урахуванням частин першої - третьої цієї статті залежно від місцезнаходження відособленого підрозділу.

Місце розгляду справи з господарського спору, в якому однією з сторін є апеляційний господарський суд, господарський суд Автономної Республіки Крим, господарський суд області, міст Києва та Севастополя, визначає Вищий господарський суд.

Справи про банкрутство розглядаються господарським судом за місцезнаходженням боржника.

(Стаття 15 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Цією статтею розмежовується компетенція господарських судів однієї ланки – місцевих (до них відносяться обласні господарські суди, суди міст Києва та Севастополя, а також, якщо будуть створені – інші міські, міжрайонні та суди вільних чи спеціальних економічних зон). Відповідно до правил загальної територіальної підсудності, справи вирішуються судом за місцем розташування (реєстрації) відповідача. Справа може розглядатись також за місцем розташування відокремленого підрозділу підприємства-відповідача. Оскільки такий підрозділ юридичної особи діє тільки у межах наданих йому повноважень, то подання позову за місцем знаходження цього підрозділу правомірне лише тоді, коли спір не пов'язаний з діяльністю цього підрозділу, позовні матеріали або справи надсилаються за підсудністю – в господарський суд за місцем знаходження юридичної особи (див. п. 3.1 Роз'яснення ВАСУ від 08.02.1996 р. № 02-5/62).

Крім цього, за місцем розташування відповідача розглядаються спори за позовами іноземних підприємств.

У випадку надходження до суду позовної заяви з порушенням територіальної підсудності, він зобов'язаний скерувати цю заяву суду, до територіальної підсудності якого вона відноситься (див. ст. 17 ГПК).

Стаття 16. Виключна підсудність справ

Віднесені до підсудності господарського суду справи у спорах, що виникають з договору перевезення, в яких одним з відповідачів є орган

транспорту, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням цього органу.

Справи у спорах про право власності на майно або про витребування майна з чужого незаконного володіння чи про усунення перешкод у користуванні майном розглядаються господарським судом за місцезнаходженням майна.

Справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення.

Справи у спорах, у яких відповідачем є вищий чи центральний орган виконавчої влади, Національний банк України, Рахункова палата, Верховна Рада Автономної Республіки Крим або Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради або обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, а також справи, матеріали яких містять державну таємницю, розглядаються господарським судом міста Києва.

Справи в спорах, у яких відповідачем є нерезидент України, що не має представництва на території України, розглядаються за місцезнаходженням позивача.

(Стаття 16 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 850-IV (850-15) від 22.05.2003, N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

Виключна підсудність характерна тим, що окремі справи може розглянути по суті лише той суд, який прямо уповноважений на це Господарським процесуальним кодексом. Тобто, фактично ст. 16 закріплює винятки із територіальної підсудності справ. Перелік категорій справ, які наведені у цій статті і які можуть розглядатись в порядку виключної підсудності, є вичерпним.

Заслуговує на особливу увагу частина 5, якою коментована стаття доповнена 18 листопада 2003 р. Вона дає можливість позивачам подавати позовні заяви до нерезидентів України (якщо ті не мають офіційного представництва в Україні) до господарського суду за його (позивача – **Авт.**) місцезнаходженням. Ця новела має особливе практичне значення для позивачів, чиї контрагенти невчасно повертають або не повертають валютної виручки (т. зв. Проблема 90 днів).

Стаття 17. Передача справ з одного господарського суду до іншого господарського суду

Якщо справа не підсудна даному господарському суду, матеріали справи надсилаються господарським судом за встановленою підсудністю не пізніше п'яти днів з дня надходження позовної заяви або винесення ухвали про передачу справи.

Ухвалу про передачу справи за підсудністю може бути оскаржено.

Справа, прийнята господарським судом до свого провадження з

додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута по суті і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому господарському суду.

Якщо після відводу суддів неможливо розглянути справу в господарському суді, до підсудності якого відноситься справа, то Голова Вищого господарського суду України або його заступник мають право витребувати будь-яку справу, що є у провадженні місцевого господарського суду, і передати її на розгляд до іншого місцевого господарського суду.

(Стаття 17 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97, в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

(Розділ III в редакції Закону N 3345-12 від 30.06.93)

Трапляється, що позивач направляє позовну заяву в господарський суд з порушенням правил підсудності. Наприклад, якщо відповідачем у справі є обласна державна адміністрація, позивач може помилково направити позов до місцевого господарського суду цієї ж області. У такому випадку місцевий господарський суд упродовж п'яти днів повинен переслати матеріали справи за підсудністю – в місцевий суд м.Києва, до чиєї виключної компетенції, згідно із ст. 16 ГПК, віднесено розгляд таких справ.

Інколи, в невеликих за кількістю суддів місцевих судах та особливо в період відпусток, може виникнути складна ситуація: після відведення стороною суддів суд взагалі не може у встановлені строки розглянути справу. У такому випадку голова Вищого господарського суду або його заступник можуть передати справу на розгляд в інший місцевий господарський суд.

Розділ IV

УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 18. Склад учасників судового процесу

До складу учасників судового процесу входять: сторони, треті особи, прокурор, інші особи, які беруть участь у процесі у випадках, передбачених цим Кодексом.

(Стаття 18 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Склад учасників судового процесу, наведений у ст. 18, не є вичерпним. В окремих випадках та в порядку, визначеному Кодексом, в процесі можуть брати участь й інші особи – експерт (чи експерти), перекладач, посадовці та інші працівники підприємств – сторін у справі, чи державних або інших органів, представники сторін тощо. До учасників можна віднести й третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору (див. коментар до ст. 26 ГПК).

Чинний ГПК не передбачає серед учасників процесу свідків. У проекті нового ГПК участь свідків у судовому процесі передбачена.

Стаття 19. Суддя

Суддею є посадова особа господарського суду. Процесуальний статус судді визначається Законом «Про господарські суди» (1142-12) та цим Кодексом.

Наведене у статті посилання на Закон „Про господарський суд" застаріло, оскільки цей законодавчий акт втратив чинність.

Відповідно до Закону "Про судоустрій України", суддею господарського суду є посадова особа, наділена повноваженнями здійснювати правосуддя у сфері господарських відносин.

Суддею місцевого господарського суду може бути громадянин України, який досяг 25-річного віку, має вищу юридичну освіту (на рівні спеціаліст або магістр) і стаж роботи за спеціальністю не менше п'яти років.

Суддя є центральною особою судового процесу. За неписаними правилами етикету, при зверненні до судді бажано вживати вислів "Ваша честь".

Стаття 20. Відвід судді

Суддя не може брати участі в розгляді справи і підлягає відводу (самовідводу), якщо він є родичем осіб, які беруть участь в судовому процесі, або буде встановлено інші обставини, що викликають сумнів у його неупередженості. Суддя, який брав участь в розгляді справи, не може брати участі в новому розгляді справи у разі скасування рішення, ухвали, прийнятої за його участю.

При наявності зазначених підстав суддя повинен заявити самовідвід.

З цих же підстав відвід судді можуть заявити сторони та прокурор, який бере участь в судовому процесі.

Відвід повинен бути мотивованим, заявлятись у письмовій формі до початку вирішення спору. Заявляти відвід після цього можна лише у разі, якщо про підставу відводу сторона чи прокурор дізналися після початку розгляду справи по суті.

Питання про відвід судді вирішується головою господарського суду або заступником голови господарського суду, а про відвід заступника голови - головою господарського суду, який виносить з цього приводу ухвалу в триденний строк з дня надходження заяви.

Якщо голова господарського суду прийняв справу до свого провадження, питання про його відвід вирішується президією Вищого господарського суду України в триденний строк з дня надходження заяви про відвід.

(Стаття 20 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Відвід (чи відведення) судді – одна з демократичних правових норм, яка свідчить про ступінь цивілізованості держави та її судової системи.

Перелік підстав, через які суддя не може брати участі у процесі, не є вичерпним. Законодавець прямо назвав лише одну – якщо суддя є родичем осіб, котрі беруть участь у судовому процесі. Може бути встановлено й інші обставини, які викликають сумнів у його неупередженості. На практиці обгрунтувати, вмотивувати відвід судді через інші обставини досить складно.

Як випливає з роз'яснення ВАСУ від 10.12.1996 р. № 02-5/422, заява про відвід судді повинна подаватись, як правило, до початку розгляду справи. Тобто, одразу після отримання ухвали про порушення провадження у справі.

Безпосередньо у коментованій статті названо лише двоє учасників судового процесу, які можуть заявити відвід судді – це сторони і прокурор. Але, згідно з п. 1.1 роз'яснення ВАСУ від 18.09.1997 р. № 02-5/289, таким правом наділені й треті особи, які є учасниками процесу.

Рішення про відвід приймає голова місцевого суду або його заступник - на основі мотивованої письмової заяви сторони чи прокурора, який бере участь у процесі. Про задоволення заяви або її відхилення голова (заступник голови) виносить ухвалу.

Стаття 21. Сторони в судовому процесі

Сторонами в судовому процесі - позивачами і відповідачами - можуть бути підприємства та організації, зазначені у статті 1 цього Кодексу.

Позивачами є підприємства та організації, що подали позов або в інтересах яких подано позов про захист порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу.

Відповідачами є підприємства та організації, яким пред'явлено позовну вимогу.

Визначення сторін, наведене у коментованій статті, є неповним. Адже у ст. 1 ГПК, до якої відсилає ст. 21, зазначено, що правом на звернення до господарського суду, крім підприємств, установ та організацій, мають також "громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності". Отже, стороною в судовому процесі можуть бути і приватні підприємці.

ГПК України не передбачає вимог щодо процесуальної право- і дієздатності сторін, хоча саме від їх наявності чи відсутності залежить можливість скористатись правом на судовий захист. Господарська процесуальна правоздатність сторін пов'язана з їхньою правоздатністю в матеріальному праві. Кожна з них має свій, передбачений законодавством, обсяг процесуальних прав і обов'язків. Господарська процесуальна дієздатність – це здатність безпосередньо реалізовувати свої процесуальні права та обов'язки. Цивільна правоздатність у юридичних осіб та громадян-підприємців виникає з моменту їх державної реєстрації.

Для встановлення статусу підприємств, установ, організацій та приватних підприємців, в порядку підготовки до судового засідання, суддя, як правило, зобов'язує їх представити господарському суду копію довідки із статистичного органу, в якій цей статус чітко зазначено, або свідоцтва про державну реєстрацію.

Відокремлені підрозділи підприємств, наприклад, філії, хоча і не є сторонами у справі, мають право брати участь у судовому процесі – якщо їхнє право на представлення "материнського" підприємства зафіксоване у положенні про філію чи в установчих документах, та у довіреності, виданій керівнику філії. У цьому випадку стороною в процесі є "материнська" фірма, а філія представляє її інтереси.

(Стаття 20 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Стаття 22. Права та обов'язки сторін

Сторони користуються рівними процесуальними правами.

Сторони мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь в господарських засіданнях, подавати

докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників судового процесу, оскаржувати судові рішення господарського суду в установленому цим Кодексом порядку, а також користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм цим Кодексом.

Сторони зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав і охоронюваних законом інтересів другої сторони, вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи.

Позивач вправі до прийняття рішення по справі змінити підставу або предмет позову, збільшити розмір позовних вимог за умови дотримання встановленого порядку досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу в цій частині, відмовитись від позову або зменшити розмір позовних вимог.

Відповідач має право визнати позов повністю або частково.

Господарський суд не приймає відмови від позову, зменшення розміру позовних вимог, визнання позову відповідачем, якщо ці дії суперечать законодавству або порушують чиї-небудь права і охоронювані законом інтереси.

(Стаття 22 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Крім прав, безпосередньо визначених цією статтею, сторони мають і деякі інші процесуальні права, надані їм Кодексом.

Так, наприклад, згідно із частиною другою ст. 41 цього Кодексу, сторони мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом.

Відповідно до ст. 20 ГПК, сторони мають право на відвід судді.

Сторони мають право укласти мирову угоду, яка підлягає затвердженню господарським судом.

ГПК у червні 2001 р. доповнено статтею 121-2, яка надає одній із сторін процесу – стягувачеві (колишньому позивачеві) – право оскаржити дії чи бездіяльність органів Державної виконавчої служби.

У зв'язку з прийняттям нового Цивільного кодексу у сторін виникає ще одне цікаве право – на тлумачення правочину, у т. ч. договору (п. 2 ст. 213 ЦК).

Стаття 23. *Участь у справі кількох позивачів та відповідачів*

Позов може бути подано кількома позивачами чи до кількох відповідачів. Кожний з позивачів або відповідачів щодо іншої сторони виступає в судовому процесі самостійно.

У коментованій статті йдеться про т.зв. процесуальну співучасть. Співучасть буває активною – коли декілька позивачів позиваються до одного відповідача, та пасивною – коли декілька відповідачів відповідають перед одним позивачем. Буває й змішана співучасть.

Всі позивачі і відповідачі, які беруть участь у справі, користуються однаковими правами і є повноцінними сторонами, зі своїми інтересами.

Участь у справі кількох позивачів та відповідачів не варто плутати з об'єднанням позовів. У першому випадку інтереси учасників не суперечать один одному, а в другому – господарський суд за власним розсудом об'єднує вимоги кількох позивачів до одного відповідача в одну справу з метою економії часу

Стаття 24. Залучення до участі у справі іншого відповідача. Заміна неналежного відповідача

Господарський суд за наявністю достатніх підстав має право до прийняття рішення залучити за клопотанням сторони або за своєю ініціативою до участі у справі іншого відповідача.

~~**Клопотання про залучення до участі в справі іншого відповідача може бути задоволено за умови вжиття щодо нього заходів досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу. Залучення до участі у справі відповідача з ініціативи господарського суду може здійснюватися незалежно від додержання порядку досудового врегулювання спору.**~~ ЗУ N2705-IV від 23.06.05р.

Господарський суд, встановивши до прийняття рішення, що позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, може за згодою позивача, не припиняючи провадження у справі, допустити заміну первісного відповідача належним відповідачем.

Про залучення іншого відповідача чи заміну неналежного відповідача виноситься ухвала, і розгляд справи починається заново.

(Стаття 24 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-II (2413-14) від 17.05.2001)

Інколи під час судового розгляду виявляється, що позивач помилково подав позов не до того відповідача. Тобто, відповідач виявляється неналежним.

Заміна відповідача може відбуватись як за ініціативою суду, так і за клопотанням сторони. В останньому випадку позивач повинен дотримати вимог ст. 5 ГПК щодо досудового порядку врегулювання окремих категорій спорів.

Типовим прикладом залучення іншого відповідача може бути ситуація, коли відповідачем у справі є військова частина. Процитуємо п. 7 листа ВАСУ від 11.11.1999 р. № 01-8/531: „У випадку відсутності або недостатності коштів на рахунку військової частини, стягнення за її зобов'язаннями за будь-яких умов не може бути звернено на закріплене за військовою частиною майно. У цих ситуаціях до участі у справі може бути залучено Міністерство оборони

України".

При заміні відповідача розгляд справи починається заново.

Стаття 25. *Процесуальне правонаступництво*

В разі вибуття однієї з сторін у спірному або встановленому рішенням господарського суду правовідношенні внаслідок реорганізації підприємства чи організації господарський суд здійснює заміну цієї сторони її правонаступником, вказуючи про це в рішенні або ухвалі. Усі дії, вчинені в процесі до вступу правонаступника, є обов'язковими для нього в такій же мірі, в якій вони були б обов'язковими для особи, яку він замінив.

Правонаступництво можливе на будь-якій стадії судового процесу.

Від залучення до справи належного відповідача слід відрізняти процесуальне правонаступництво.

Процесуальне правонаступництво – це заміна в процесі належної сторони її правонаступником.

Наприклад, під час судового процесу позивач – товариство з обмеженою відповідальністю – було за рішенням засновників реорганізовано в акціонерне товариство. Такі випадки на практиці непоодинокі.

Головна відмінність правонаступництва від заміни відповідача – в тому, що процес нема потреби розпочинати заново, він продовжується у звичайному режимі.

Щоправда, правонаступник може прийняти права чи обов'язки свого попередника або повністю, або частково. Повне правонаступництво виникає у випадку реорганізації фірми і називається універсальним. Часткове – при поступці або переведенні боргу і називається сингулярним.

Правонаступники мають представити господарському суду документи, що свідчать про зміну статусу, наприклад, свідоцтво про державну перереєстрацію підприємства.

Стаття 26. *Треті особи, які заявляють самостійні вимогина предмет спору*

ЗУ N 2413-III 23.06.05

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, можуть вступити у справу до прийняття рішення господарським судом, подавши позов до однієї або двох сторін ~~за умови вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу.~~

Про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу господарський суд виносить ухвалу.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, користуються усіма правами і несуть усі обов'язки позивача.

(Стаття 26 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Треті особи є учасниками судового процесу у тих випадках, коли вони до початку процесу вже перебували з тією чи іншою стороною в певних, у т. ч. договірних, відносинах.

Треті особи можуть вступити у справу тільки на підставі власної заяви. Тобто, не за клопотанням сторін чи прокурора і не за ініціативою самого суду (див. п. 1.5 Роз'яснення ВАСУ від 18.09.1997 р. № 02-5/289).

Основна відмінність третіх осіб від сторін полягає в тому, що їх інтереси повністю або частково не співпадають з інтересами сторін і, що важливо, вони вступають у справу, яка вже розпочата сторонами. Разом з тим, треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, наділені всіма правами і несуть всі обов'язки позивача.

Наприклад, за ТзОВ стягує з дочірнього підприємства (ДП) грошові кошти. У зв'язку з відсутністю коштів на рахунку ДП позивач просить в рахунок погашення боргу передавати йому станки чи інше обладнання відповідача. У справу може вступити засновник ДП – акціонерне товариство, яке наділило своє дочірнє підприємство цими станками при створенні останнього. Зрозуміло, що в АТ є самостійні вимоги на предмет спору і воно повинно взяти участь у розгляді справи.

Вступ у процес третьої особи з самостійною вимогою призводить до виникнення двох справ, які об'єднуються судом в одне провадження.

Стаття 27. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до прийняття рішення господарським судом, якщо рішення з господарського спору може вплинути на їх права або обов'язки щодо однієї з сторін. Їх може бути залучено до участі у справі також за клопотанням сторін, прокурора або з ініціативи господарського суду.

У заявах про залучення третіх осіб і у заявах третіх осіб про вступ у справу на стороні позивача або відповідача зазначається, на яких підставах третіх осіб належить залучити або допустити до участі у справі.

(Частину третю статті 27 виключено на підставі Закону N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Питання про допущення або залучення третіх осіб до участі у справі вирішується господарським судом, який виносить з цього приводу ухвалу.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог, користуються процесуальними правами і несуть процесуальні обов'язки сторін, крім права на зміну підстави і предмета позову, збільшення чи зменшення розміру позовних вимог, а також на відмову від позову або визнання позову.

(Стаття 27 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Третя особа, яка не заявляє самостійних вимог, може вступити в процес як

за власною ініціативою на підставі заяви, так і за клопотання сторін, прокурора чи за ініціативою господарського суду. У цьому її відмінність від третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору.

Сенс вступу у процес третьої особи без самостійних вимог полягає в тому, що рішення суду може вплинути на її подальші правовідносини з позивачем чи відповідачем. Особливо яскраво це виражається в ситуаціях, коли в суді розглядається спір, в основі якого лежить договір підряду на капітальне будівництво. Адже, крім підрядника, який може бути стороною, в будівництві задіяно чимало субпідрядників, яких рішення по справі може безпосередньо торкнутись.

Права третіх осіб, що не заявляють самостійних вимог на предмет спору, суттєво обмежені у порівнянні з правами сторін в судовому процесі.

Третя особа виступає в процесі на боці тієї сторони, з якою в неї існують певні правові відносини (див. п. 1.6 Роз'яснення ВАСУ від 18.09.1997 р. № 02-5/289).

Стаття 28. Представники сторін і третіх осіб

Справи юридичних осіб в господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника.

Керівники підприємств та організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, подають господарському суду документи, що посвідчують їх посадове становище.

Представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації. Довіреність видається за підписом керівника або іншої уповноваженої ним особи та посвідчується печаткою підприємства, організації.

Повноваження сторони або третьої особи від імені юридичної особи може здійснювати її відособлений підрозділ, якщо таке право йому надано установчими або іншими документами.

Громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю.

(Стаття 28 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97)

Зрозуміло, що підприємство як юридична особа фізично не може брати участі в судових процесах. Справи ведуть органи підприємства – наприклад, дирекція чи правління – через свого представника.

За ст. 237 ЦК, представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчиняти правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Без довіреності, на підставі службового посвідчення, підприємство у суді можуть представляти керівники (директор, голова правління, керуючий, президент і т.п.). Крім керівників, інтереси підприємства без довіреності можуть

представляти, як правило, їх заступники – за умови, що таке повноваження надане їм установчими документами підприємства.

Інші особи можуть представляти підприємство чи організацію в суді на підставі довіреності, виданої керівником підприємства чи організації. Те ж стосується і відокремленого підрозділу. Довіреність має бути скріплена печаткою юридичної особи. Довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню (п. 2 ст. 245 ЦК). Тобто, на відміну від цивільного процесуального права, ГПК не передбачає можливості підтвердження повноважень представника довірителем усно, безпосередньо під час початку судового засідання.

Цікаво, що приватні підприємці (громадяни), навіть якщо вони мають кутовий штамп і круглу печатку, повинні довіреність для свого представника посвідчувати нотаріально.

Представляють інтереси сторін в судовому процесі на підставі довіреності також представники юридичних фірм.

Стаття 29. Участь прокурора у розгляді справ

Прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу у справу прокурор може подати апеляційне, касаційне подання, подання про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб.

У разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача.

Про свою участь у вже порушеній справі прокурор повідомляє господарський суд письмово, а в судовому засіданні - також і усно.

Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

Відмова прокурора від поданого ним позову не позбавляє позивача права вимагати вирішення спору по суті.

Відмова позивача від позову, поданого прокурором в інтересах держави, не позбавляє прокурора права підтримувати позов і вимагати вирішення спору по суті.

(Стаття 29 в редакції Законів N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, із змінами, внесеними згідно із Законом N 3092-III (3092-14) від 07.03.2002)

Протягом тривалого періоду в державі існувала тенденція до зменшення ролі органів прокуратури у господарському судочинстві. Пов'язане це було із позбавленням прокуратури функції загального нагляду.

Але останнім часом законодавець поступово повертає прокуратурі права, які вона мала з моменту створення арбітражних судів.

Так, наприклад, Законом № 3029 – III від 7 березня 2002 р. було внесено зміни до ст. 29 ГПК. Нововведення стосуються частини четвертої згаданої статті, згідно з якими прокурор має обов'язки і користується всіма правами сторони судового процесу – за винятком укладання мирової угоди. Попередня редакція частини четвертої ст. 29 ГПК передбачала, що прокурор, який пред'являв позов, мав обов'язки і користувався правами лише однієї сторони – позивача.

Практично, як випливає із змісту коментованої статті, прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії. Новелою є також те, що прокурор може подавати позов та представляти інтереси не тільки держави, але й окремого громадянина.

Крім Господарського процесуального кодексу, повноваження і функції прокурора в судовому процесі визначаються Законом "Про прокуратуру".

Стаття 30. *Участь у процесі посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів*

В судовому процесі можуть брати участь посадові особи та інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи. Ці особи мають право знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, брати участь в огляді та дослідженні доказів.

Зазначені особи зобов'язані з'явитись до господарського суду на його виклик, сповістити про знані їм відомості та обставини у справі, подати на вимогу господарського суду пояснення в письмовій формі.

Як уже зазначалось раніше, інтереси підприємства чи організації в процесі представляють їх керівники або інші особи, яким це право надане Статутом або довіреністю від керівника. Як правило, це юрисконсульти фірми.

Але зрозуміло, що в деяких особливо складних випадках знань юрисконсульта не достатньо для того, щоб надати суду вичерпні пояснення. Наприклад, коли йдеться про суто виробничі або технологічні процеси чи тонкощі бухгалтерського обліку.

В цих та подібних випадках господарський суд має право за клопотанням сторони або за власною ініціативою викликати будь-яких посадових осіб чи інших працівників підприємства для дачі пояснень з питань, що виникли під час судового розгляду. Явка за викликом суду – обов'язкова.

Згідно з коментованою статтею, господарський суд вправі викликати зазначених осіб як у процесі попередньої підготовки справи до розгляду (п. 8 ст. 65 ГПК), так і під час її розгляду (п. 1 частини І та частина ІІІ ст. 77 ГПК).

Треба мати на увазі, що суд може викликати посадовців і працівників не лише тих підприємств чи організацій, які є сторонами у справі, але й будь-яких інших, якщо це необхідно для всебічного вивчення обставин справи.

Стаття 31. Участь в судовому процесі судового експерта

В судовому процесі може брати участь судовий експерт.

Права, обов'язки та відповідальність судового експерта визначаються цим Кодексом та Законом України «Про судову експертизу» (4038-12).

Судовий експерт зобов'язаний за ухвалою господарського суду з'явитись на його виклик і дати мотивований висновок щодо поставлених йому питань. Висновок робиться у письмовій формі.

Судовий експерт, оскільки це необхідно для дачі висновку, має право знайомитися з матеріалами справи, брати участь в огляді та дослідженні доказів, просити господарський суд про надання йому додаткових матеріалів.

Судовий експерт має право відмовитись від дачі висновку, якщо наданих йому матеріалів недостатньо або якщо він не має необхідних знань для виконання покладеного на нього обов'язку.

Сторони і прокурор, який бере участь в судовому процесі, мають право заявити відвід судовому експерту, якщо він особисто, прямо чи побічно заінтересований в результаті розгляду справи, якщо він є родичем осіб, які беруть участь в судовому процесі, а також з мотивів його некомпетентності.

Відвід повинен бути мотивованим, заявлятись у письмовій формі до початку вирішення спору. Заявляти відвід після цього можна лише у випадку, коли про підставу відводу сторона чи прокурор дізналися після початку розгляду справи по суті.

Питання про відвід вирішується суддею, який виносить з цього приводу ухвалу.

(Стаття 31 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Окремі справи вимагають від учасників господарського процесу спеціальних, вузькопрофесійних знань. Зрозуміло, що далеко не завжди суддя чи юрисконсульт підприємства може бути одночасно добрим фахівцем у віддаленій від юриспруденції галузі – наприклад, фахівцем у якості вузлів і агрегатів автотранспортних засобів. (Та, до речі, юристи і не зобов'язані бути "багатоверстатниками"). У цих та подібних випадках на допомогу суду приходять експерти.

Експерти залучаються до справи як за власною ініціативою суду, так і за клопотанням сторони (сторін).

Повноваження експерта, крім цієї статті, визначаються також Законом "Про судову експертизу".

Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для давання висновку з досліджуваних питань.

Фахівці державних спеціалізованих установ і відомчих служб, що проводять судові експертизи, повинні мати вищу освіту, пройти відповідну підготовку та атестацію як судові експерти певної спеціальності.

Не можуть залучатися до виконання обов'язків судового експерта особи, визнанні у встановленому законом порядку недієздатними, а також особи, які мають судимість.

Інші обставини, що забороняють участь особи як експерта в судочинстві, передбачаються процесуальним законодавством.

Інколи сторони за власною ініціативою здійснюють експертизу (наприклад, графологічну щодо підпису на договорі) та представляють експертний висновок суду. Такий висновок не має для суду значення і не породжує правових наслідків.

Сторони і прокурор наділені правом заявляти відвід експерту, якщо у них є сумніви щодо його компетентності або неупередженості.

Розділ V

ДОКАЗИ

Стаття 32. Поняття і види доказів

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких грунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

Ці дані встановлюються такими засобами: письмовими і речовими доказами, висновками судових експертів; поясненнями представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі. В необхідних випадках на вимогу судді пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі, мають бути викладені письмово.

Позовні вимоги та заперечення проти позову грунтуються на доказах,які представляють суду сторони.

Доказування – це процес обгрунтування позиції сторін, формування у суду необхідних висновків.

Кожна із сторін, виходячи із принципу змагальності, самостійно доказує суду свої твердження і відхиляє заперечення іншої сторони.

За допомогою доказів господарський суд встановлює наявність чи відсутність обставин, на які посилаються позивач та відповідач.

Коментована стаття досить ліберально визначає засоби встановлення істини. Це – письмові і речові докази, висновки експертів та пояснення сторін. Лібералізм полягає в тому, що сторони на власний розсуд визначають, які саме докази вони представлятимуть суду; перелік цих доказів може бути достатньо широким. Щоправда, це не означає, що сторона може проігнорувати вимоги суду представити той чи інший доказ без ризику негативних для себе нас-лідків…

Не вважаються доказами і не заслуховуються судом покази свідків. Принаймні, поки що. Бо у проекті нового ГПК показам свідків відводиться суттєве місце у системі доказів. Але цей проект ще не затверджений Верховною Радою. Хоча, за будь-яких умов, рішення господарського суду не буде базуватись виключно на показах свідків (як і в цивільному судочинстві).

Варто пам'ятати, що, відповідно до частини II ст. 43 ГПК, ніякі докази не мають для господарського суду заздалегідь встановленої сили.

Стаття 33. Обов'язок доказування і подання доказів

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Докази подаються сторонами та іншими учасниками судового процесу.

Як відомо, позивач надає суду позовну заяву, в якій викладає свої вимоги та докази, а відповідач – відповідь на позовну заяву, в якій заперечує або спростовує вимоги. Обов'язок доказування та заперечення покладається на сторони; суд не повинен під час процесу явно ставати на бік позивача чи відповідача, шукаючи аргументи на користь одного чи іншого. Щоправда, відповідно до ст.38 ГПК, суд повинен, особливо за клопотанням сторони, витребувати від підприємств та організацій, навіть якщо вони не є учасниками процесу, документи і матеріали, які можуть бути доказами і які потрібні для вирішення спору.

Оскільки, відповідно до ст. 614 ЦК, відсутність вини доводиться стороною, яка порушила зобов'язання, господарські суди повинні виходити з того, що відповідач у випадку невизнання позову з мотиву відсутності вини зобов'язаний довести свої заперечення (див. п. 3 Листа ВАСУ від 20.09.1992 р. № 01-8/598, з урахуванням ст. 614 ЦК 2003 року).

Неподання позивачем доказів протиправності дій (бездіяльності) відповідача, його вини у заподіянні шкоди та наявності причинного зв'язку між такими діями (бездіяльністю) і виною є підставою для відмови у задоволенні позову про відшкодування шкоди. Це – позиція Вищого господарського суду, висловлена у листі від 11.12.2000 р. № 01-8/737.

Стаття 34. Належність і допустимість доказів

Господарський суд приймає тільки ті докази, які мають значення для справи.

Обставини справи, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Сторона, яка має достатньо слабкі позиції у справі, інколи старається "завалити" суд великою кількістю документів, котрі покликанні зміцнити ці позиції. При цьому далеко не завжди ці документи чи інші докази мають відношення до справи. Особливо зловживають такою можливістю відповідачі.

Тому, аби уникнути витрачання часу на вивчення завідомо несуттєвих документів і зосередитись на тих доказах, що мають пряме відношення до справи, Кодекс зобов'язав суд приймати до розгляду лише ті докази, які дійсно можуть підтвердити чи спростувати юридичні факти.

Важливе значення має і допустимість доказів. Тобто, той чи інший факт може бути доказаний лише у конкретний спосіб. Наприклад, факт купівлі нерухомого майна має бути доказаний не довідкою з Бюро технічної інвентаризації чи скажімо, ЖЕКу, а нотаріально засвідченим та зареєстрованим

у встановленому порядку договором купівлі-продажу цього майна. А, наприклад, факт прибуття вантажу в неушкодженому, технічно справному вагоні за непошкодженими пломбами відправника повинен підтверджуватись відміткою станції призначення про видачу вантажу в порядку, передбаченому ст. 52 Статуту залізниць України, а не будь-якими іншими документами, в т. ч. і довідками станції призначення.

Стаття 35. Підстави звільнення від доказування

Обставини, визнані господарським судом загальновідомими, не потребують доказування.

Факти, встановлені рішенням господарського суду (іншого органу, який вирішує господарські спори) під час розгляду однієї справи, не доводяться знову при вирішенні інших спорів, в яких беруть участь ті самі сторони.

Вирок суду з кримінальної справи, що набрав законної сили, є обов'язковим для господарського суду при вирішенні спору з питань, чи мали місце певні дії та ким вони вчинені.

Рішення суду з цивільної справи, що набрало законної сили, є обов'язковим для господарського суду щодо фактів, які встановлені судом і мають значення для вирішення спору.

Факти, які відповідно до закону вважаються встановленими, не доводяться при розгляді справи. Таке припущення може бути спростовано в загальному порядку.

Коментована стаття включена в ГПК з метою економії часу та зменшення матеріально-грошових витрат суду. Адже велика кількість фактів та обставин є загальновідомою, вони приймаються без доведення – як аксіома. Загальновідомо, що підприємство може займатись будь-яким видом господарської діяльності, не забороненої законом, а не тільки тими, які прямо передбачені в його статуті. У той же час, за деяких обставин цей факт може бути спростований. Наприклад, підприємство оскаржує відмову підрозділу обласного ДПА у видачі ліцензії на роздрібну торгівлю алкогольними напоями. Свою відмову підрозділ ДПА мотивує відсутністю у статуті заявника такого виду діяльності, як роздрібна торгівля алкогольними напоями. Очевидно, що у ДПА є всі підстави для того, щоб спростувати твердження про те, що підприємство може займатись будь-яким видом діяльності, а не тільки перерахованими у статуті. Але, якщо, скажімо, районна ДПІ оштрафує інше підприємство за те, що воно займається таким не передбаченим статутом видом діяльності як послуги з прибирання квартир ви чищенням килимів, то спростувати вищезгадане припущення районна ДПІ, вочевидь, не зможе. Не потрібно також заново доказувати факти, встановлені іншим господарським судом чи судом загальної юрисдикції.

Так, відповідно до п. 4 Роз'яснення ВАСУ від 01.04.1994 р. № 02-5/215

„преюдиціальне значення для господарського суду мають вирок суду з кримінальної справи щодо певних подій та ким вони вчинені, або рішення суду з цивільної справи щодо фактів, які встановлені судом".

Стаття 36. Письмові докази

Письмовими доказами є документи і матеріали, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього.

Оригінали документів подаються, коли обставини справи відповідно до законодавства мають бути засвідчені тільки такими документами, а також в інших випадках на вимогу господарського суду.

Господарський суд, на відміну від судів загальної юрисдикції, працює не зі свідками, а лише з документами та речовими доказами. Саме тому до документів, до письмових доказів ставляться жорсткі вимоги. Хоча, у той же час, у Кодексі не сформульовано важливого – поняття письмових доказів.

Єдиним критерієм, яким повинна керуватись сторона при підборі письмових доказів, є наявність у них даних про обставини, які мають значення для правильного вирішення спору.

До письмових доказів можна віднести, у першу чергу, листи, телеграми, факс-повідомлення, товарно-транспортні накладні, доручення, прибуткові і видаткові ордери, акти приймання товару та інші документи. Цей перелік не є вичерпним.

Письмові докази можна подавати суду в оригіналі або в належно засвідченій копії. Як свідчить практика, доцільно і достатньо подавати їх в засвідчених копіях. Якщо ж у суду виникне потреба в оригіналах, то їх потрібно представити для огляду в судовому засіданні.

Належно засвідчена копія означає, що дотримано форми, необхідної для даної категорії документів. Наприклад, копії товарно-транспортних накладних позивач може засвідчити власною печаткою. А от копію договору купівлі-продажу житлового будинку – лише нотаріус.

Варто звернути увагу на таке. Відповідно до Закону «Про інформацію», документ – це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носієві.

Оскільки в судовому процесі найчастіше вирішуються спори, пов'язані з господарською діяльністю, здійснення якої суб'єкти господарювання обов'язково фіксують у бухгалтерському обліку, то особливе значення має визначення документа, дане Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цей Закон трактує поняття «документ» дещо вужче, зокрема, ст. 9 передбачає, що документ повинен бути складеним на паперовому носієві.

З огляду на сказане сторонам, які подають документи до господарського суду, необхідно ретельніше підходити до оформлення документів ще на етапі здійснення господарських операцій. Особливу увагу слід приділяти наявності всіх необхідних реквізитів. При цьому, крім вже згаданого Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», треба брати до уваги вимоги «Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» (затверджене наказом Міністерства фінансів від 24 травня 1995 р. № 88) та міждержавний стандарт «Система організаційно-розпорядчої документації» (вимоги до оформлення документів) ДСТУ 6.38-90.

Якщо до суду подається не оригінал документа, то у правому верхньому кутку лицьової сторони першого аркуша ставиться відмітка «Копія». Напис про посвідчення документа складається зі слова «Правильно», назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів і прізвища, дати засвідчення копії. Інколи замість слова «Правильно» пишуть «Вірно», «Копія вірна», «З оригіналом вірно» і т. п., що не вважається порушенням. Якщо документ складається з декількох аркушів, то їх потрібно прошити, а кінчики ниток на останній сторінці заклеїти полоскою паперу так, щоб ці кінчики виглядали з-під полоски. На цьому останньому аркуші (із заходженням на полоску) робиться напис «Пронумеровано і прошнуровано ..... аркушів», вказується посада особи, яка завіряє копію, її підпис, ініціали і прізвище, дата. Цей текст завіряється печаткою, при чому частина відбитку печатки має залишитись на аркуші паперу, а частина – на наклеєній полосці.

У випадку нотаріального засвідчення копій документів нотаріуси здійснюють це відповідно до правил діловодства, затверджених Міністерством юстиції.

Якщо копія документа робиться за допомогою ксерокопіювання, то потрібно прослідкувати, щоб вона була якісною (текст на копії повинен легко прочитуватись), інакше суд або не прийме копію в якості доказу, або витребує оригінал документа.

Стаття 37. Речові докази

Речовими доказами є предмети, що своїми властивостями свідчать про обставини, які мають значення для правильного вирішення спору.

Крім письмових доказів (документів), доказами в судовому процесі можуть слугувати й речі.

Речові докази – це певні предмети чи різноманітні матеріальні цінності, які свідчать про існування або неіснування юридичних фактів та є засобом встановлення обставин, що, в свою чергу, мають значення для об'єктивного вирішення спору.

Речові докази характеризуються своїми родовими ознаками, якістю та властивостями. У ролі речових доказів можуть виступати найрізноманітніші речі: товари, продукція, пломби і т.п.

На відміну від письмових, речові докази є справді унікальними. Нприклад,

у випадку втрати документа його можна замінити дублікатом або копією. Втрачені ж речі, які мають значення для справи, замінити не можливо.

Стаття 38. Витребування доказів

Якщо подані сторонами докази є недостатніми, господарський суд зобов'язаний витребувати від підприємств та організацій незалежно від їх участі у справі документи і матеріали, необхідні для вирішення спору. Господарський суд має право знайомитися з доказами безпосередньо в місці їх знаходження.

Господарський суд може витребувати докази також до подання позову як запобіжний захід у порядку, встановленому статтями 43-1 — 43-10 цього Кодексу.

Сторона прокурор, які порушують клопотання перед господарським судом про витребування доказів, повинні докладно зазначити: який доказ вимагається, підстави, з яких вони вважають, що ці докази має підприємство чи організація, і обставини, які можуть підтвердити ці докази.

Господарський суд може уповноважити на одержання таких доказів заінтересовану сторону.

(Стаття 38 із змінами, внесеними згідно із Законом N 850-IV (850-15) від 22.05.2003)

Часто представлених суду доказів не достатньо для об'єктивного встановлення істини. А заяви сторін з вимогою надати той чи інший документ (рідше – річ) підприємства, як правило, ігнорують. Саме тому судам надане право витребовувати від підприємств та установ необхідні для вирішення спору документи і матеріали. При цьому не є важливо, чи являються ці підприємства і організації учасниками судового процесу. Витребування документів і матеріалів здійснюється за власною ініціативою суду або ним же за клопотанням сторони у справі чи прокурора.

Якщо кількість витребовуваних документів є значною (наприклад, документація централізованої бухгалтерії), суд може ознайомитись з ними на місці, тобто безпосередньо на підприємстві (див. ст. 39 ГПК).

Господарський суд має також право уповноважити на одержання витребуваних доказів зацікавлену сторону.

Якщо сторона звернулась до суду із заявою про вжиття запобіжних заходів (див. розділ V-1 ГПК), суд має право витребувати докази ще до подання позовної заяви.

Якщо суд зобов'язав сторону (сторони) надати додаткові докази, а вона без поважних причин не виконала цієї вимоги, господарський суд має право стягнути з такої сторони штраф у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Це передбачено п. 5 ст. 83 ГПК.

Стаття 39. Огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження

Господарський суд може провести огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження в разі складності подання цих доказів.

За результатами огляду та дослідження складається протокол, який підписується суддею. Протокол приєднується до матеріалів справи.

За змістом коментована стаття близька до останнього речення частини першої ст. 38 ГПК.

Огляд та дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження здійснюється судом у разі складності подання цих доказів до суду. Наприклад, у випадку розірвання договору купівлі-продажу споруди покупець заявляє, що ним за власний рахунок здійснено капітальний ремонт, який суттєво покращив стан споруди і збільшив її вартість. Зрозуміло, що споруда виступає в якості речового доказу, але доставити споруду в суд не можливо. У такому випадку суд може оглянути і дослідити споруду на місці.

При необхідності суд може залучити до виїзного огляду і дослідження доказів на місці експертів.

Стаття 40. Повернення письмових і речових доказів

Оригінали письмових доказів, що є у справі, за клопотаннямпідприємств та організацій повертаються їм після вирішення господарського спору та подання засвідчених копій цих доказів.

Речові докази, які знаходяться в господарському суді, після вирішення спору повертаються підприємствам та організаціям, від яких їх було одержано, або передаються стороні, за якою господарський суд визнав право на ці речі.

Як відомо, письмові докази подаються суду в оригіналах чи в належно засвідчених копіях.

Оригінали документів, як правило, суворо обліковуються та/або підлягають збереженню в архівах підприємства. Тому оригінали письмових документів підлягають, після вирішення судом спору, поверненню стороні, що їх надала. Для цього ця сторона повинна звернутись до суду з відповідним клопотанням. Те ж стосується і речових доказів. Клопотання складається у довільній письмовій формі; при цьому треба вказати номер справи та точно перерахувати документи (оригінали), які треба повернути. Замість оригіналів у справі мають залишатись копії документів.

Стаття 41. Призначення і проведення судової експертизи

Для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу.

Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі.

Проведення судової експертизи має бути доручено компетентним організаціям чи безпосередньо спеціалістам, які володіють необхідними для цього знаннями. Особа, яка проводить судову експертизу (далі — судовий експерт), користується правами і несе обов'язки, азначені у статті 31 цього Кодексу.

Сторони і прокурор, який бере участь в судовому процесі, мають право до початку проведення судової експертизи заявити відвід судовому експерту в порядку та з підстав, зазначених у частинах п'ятій і шостій статті 31 цього Кодексу.

Раніше ми вже зазначали, що не у всіх випадках сторони, прокурор чи суд (суддя) володіють необхідними для вирішення спору знаннями.

Тому у випадках, коли для повного, об'єктивного і всебічного аналізу ситуації потрібні специфічні знання, суд призначає експертизу. Загальні засади проведення експертиз та діяльності відповідних структур містяться у Законі «Про судову експертизу». Найчастіше експертиза призначається, коли потрібно здійснити аналіз бухгалтерської чи звітної документації, встановити виконавця рукописного тексту чи підпису, оцінити технічний стан будівель, встановити сорт чи причини псування товару тощо.

Експертиза призначається або за власною ініціативою суду, або за клопотанням сторони. При чому, клопотання сторони не є для суду обов'язковим.

Експертиза може здійснюватись як в приміщенні суду, так і за місцем розташування експертної організації (проживання експерта) чи місцем розташування об'єкта експертизи.

Більшість експертних видів діяльності підлягають ліцензуванню. Тому, призначаючи експертизу (експерта), суд повинен переконатись у тому, що цей орган має відповідну ліцензію.

Стаття 42. Висновок судового експерта

Висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обгрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається господарському суду в письмовій формі, і копія його надсилається сторонам.

Якщо під час проведення судової експертизи встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, з приводу яких судовому експерту не були поставлені питання, у висновку він викладає

свої міркування і щодо цих обставин.

У випадках недостатньої ясності чи неповноти висновку судового експерта господарський суд може призначити додаткову судову експертизу.

При необхідності господарський суд може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту.

Висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється господарським судом за правилами, встановленими статтею 43 цього Кодексу.

Відхилення господарським судом висновку судового експерта повинно бути мотивованим у рішенні.

Як випливає із коментованої статті, існує єдина форма висновку експерта – письмова. У цьому документі фахівець повинен відтворити запитання суду, викласти хід дослідження, зроблені висновки та наукове обгрунтування цих висновків (у т.ч. матеріали і літературу, використані при підготовці висновків).

Якщо експерт затрудняється дати відповідь на поставлене судом запитання, то у висновку обгрунтовує неможливість вирішення цього конкретного питання.

За усієї його важливості, висновок експерта не є обов'язковим для господарського суду. В рішенні або ухвалі суд викладає мотиви своєї незгоди з висновком експерта. Цей документ, нарівні з іншими, оцінюється судом в порядку ст. 43 ГПК.

При необхідності, а також за клопотанням сторони (сторін) або прокурора суд може призначити повторну або додаткову експертизу.

Стаття 43. Оцінка доказів

Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що грунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Ніякі докази не мають для господарського суду заздалегідь встановленої сили.

Визнання однією стороною фактичних даних і обставин, якими інша сторона обгрунтовує свої вимоги або заперечення, для господарського суду не є обов'язковим.

Господарський суд, оцінюючи докази, враховує три фактори:

- обставини справи, вивчені всебічно, повно та об'єктивно;
- своє внутрішнє переконання;
- точку зору закону.

Сукупність цих факторів дозволяє суду належно оцінити докази.

Характерно, що ніякі докази не вважаються судом заздалегідь встановленими – всі вони мають бути розглянуті в конкретній справі. Це правило не слід плутати з нормами, викладеними у ст. 35 ГПК (загальновідомі та преюдиційні факти у суді не доводяться).

Розділ V-1

ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ

Стаття 43-1. Підстави вжиття запобіжних заходів

Особа, яка має підстави побоюватись, що подача потрібних для неї доказів стане згодом неможливою або утрудненою, а також підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення, має право звернутися до господарського суду з заявою про вжиття запобіжних заходів до подання позову.

Поняття «запобіжні заходи» – одна із найсуттєвіших новел господарського процесуального законодавства. Розділом V-1 ГПК доповнено відносно недавно – 22 травня 2003 р. Відповідно, судової практики щодо його застосування поки-що майже нема.

Метою запобіжних заходів є надання позивачеві можливості примусово забезпечити його права в господарському процесі до порушення провадження у справі. Адже дуже часто судові рішення не виконуються, оскільки у відповідача на момент відкриття виконавчого провадження вже нема ні майна, ні грошових коштів.

Запобіжні заходи – це термінові тимчасові заходи, запроваджені господарським судом на клопотання заявника, до моменту пред'явлення позову, які спрямовані на забезпечення майнових інтересів цього заявника. Обов'язковою передумовою застосування запобіжних заходів є підстави вважати, що незастосування таких заходів ускладнить чи унеможливить виконання судового рішення. Вони носять попереджувальний характер.

Заявник може клопотати про винесення ухвали щодо вжиття запобіжних заходів лише у тому випадку, коли спір підвідомчий господарському суду.

Стаття 43-2. Види запобіжних заходів

Запобіжні заходи включають:

1) витребування доказів;

2) огляд приміщень, в яких відбуваються дії, пов'язані з порушенням прав;

3) накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, і знаходиться в неї або в інших осіб.

Коментована стаття містить вичерпний перелік запобіжних заходів.

Найчастіше заявники клопочуться перед судом щодо вжиття такого заходу, як накладення арешту на майно, що належить майбутньому відповідачу і щодо якого є підозра, що воно може бути продане або відчужене іншим способом.

Такий запобіжний захід, як витребування доказів, застосовується тоді, коли є підстави вважати, що вони можуть бути знищені відповідачем, у тому числі й на законних підставах. Наприклад, первинні бухгалтерські документи, після перевірки підприємства, можуть бути знищені через три роки після їх складання. Щоб не допустити цього, заявник може клопотатись перед судом, аби ці документи були надані суду.

Стаття 43-3. Заява про вжиття запобіжних заходів

Заява про вжиття запобіжних заходів повинна містити:

1) найменування господарського суду, до якого подається заява;

2) найменування заявника і особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи, їх поштові адреси;

документи, що підтверджують за заявником громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності;

3) вид і суть запобіжного заходу;

4) обставини, якими заявник обгрунтовує необхідність вжиття запобіжних заходів;

5) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви;

6) підпис заявника або його представника, якщо заява подається представником.

До заяви про вжиття запобіжних заходів додаються документи, які підтверджують сплату державного мита у встановлених законом порядку і розмірі. Разом з заявою про вжиття запобіжних заходів подаються її копії відповідно до кількості осіб, щодо яких просять вжити запобіжні заходи.

Заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом десяти днів з дня винесення ухвали про вжиття запобіжних заходів.

Після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діють як заходи забезпечення позову.

Коментована стаття наводить перелік реквізитів, які повинна містити заява про вжиття запобіжних заходів. Відсутність одного чи декількох реквізитів призводить до наслідків, передбачених ст. 43-5 цього кодексу (суддя залишає її без руху та, водночас, надає заявникові час для виправлення недоліків).

Особливу увагу заявники повинні звернути на частину другу коментованої статті – щодо необхідності сплати державного мита (див. коментарі до ст. 45, 46 цього Кодексу).

Заявник зобов'язаний разом із заявою подати суду її копії відповідно до кількості осіб, щодо яких він просить вжити запобіжних заходів. Тобто, на відміну від позовної заяви, копію якої позивач зобов'язаний надіслати відповідачеві, копії заяв про вжиття запобіжних заходів заявник особисто майбутньому відповідачеві не надсилає.

У коментарі до ст. 43-1 йшлося про те, що запобіжні заходи – явище хоча й термінове, але тимчасове.

Тому заявник зобов'язаний подати суду відповідну позовну заяву протягом 10 днів із дня винесення ухвали про вжиття запобіжних заходів. У випадку неподання позовної заяви, через 10 днів запобіжні заходи припиняються.

Стаття 43-4. Порядок розгляду заяви про вжиття запобіжних заходів

Заява про вжиття запобіжних заходів розглядається не пізніше двох днів з дня її подання господарським судом, в районі діяльності якого належить провести ці процесуальні дії, з повідомленням заінтересованих осіб. Однак неявка їх не перешкоджає розглядові заяви.

У разі обгрунтованої вимоги заявника заява про вжиття запобіжних заходів розглядається лише за його участю без повідомлення особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи.

Господарський суд має право вимагати від заявника додати до заяви будь-який наявний у нього доказ про порушення або загрозу порушення його прав.

Господарський суд може зобов'язати заявника забезпечити його вимогу заставою, достатньою для того, щоб запобігти зловживанню запобіжними заходами, яка вноситься на депозит господарського суду. Розмір застави визначається господарським судом з урахуванням обставин справи, але не повинен бути більшим від розміру заявленої шкоди.

Про вжиття запобіжних заходів господарський суд виносить ухвалу, в якій зазначає обрані запобіжні заходи, підстави їх обрання, порядок і спосіб їх виконання, розмір застави, якщо така призначена. Копії ухвали надсилаються заявнику та особі, щодо якої вжиті запобіжні заходи, негайно після її винесення. У разі винесення ухвали за участю заявника без повідомлення особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи, копія ухвали надсилається особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, негайно після її виконання.

У разі відсутності підстав, встановлених статтею 43-1 цього Кодексу, а також невиконання вимог, передбачених частиною третьою цієї статті, господарський суд виносить ухвалу про відмову в задоволенні заяви про вжиття запобіжних заходів.

Вимоги статті 43-4 ГПК на практиці досить складно виконувати у повному обсязі. Адже заява про вжиття запобіжних заходів, якщо вона містить всі передбачені ст. 43-3 реквізити, має бути розглянута судом упродовж 2 днів із дня її подання. У цей же термін суд повинен повідомити про її розгляд всіх заінтересованих осіб. Цілком очевидно, що однією із заінтересованих осіб є майбутній відповідач – юридична чи фізична особа, про накладання арешту на майно якої йдеться. Повідомлення ж має бути зроблене, як правило, у письмовій формі. Тому з упевненістю можна прогнозувати, що в частині 2-

денного розгляду заяв про вжиття запобіжних заходів коментована стаття не виконуватиметься, або ж ігноруватиметься положення про повідомлення заінтересованих сторін.

Вельми цікавим аспектом можна вважати право господарського суду вимагати від заявника заставу. Вона може витребовуватись для того, щоб запобігти зловживанню запобіжними заходами. Питання про обов'язковість чи необов'язковість застави суд вирішує самостійно, з урахуванням обставин справи. Застава має стимулювати заявника діяти виважено, не зловживати запобіжними заходами.

Стаття 43-5. *Наслідки подання заяви про вжиття запобіжних заходів, що не відповідає вимогам закону*

Суддя, встановивши, що заяву про вжиття запобіжних заходів подано без додержання вимог, викладених у статті 43-3 цього Кодексу, або не оплачено державним митом, виносить ухвалу про залишення заяви без руху, про що повідомляє заявника і надає йому строк для виправлення недоліків.

Коли заявник відповідно до вказівок судді у встановлений строк не виконає всі перелічені у статті 43-3 цього Кодексу вимоги та не сплатить державне мито, заява вважається неподаною і повертається заявнику, про що суддя виносить мотивовану ухвалу.

У коментованій статті йдеться про наслідки подання заяви, що не відповідає вимогам закону. А точніше – статті 43-3 цього Кодексу. У такому випадку суддя виносить ухвалу, в якій:

— повідомляє заявника про залишення заяви без руху;

— надає заявникові строк для виправлення недоліків.

Після виправлення заявником недоліків (наприклад, після сплати ним державного мита), суд розглядає заяву.

Якщо вимоги суду не виконані, заява вважається неподаною і повертається заявникові з мотивованою ухвалою.

Щоправда, заявник через певний проміжок часу може знову звернутись до суду з аналогічною заявою.

Стаття 43-6. *Виконання ухвали про вжиття запобіжних заходів*

Ухвала про вжиття запобіжних заходів виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

У разі забезпечення вимог заявника заставою ухвала про вжиття запобіжних заходів виконується негайно після внесення застави в повному розмірі.

Оскільки ухвала про вжиття запобіжних заходів має виконуватись у порядку, встановленому для виконання судових рішень, то і відповідальність за її невиконання така ж, як і за невиконання судових рішень (аж до кримінальної).

Заява про скасування запобіжних заходів, подана особою, щодо якої їх вжито, не зупиняє виконання ухвали.

Стаття 43-7. *Скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів*

На ухвалу про вжиття запобіжних заходів, винесену за участю заявника без повідомлення особи, щодо якої вжито запобіжні заходи, остання протягом десяти днів з дня отримання копії ухвали може подати заяву про її скасування.

Подання заяви про скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів не зупиняє виконання ухвали про вжиття запобіжних заходів.

Заява про скасування вжиття запобіжних заходів розглядається протягом трьох днів господарським судом, який виніс ухвалу про їх вжиття. Неявка заінтересованих осіб не перешкоджає розглядові заяви.

За результатами розгляду заяви господарський суд виносить ухвалу про залишення без змін ухвали про вжиття запобіжних заходів або її зміну чи скасування.

Насамперед треба відмітити, що коментована стаття, всупереч ст. 43-4, допускає можливість розгляду заяви і винесення ухвали без повідомлення про це особи, щодо якої вжито запобіжних заходів.

Особа, щодо якої вжито запобіжних заходів, має право протягом 10 днів із дня отримання копії ухвали подати заяву про її скасування. Тут варто наголосити: заява про скасування ухвали – це не апеляційне оскарження, тому її слід подавати на ім'я суду, який таку ухвалу виніс.

Держмитом заява про скасування ухвали не обкладається.

Стаття 43-8. *Оскарження ухвал щодо вжиття запобіжних заходів*

На ухвалу про вжиття запобіжних заходів, ухвалу про відмову в задоволенні заяви про вжиття запобіжних заходів, а також на ухвалу про залишення без змін ухвали про вжиття запобіжних заходів або її зміну чи скасування може бути подано апеляційну скаргу.

Подання апеляційної скарги на ухвалу про вжиття запобіжних заходів не зупиняє виконання відповідної ухвали. Подання апеляційної скарги на ухвалу про скасування запобіжних заходів або їх заміну зупиняє виконання відповідної ухвали.

Зацікавлені сторони можуть в апеляційному порядку оскаржити

такі процесуальні документи:

— ухвалу про відмову в задоволенні заяви про вжиття запобіжних заходів;

— ухвалу про залишення без змін ухвали про вжиття запобіжних заходів;

— ухвалу про зміну чи скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів.

Звернутись до апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою сторона має право протягом 10 днів із дня винесення господарським судом відповідної ухвали.

Апеляційний суд, отримавши скаргу на ухвалу про вжиття запобіжних заходів, не зупиняє виконання цієї ухвали. А от виконання ухвал щодо скасування запобіжних заходів або їх зміну зупиняє. Щоправда, норми процесуального законодавства не містять чіткого переліку підстав, наявність яких зобов'язувала б суд зупинити виконання цих ухвал. Це означає, що прийняття судом апеляційної скарги на ухвали про скасування запобіжних заходів або їх заміну автоматично має привести до зупинення їх виконання.

Стаття 43-9. Припинення запобіжних заходів

Запобіжні заходи припиняються у разі:

1) неподання заявником відповідної позовної заяви у строк, встановлений частиною третьою статті 43-3 цього Кодексу;

2) відмови господарським судом у прийнятті позовної заяви з підстав, передбачених частиною першою статті 62 цього Кодексу;

3) невиконання позивачем вимог, передбачених статтею 63 цього Кодексу;

4) винесення господарським судом ухвали про скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів.

Коментована стаття містить перелік підстав, за наявності яких (хоча б однієї з них) запобіжні заходи припиняються. Цей перелік підстав є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Стаття 43-10. Відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжних заходів

У випадку припинення запобіжних заходів або у випадку відмови заявника від позову, або у випадку набрання законної сили рішенням щодо відмови у задоволенні позову особа, щодо якої вжито запобіжні заходи, має право на відшкодування шкоди, завданої вжиттям цих заходів.

У разі внесення заявником застави відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжних заходів, в першу чергу здійснюється за рахунок цієї застави.

Застава повертається заявникові повністю, якщо господарський суд задовольнив позов заявника, або якщо відповідачем було визнано позов, або якщо господарським судом затверджено мирову угоду сторін.

У випадках, передбачених пунктами 2-4 статті 43-9 цього Кодексу, а також під час розгляду справи по суті господарський суд може вирішити питання щодо відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжних заходів.

(Кодекс доповнено розділом V-1 згідно із Законом N 850-IV (850-15) від 22.05.2003)

Запобіжні заходи, будучи ефективним засобом захисту інтересів позивача, інколи можуть бути застосовані неправомірно. Тому суд, відповідно до цієї статті ГПК, має захищати інтереси не тільки позивача, але й відповідача.

Якщо рішення про відмову в задоволенні позовних вимог набрало законної сили, відповідач, щодо якого було вжито запобіжних заходів, має право звернутись до господарського суду з позовом про стягнення з позивача завданої шкоди (при чому, як дійсної прямої шкоди, так і упущеної вигоди).

Такий позов має бути оплачений державним митом на загальних підставах.

Розділ VI

СУДОВІ ВИТРАТИ

(Назва Розділу VI в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 44. Склад судових витрат

Судові витрати складаються з державного мита, сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, призначеної господарським судом, витрат, пов'язаних з оглядом та дослідженням речових доказів у місці їх знаходження, оплати послуг перекладача, адвоката, витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу та інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.

(Стаття 44 в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2000)

Здійснення правосуддя у господарській сфері – це процес, що потребує доволі значних витрат.

Згідно з коментованою статтею, до судових витрат відносяться:

- державне мито;
- суми, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи;
- витрати, пов'язані з оглядом та дослідженням доказів у місці їх знаходження;
- витрати на оплату послуг перекладача;
- витрати на оплату послуг адвоката;
- витрати на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу;
- інші витрати, пов'язані з розглядом справи.

З усіх перерахованих складників судових витрат два є безумовно обов'язковими і оплачуються позивачем при поданні позовної заяви. Це державне мито і витрати на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

Значну кількість справ у господарських судах (якщо не більшу) ведуть не адвокати, а представники юридичних фірм та юристи, що практикують приватно. Не зважаючи на відоме рішення Конституційного Суду України про право вільного вибору захисника, винагорода адвоката та фахівця з юридичної фірми дещо різняться. Адже віднесення оплати послуг адвоката до складу судових витрат прямо передбачено коментованою статтею; щодо віднесення оплати послуг інших правників до складу судових витрат – така норма безпосередньо у статті не виписана.

Хоча в ГПК суб'єктом надання юридичного захисту названо лише адвоката, це не забороняє стороні обрати собі іншого захисника. Маємо на увазі юридичну фірму або правника, який зареєстрований як підприємець-фізична особа. Такий висновок можна зробити, зокрема, на підставі ст. 59 Конституції

та рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 р. У рішенні, зокрема, йдеться про те, що "...кожен є вільним у виборі захисника своїх прав". І далі: "Право на захист, зокрема, може бути реалізоване фізичною особою у цивільному, **арбітражному**, адміністративному і кримінальному судочинстві". Цю норму (щодо права фізичної особи) на практиці поширено і на юридичних осіб.

За час, що минув після прийняття згаданого рішення Конституційного Суду, вже виробилась певна судова практика стягнення коштів на оплату правових послуг юристів, які не є адвокатами. Наприклад, позитивне рішення щодо відшкодування витрат, пов'язаних з отриманням позивачем правової допомоги від юриста-приватного підприємця, прийняв господарський суд Харківської області (справа № А-6952/1-36, архів господарського суду Харківської обл.).

Стаття 45. Державне мито

Позовні заяви, заяви про вжиття запобіжних заходів і заяви про оскарження рішень, ухвал, постанов господарського суду оплачуються державним митом, крім випадків, встановлених законодавством.

(Стаття 45 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 850-IV (850-15) від 22.05.2003)

У коментарі до попередньої статті зазначено, що державне мито є однією з двох обов'язкових судових витрат.

За своєю природою державне мито – це плата, яка стягується (у коментованому випадку) господарським судом за здійснення дій, пов'язаних з вирішенням спору.

Обов'язок зі сплати державного мита при зверненні до суду завжди покладається на позивача. Держмито також сплачує третя особа, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору.

Розмір держмита визначається таким дещо архаїчним за формою нормативним актом, як Декрет Кабінету міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93 "Про державне мито". Оскільки більшість господарських спорів носять майновий характер, варто зупинитись на сплаті мита за розгляд саме таких справ. Отже, відповідно до Декрету (із змінами), при поданні заяви майнового характеру позивач сплачує мито в розмірі 1% від стягуваної суми чи ціни позову. При цьому сума мита не може бути меншою, ніж 3 розміри неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17 грн. х 3 = 51 грн.). Верхня межа державного мита обмежується розміром 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить на сьогодні 1700 грн.

Згідно з Рекомендаціями ВГСУ від 10 лютого 2004 р. № 04-5/212, державне мито із позовних заяв з питань захисту честі і гідності, у тому числі про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, повинно сплачуватись на підставі підпункту „ж" пункту 1 ст. 3 Декрету КМУ „Про державне мито". З цього випливає, що державне мито має стягуватися:

а) з позовних заяв немайнового характеру – 1 н. м. д. г. (17 грн.),

б) з позовних заяв про відшкодування моральних (немайнових) збитків з ціною до 100 н. м. д. г. (до 1700 грн.) – 1% від ціни позову (але не менше, ніж 17 грн.);

в) з позовних заяв про відшкодування моральних (немайнових) збитків з ціною позову від 100 до 10 000 н. м. д. г. (від 1700 до 170 000 грн.) – 5% від ціни позову;

г) з позовних заяв про відшкодування моральних (немайнових) збитків з ціною позову понад 10 000 н. м. д. г. (понад 170 000 грн.) – 10% від ціни позову.

Від сплати державного мита при зверненні до господарського суду звільняються:

1) органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до господарського суду про визнання недійсними актів інших органів місцевого та регіонального самоврядування, місцевих державних адміністрацій, підприємств, об'єднань, організацій і установ, які ущемлюють їх повноваження;

2) органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до господарського суду про стягнення з підприємства, об'єднання, організації, установи і громадян збитків, завданих інтересам населення, місцевому господарству, навколишньому середовищу їхніми рішеннями, діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів місцевого та регіонального самоврядування;

3) органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до господарського суду про припинення права власності на земельну ділянку;

4) місцеві державні адміністрації – за позовами до господарського суду про визнання недійсними актів органів місцевого та регіонального самоврядування, що суперечать чинному законодавству;

5) фінансові органи та державні податкові інспекції – позивачі й відповідачі – за позовами господарського суду;

6) органи державного контролю за цінами – позивачі й відповідачі – за позовами до господарського суду;

7) позивачі – Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Міністерство лісового господарства України та їхні органи на місцях, підприємства Укрзалізниці, що здійснюють захист лісонасаджень, органи рибоохорони – у справах про стягнення коштів на покриття шкоди, заподіяної державі забрудненням навколишнього середовища, порушенням лісового законодавства та нераціональним використанням природних ресурсів і рибних запасів;

8) всеукраїнські та міжнародні об'єднання громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що мають місцеві осередки у більшості областей України, Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів), громадські організації інвалідів, їхні підприємства та установи, республіканське добровільне громадське об'єднання "Організація солдатських матерів України" – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду;

9) Національний банк України та його установи, за винятком госпрозрахункових;

10) Генеральна прокуратура України та її органи – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду в інтересах громадян і держави;

11) Українська державна страхова комерційна організація та її установи – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду, в усіх справах, пов'язаних з операціями обов'язкового страхування;

12) Пенсійний фонд України, його підприємства, установи й організації, Фонд України соціального захисту інвалідів і його відділення, органи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;

13) державні органи приватизації – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду, в усіх справах, пов'язаних із захистом майнових інтересів держави та за вчинення нотаріусами виконавчих написів про стягнення заборгованості з орендної плати, а також за проведення аукціонів, за операції з цінними паперами;

14) Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення – позивачі й відповідачі – за позовами до господарського суду;

15) державні замовники та виконавці державного замовлення – за позовами, з якими вони звертаються до суду в справах про відшкодування збитків, завданих при укладенні, внесенні змін до державних контрактів, а також невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань за державним контрактом на поставку продукції для державних потреб;

16) Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю – за позовами, з якими він звертається до господарського суду у справах про скасування державної реєстрації страховика як суб'єкта підприємницької діяльності у випадках, передбачених статтею 8 Закону України "Про підприємництво";

17) Державний комітет України по матеріальних резервах та підприємства, установи і організації системи матеріального резерву – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду у справах щодо виконання договірних зобов'язань суб'єктами господарської діяльності, що випливають із Закону України "Про державний матеріальний резерв";

18) Державна архітектурно-будівельна інспекція України, інспекція державного архітектурно-будівельного контролю в Автономній Республіці Крим, областях, районах, містах Києві та Севастополі, містах обласного значення за позовами до господарського суду щодо стягнення штрафу за порушення в сфері містобудування;

19) відділи Державної виконавчої служби – за позовами, з якими вони звертаються до господарського суду, в усіх справах, пов'язаних із захистом майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, держави;

20) Рахункова палата – за позовами, з якими вона звертається до Вищого господарського суду України.

Перелік звільнення від сплати держмита надано станом на 27 лютого 2004 р.

Стаття 46. Сплата державного мита

Державне мито сплачується чи стягується в доход державного бюджету України в порядку і розмірі, встановлених законодавством України.

В разі збільшення розміру позовних вимог недоплачена сума державного мита доплачується чи стягується згідно з новою ціною позову.

До заяви про збільшення розміру позовних вимог додається документ, що підтверджує сплату державного мита у встановленому порядку і розмірі, за винятком випадків звільнення від сплати цього мита, відстрочки або розстрочки його сплати.

(Стаття 46 із змінами, внесеними згідно із Законами N 3345-12 від 30.06.93, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Без представлення господарському суду квитанції чи належно завіреної копії платіжного доручення про перерахування державного мита господарський суд справи до розгляду не приймає.

Мито в сумі, визначеній Декретом КМУ "Про державне мито", перераховується позивачем на рахунок відділення Державного казначейства.

Згідно з інструкцією, на звороті платіжного доручення банк платника (позивача) має зробити відмітку "Кошти в сумі _____грн. _____коп. в дохід Державного бюджету надійшли повністю"; під цим написом посадові особи банку (керівник та головний бухгалтер) ставлять свої підписи, які скріплюються печаткою банку. Якщо заступник керівника банку (філії) теж має право першого підпису, то вказаний напис може вчиняти, разом з головбухом, і він.

У випадку, якщо під час судового процесу позивач збільшить розмір позовних вимог, то він (позивач) зобов'язаний доплатити держмито відповідно до нової ціни позову.

Зараз дещо змінилась позиція ВГСУ щодо подання доказів сплати державного мита. Якщо у господарського суду виникають сумніви щодо надходження і зарахування до Державного бюджету вказаних у платіжному дорученні сум, суд не повинен повертати позовну заяву до розгляду, а діяти згідно з п. 4 ст. 65 ГПК – витребувати від позивача чи кредитора відповідне підтвердження територіального органу Державного казначейства України.

На стор. 60-62 наведено реквізити для перерахування державного мита.

Стаття 47. Повернення державного мита

Державне мито підлягає поверненню у випадках і в порядку, встановлених законодавством.

В рішенні, ухвалі, постанові чи довідці господарського суду зазначаються обставини, що є підставою для повного або часткового повернення державного мита.

РЕКВІЗИТИ

рахунків для зарахування до державного бюджету державного мита, що справляється з позовних заяв, які подаються до господарського суду

Назва суду	Реквізити рахунка для зарахування держмита				
	№ рахунка	банк	отримувач	МФО	код ЗКПО
Верховний суд України	31113092800007	УДК у м. Київ	РВДК у Печерському р-ні м. Київ	820019	26077922
Вищий господарський суд України	31113092800007	УДК у м. Київ	РВДК у Печерському р-ні м. Київ	820019	26077922
Господарський суд АР Крим	31115092800002	УДК АР Крим	ВДК у м. Сімферополь	824026	22301854
Вінницький госп. суд	31114092800002	УДК у Вінницькій обл.	ВДК у м. Вінниця	802015	21727686
Волинський госп. суд	31113092800002	УДК у Волинській обл.	ВДК у м. Луцьк	803014	21741605
Дніпропетровський госп. суд	31118092800005	УДК у Дніпропетровській обл.	ВДК у Жовтневому р-ні м. Дніпропетровськ	805012	24246786
Донецький госп. суд	31111092800006	УДК у Донецькій обл.	ВДК у Київському р-ні м. Донецьк	834016	24165255
Житомирський госп. суд	31118092800002	УДК у Житомирській обл.	ВДК у м. Житомир	811039	22062319

Закарпатський госп. суд	31115092800002	УДК у Закарпатській обл.	ВДК у м. Ужгород	812016	22108040
Запорізький госп. суд	31119092800007	УДК у Запорізькій обл.	ВДК Орджонікідзевського р-ну м. Запоріжжя	813015	26014130
Івано-Франківський госп. суд	31113092800002	УДК у Івано-Франківській обл.	ВДК у м. Івано-Франківськ	836014	20568100
Київський госп. суд	31110092800011	УДК у м. Київ	РВДК у Шевченківському р-ні м. Київ	820019	26077968
Господарський суд Київської області	31118092800001	УДК у Київській обл.	УДК у Київській обл.	821018	24074109
Кіровоградський госп. суд	31115092800002	УДК у Кіровоградській обл.	УДК у Кіровоградській обл.	823016	24144695
Луганський госп. суд	31118092800006	УДК у Луганській обл.	ВДК у Ленінському р-ні м. Луганськ	804013	24046582
Львівський госп. суд	31119092800006	УДК у Львівській обл.	ВДК Личаківського р-ну	825014	22389406
Миколаївський госп. суд	31118092800006	УДК у Миколаївській обл.	ВДК у Центральному р-ні	826013	23626096
Одеський госп. суд	31114092800008	УДК у Одеській обл.	УДК у Одеській обл.	828011	23213460

Полтавський госп. суд	31118092800002	УДК у Полтавській обл.	ВДК у м. Пол-тава	831019	23809520
Рівненський госп. суд	31116092800002	УДК у Рівненській обл.	ВДК у м. Рівне	833017	22586331
Севастопольський госп. суд	31113092800007	УДК у м. Севастополь	ВДК Ленінського р-ну	824509	24035598
Сумський госп. суд	31112092800002	УДК у Сумській обл.	ВДК у м. Суми	837013	23636315
Тернопільський госп. суд	31111092800002	УДК у Тернопільській обл.	ВДК у м. Терно-полі	838012	23588119
Харківський госп. суд	31110092800002	УДК у Харківській обл.	ВДК у м. Хар-кові	851011	24134490
Херсонський госп. суд	31119092800002	УДК у Херсонській обл.	ВДК у м. Хер-соні	852010	24104230
Хмельницький госп. суд	31112092800002	УДК у Хмельницькій обл.	ВДК у м. Хмельницький	815013	23565225
Черкаський госп. суд	31117092800002	УДК у Черкаській обл.	ВДК у м. Черка-си	854018	22809222
Чернівецький госп. суд	31114092800002	УДК у Чернівецькій обл.	ВДК у м. Чер-нівці	856135	23246436
Чернігівський госп. суд	31111092800002	УДК у Чернігівській обл.	ВДК у м. Черні-гів	853592	26077922

Відповідно до ст. 8 Декрету КМУ "Про державне мито", сплачене державне мито підлягає поверненню частково або повністю у випадках:

1) внесення мита в більшому розмірі, ніж передбачено чинним законодавством;

2) повернення заяви або відмови в її прийнятті;

3) припинення провадження у справі або залишення позову без розгляду, якщо справа не підлягає розглядові в господарському суді, а також коли позивачем не додержано встановленого для даної категорії справ порядку досудового врегулювання спору або коли позов подано недієздатною особою;

4) скасування в установленому порядку рішення суду, якщо при цьому державне мито було вже стягнуто в доход бюджету;

5) в інших випадках, передбачених законодавством України.

Треба пам'ятати, що у випадку зменшення позовних вимог вже під час розгляду справи, державне мито не повертається.

Для отримання ухвали суду про повернення держмита зацікавлена сторона повинна подати відповідну заяву-клопотання та документи, які підтверджують обставини, що слугують підставою для повного або часткового повернення держмита.

Повернення державного мита провадиться за умови, якщо заяву подано до територіального органу Держказначейства, що справляє мито, протягом року з дня зарахування його до бюджету.

Стаття 47-1. Визначення розміру витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу

Розмір витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу визначається Кабінетом Міністрів України за поданням Вищого господарського суду України.

(Кодекс доповнено статтею 47-1 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Збір за інформаційно-технічне забезпечення призначений компенсувати витрати господарського суду, які він несе під час і в процесі розгляду справи. Сплата цього збору покладена на позивача. Без квитанції чи копії про сплату збору суд не розпочинає розгляду справи.

З 29 березня 2002р., згідно із постановою КМУ, розмір витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу становить 118 грн. При цьому особи, які звільнені від сплати держмита, звільняються й від сплати збору за інформаційно-технічне забезпечення.

Розмір збору не залежить від суми позову. Кошти від збору надходять на рахунок спеціально створеного державного підприємства, яке має відокремлені підрозділи при всіх місцевих господарських судах.

Стаття 48. *Визначення розміру сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи та послуги перекладача*

Витрати, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, послуги перекладача, визначаються господарським судом.

Судовим експертам і перекладачам відшкодовуються витрати, пов'язані з явкою до господарського суду, в розмірах, встановлених законодавством про службові відрядження.

Витрати, що підлягають сплаті за послуги адвоката, визначаються у порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру».

(Стаття 48 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Відповідно до ст. 44 ГПК, серед інших до складу судових витрат відноситься плата за проведення судової експертизи, послуги перекладача та адвоката.

Розмір плати за проведення експертизи та послуги перекладача визначає господарський суд – в залежності від фахового рівня (кваліфікації) залучених спеціалістів, складності та обсягу виконаної роботи. Послуги адвоката оплачуються згідно із Законом "Про адвокатуру", їх розмір формально нічим не обмежено.

Крім того, експертам та перекладачам має бути відшкодовано вартість проїзду, винаймання житла і виплачено добові.

Стаття 49. *Розподіл господарських витрат*

Державне мито покладається: у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, - на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо господарським судом відхилено частину пропозицій кожної із сторін; у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, - на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, господарський суд має право покласти на неї державне мито незалежно від результатів вирішення спору.

Державне мито, від сплати якого позивач у встановленому порядку звільнений, стягується з відповідача в доход бюджету пропорційно розміру задоволених вимог, якщо відповідач не звільнений від сплати державного мита.

Стороні, на користь якої відбулося рішення, господарський суд відшкодовує мито за рахунок другої сторони і в тому разі, коли друга сторона звільнена від сплати державного мита.

Суми, які підлягають сплаті за проведення судової експертизи, послуги перекладача адвоката, витрати наінформаційно-технічне забезпечення судового процесу та інші витрати, пов'язані з розглядом справи,

покладаються:

при задоволенні позову - на відповідача;

при відмові в позові - на позивача;

при частковому задоволенні позову — на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

(Стаття 49 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Зміст ст. 49 ГПК зводиться до наступного: судові витрати повинна нести сторона, яка неналежно виконала або невиконала свої обов'язки перед контрагентом або без достатніх підстав звернулась до господарського суду.

Хоча на позивача покладено обов'язок сплатити державне мито та збір за інформаційно-технічне забезпечення судового процесу, у випадку вирішення спору на його користь, ці видатки відшкодовуються позивачу за рахунок відповідача. Те ж стосується і всіх інших судових витрат. Тобто, ст. 49 ГПК побудована за принципом: "Переможець не несе жодних витрат; всі витрати покладаються на переможеного". У випадку часткового задоволення позову судові витрати розподіляються між сторонами пропорційно розміру задоволених вимог.

Щоправда, існує один виняток: якщо, наприклад, позивач виграв справу, але сам спір виник внаслідок неправильних дій самого позивача, то господарський суд має право (але не зобов'язаний!) не відшкодовувати йому витрат, пов'язаних із сплатою держмита. Інша ситуація: відповідач не дав відповіді на претензію, але під час судового засідання представив документи, про які позивач не знав і які повністю спростовують позовні вимоги. У такому випадку, хоча справа буде вирішена на користь відповідача, господарський суд має право стягнути з нього вартість держмита на користь позивача. Адже, фактично, неправильні дії відповідача (ненадання відповіді на претензію) призвели до безпідставного звернення позивача до суду і до безпідставних грошових витрат.

На відміну від цивільного судочинства, в якому оплата послуг адвоката обмежена 5 відсотками від задоволеної суми позовних вимог, у ГПК розмір стягнення плати за послуги адвоката формально нічим не обмежено. Тому ВГСУ у своєму роз'ясненні від 13 лютого 2002 р. № 01-8/155 заявив: «Вирішуючи питання про розподіл витрат, які підлягають сплаті за послуги адвоката, господарський суд має враховувати, що розмір відшкодування названих витрат не повинен бути неспіврозмірним, тобто явно завищеним. За таких обставин суд з урахуванням матеріалів конкретної справи, зокрема, ціни позову може обмежити цей розмір з огляду на розумну необхідність судових витрат для даної справи». Фактично ВГСУ надав суддям право вирішувати питання про величину оплати послуг адвоката на власний розсуд. Суд стягує в якості оплати послуг адвоката (правника) лише ті суми, які позивач реально вже сплатив.

Розділ VII

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Стаття 50. Встановлення та обчислення процесуальних строків

Процесуальні дії вчиняються у строки, встановлені цим Кодексом. У тих випадках, коли процесуальні строки не встановлено, вони призначаються господарським судом.

Строки для вчинення процесуальних дій визначаються точною календарною датою, зазначенням події, що повинна неминуче настати, чи період часу. В останньому випадку дію може бути вчинено протягом всього періоду.

Перебіг процесуального строку, обчислюваного роками, місяцями або днями, починається наступного дня після календарної дати або настання події, якими визначено його початок.

Одним із найважливіших засобів, котрі забезпечують захист прав та інтересів сторін в господарському процесі, є період часу, протягом якого мають бути вчинені ті чи інші юридичні дії. Цей період часу і називається процесуальним строком. Отже, процесуальний строк – це встановлений Законом або визначений судом період часу, протягом якого має бути чи може бути здійснено певну процесуальну дію або завершено певну частину провадження у справі.

У ГПК встановлено, зокрема, такі процесуальні строки: внесення і надсилання сторонам ухвали про порушення провадження у справі (ст. 64); надсилання сторонам ухвали про відмову у прийнятті позовної заяви (ст. 61); вирішення спору по суті (ст. 69); надіслання сторонам рішення у справі (ст. 87); розгляд апеляційної скарги чи подання (ст. 102); розгляд касаційної скарги чи подання (ст. 111-8); перегляд у касаційному порядку постанов Вищого господарського суду України (ст. 111-17); подання заяви чи внесення подання про перегляд рішення за нововиявленими обставинами (ст. 113) та інші.

Процесуальні строки обчислюють днями, місяцями і роками. Але у випадку, коли вони не визначені в ГПК, їх може встановити господарський суд, "ув'язавши" до певної події. Наприклад, в ухвалі суду може бути вказано: "Зобов'язати сторони до початку судового засідання представити суду акт взаємної звірки заборгованості". У цьому випадку період між отриманням сторонами ухвали і початком судового засідання вважається процесуальним строком, протягом якого сторони зобов'язані вчинити певні юридичні дії.

На відміну від ГПК, Цивільний кодекс України (2003 р.) дає розмежування понять „строк" і „термін" (ст. 251-255).

Стаття 51. Закінчення процесуальних строків

Строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідний місяць і число останнього року строку.

Строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо кінець строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що не має відповідного числа, строк закінчується в останній день цього місяця.

У випадках, коли останній день строку припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається перший наступний за ним робочий день.

Процесуальна дія, для якої встановлено строк, може бути вчинена до 24-ї години останнього дня строку. Якщо позовну заяву, відзив на позовну заяву, заяву про перегляд рішення та інші документи здано на пошту чи телеграф до 24-ї години останнього дня строку, строк не вважається пропущеним.

Практика свідчить, що сторони та інші учасники процесу часто відкладають вчинення необхідних дій на останні дні процесуального строку. Саме тому для них важливо правильно визначити, коли ж закінчується процесуальний строк.

Наприклад, якщо рішення суду першої інстанції було прийняте 10 січня 2002 р., то заява про його перегляд в апеляційному порядку повинна бути подана (до місцевого, а не апеляційного суду!) не пізніше 18 години 20 січня 2002 р. Але 20 січня 2002 р. – неділя, тобто не робочий день. Отже, зацікавлена сторона мала право подати апеляційну скаргу до місцевого суду у строк до 18 години 21 січня 2002 р. А що робити, коли сторона з якихось причин не встигла подати скаргу та додані до неї документи в канцелярію суду до 18 години? У такому випадку потрібно було скористатись послугами пошти чи телеграфу, подавши апеляційну заяву не пізніше 24 години 21 січня 2002 р. Щоправда, якщо документи в місцевий суд були подані за допомогою телеграфу, то потім необхідно подати їх суду в оригіналах чи належно засвідчених копіях.

У зв'язку з набуттям чинності новим Цивільним кодексом варто звернути увагу на особливе регулювання ним вчинення дій в останній день строку. Цитуємо п. 1 ст. 255 ЦК: „Якщо строк встановлено для вчинення дії, вона може бути вчинена до закінчення останнього дня строку. У разі, якщо ця дія має бути вчинена в установі, то **строк спливає тоді, коли у цій установі за встановленими правилами припиняються відповідні операції**". Яскравим прикладом установи, в якій робочий і операційний день не співпадають, є банк.

Стаття 52. Зупинення процесуальних строків

Перебіг усіх незакінчених процесуальних строків зупиняється із зупиненням провадження у справі.

З дня поновлення провадження перебіг процесуальних строків продовжується.

Відповідно до ст. 79 ГПК, господарський суд має право за клопотанням сторони, прокурора або за власною ініціативою зупинити провадження у справі, якщо:

- призначено судову експертизу;
- суд надіслав матеріали справи до слідчих органів;
- виникла необхідність заміни однієї сторони її правонаступником внаслідок реорганізації підприємства чи організації.

Якщо до моменту зупинення провадження поточні процесуальні строки не закінчились, то їх перебіг зупиняється. Зупинення процесуальних строків триває доти, доки не буде поновлено провадження у справі.

Наприклад, через 1 місяць після надходження позовної заяви суд, за клопотанням позивача, призначив складну бухгалтерську експертизу, яка тривала 2 місяці. А згідно із ст. 69 ГПК спір має бути вирішено у 2-місячний термін від дня надходження позовної заяви. Проте, у цьому випадку ст. 69 не порушена – бо, відповідно до ст. 52, на час експертизи процесуальні строки було зупинено.

Після поновлення провадження у справі продовжується і перебіг процесуальних строків.

Стаття 53. Відновлення та продовження процесуальних строків

За заявою сторони, прокурора чи з своєї ініціативи господарський суд може визнати причину пропуску встановленого законом процесуального строку поважною і відновити пропущений строк.

Про відновлення пропущеного строку зазначається в рішенні, ухвалі чи постанові господарського суду. Про відмову у відновленні строку виноситься ухвала.

Ухвалу про відмову у відновленні пропущеного строку може бути оскаржено.

Призначені господарським судом строки можуть бути ним продовжені за заявою сторони, прокурора чи з своєї ініціативи.

(Стаття 53 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

На практиці трапляються непоодинокі випадки, коли сторона пропустила або не вклалася у процесуальний строк. Господарський суд має право відновити або продовжити цей строк. При цьому варто враховувати такий важливий нюанс: продовжити суд може лише той строк, який він сам встановив. Тобто, зафіксовані законодавством і, зокрема, ГПК строки суд продовжити права не має. Він може їх лише відновити – за наявністю поважних причин. Щоправда, в ГПК ні визначення, ні переліку поважних причин не наведено, і в кожному окремому випадку суд самостійно встановлює поважність причин. Робить він це на підставі мотивованої заяви (якщо строк поновлюється за клопотанням сторони чи прокурора).

Якщо суд визнає аргументи, викладені в заяві, достатньо поважними і відновить строк, то інформація про це зазначається в рішенні по справі. Якщо ж суд відмовляє, то у цьому випадку він виносить ухвалу.

Розділ VIII

ПОДАННЯ ПОЗОВУ

Стаття 54. Форма і зміст позовної заяви

Позовна заява подається до господарського суду в письмовій формі і підписується повноважною посадовою особою позивача або його представником, прокурором чи його заступником, громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності або його представником.

Позовна заява повинна містити:

1) найменування господарського суду, до якого подається заява;

2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб), ідентифікаційні коди суб'єкта господарської діяльності за їх наявності (для юридичних осіб) або індивідуальні ідентифікаційні номери за їх наявності (для фізичних осіб - платників податків);

2-1) документи, що підтверджують за громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності;

3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; суми договору (у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів);

4) зміст позовних вимог; якщо позов подано до кількох відповідачів, - зміст позовних вимог щодо кожного з них;

5) виклад обставин, на яких грунтуються позовні вимоги; зазначення доказів, що підтверджують позов; обгрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорюються; законодавство, на підставі якого подається позов;

6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору у ~~випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу~~; якщо такі проводилися

6-1) відомості про вжиття запобіжних заходів відповідно до розділу V-1 цього Кодексу;

7) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви.

У позовній заяві можуть бути вказані й інші відомості, якщо вони необхідні для правильного вирішення спору.

(Стаття 54 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 850-IV (850-15) від 22.05.2003, N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

Позовні вимоги сторони викладаються у позовній заяві. Кодексом встановлено єдину форму позовної заяви – письмову. Тобто, вона може бути

видрукована комп'ютерним способом або на друкарській машинці, рідше – написана від руки.

Позовна заява має бути підписана повноважною особою позивача або його представником, прокурором (чи його заступником), приватним підприємцем або його представником.

Як правило, повноважною особою позивача є керівник підприємства, установи, організації. Проте, згідно із статутами деяких підприємств, право підпису подібних документів делеговане й іншим особам. Наприклад, на великих торговельних підприємствах повноважною особою може бути комерційний директор. Крім того, керівник може уповноважити на підписання позовної заяви й будь-яку іншу посадову особу підприємства, якій таке право Статутом не надане. Повноваження представника підтверджуються довіреністю; довіреність представника приватного підприємця має бути нотаріально засвідчена.

Пункт 2 частини другої ст. 54 викладено в нинішній редакції Законом від 18 листопада 2003 р. № 1255-IV. Попередня редакція пункту 2 частини другої коментованої статті передбачена лише найменування сторін, їх поштові адреси, найменування і номери рахунків сторін у банківських установах. Тепер цей пункт, крім іншого, вимагає вказувати ідентифікаційні коди (для суб'єкта господарювання) або індивідуальні ідентифікаційні номери (для фізичних осіб).

За відсутності у позовній заяві даних про найменування (ім'я) стягувача і боржника, їх місцезнаходження (місце проживання), ідентифікаційний код (індивідуальний ідентифікаційний код) тощо, за рекомендацією ВГСУ від 10 лютого 2004 р. № 02-5/212, суд не повинен повертати позовну заяву без розгляду, а повинен витребувати ці відомості згідно з пунктом 4 ст. 65 ГПК.

Хоча це у коментованій статті прямо не зазначено, найменування сторін у позовній заяві повинні наводитись повністю, а не скорочено. Наприклад, замість ПКП "Віктор" має бути зазначено: Приватне комерційне підприємство "Віктор". Скорочені варіанти назв сторін допускаються безпосередньо в тексті позовної заяви. Вимоги про повну назву містяться у п. 2 ст. 63 ГПК.

Дуже важливо, щоб позовна заява містила всі передбачені Кодексом реквізити (пункти 1-7 ст. 54).

До речі, коментовану статтю досить невдало доповнено пунктом 2-1. Якщо розуміти частину другу ст. 54 буквально, то, серед інших реквізитів (таких, як, наприклад, ціна позову чи виклад обставин) у ній мають міститись "документи, що підтверджують за громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності". Єдиним документом, що цей статус посвідчує, є свідоцтво про державну реєстрацію. Звісно, що в самій позовній заяві може міститись лише посилання на свідоцтво про держреєстрацію; копія свідоцтва має бути долучена до заяви.

У позовній заяві можуть міститись й інші відомості – якщо вони, на думку позивача, сприятимуть правильному вирішенню спору.

Реквізит № 4 (ціна позову) може включати, крім суми основного боргу, також неустойку – пеню або штраф, річні, суми інфляційних нарахувань та збитків.

У реквізиті № 7 (документи та інші докази) можуть бути зазначені, крім

власне документів, й речові докази (див. коментар до ст. 37 ГПК).

Позовна заява може подаватись до господарського суду стороною (позивачем) особисто або через свого представника. У такому випадку канцелярія суду на іншому примірнику заяви робить відмітку про надходження позовних матеріалів, зазначає вхідний номер і дату. Цю інформацію працівник канцелярії суду скріплює своїм підписом та печаткою.

Позовну заяву та додані до неї документи можна надсилати до суду рекомендованим чи цінним листом. Це особливо доцільно, коли господарський суд, який має розглянути справу, знаходиться на значній відстані від місця розташування позивача.

Стаття 55. Ціна позову

Ціна позову визначається:

1) у позовах про стягнення грошей - стягуваною сумою або сумою, оспорюваною за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку;

2) у позовах про витребування майна - вартістю майна, що витребується;

3) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, - загальною сумою усіх вимог;

4) у позовах про стягнення іноземної валюти - в іноземній валюті та у карбованцях відповідно до офіційного курсу, встановленого Національним банком України на день подання позову.

В ціну позову включаються також вказані в позовній заяві суми неустойки (штрафу, пені), а якщо вони не вказані, - суми їх, визначені суддею.

Ціну позову вказує позивач. У випадках неправильного зазначення ціни позову вона визначається суддею.

У коментарі до ст. 54 уже зазначалося, що ціна позову, крім суми основного боргу, може включати штрафні санкції (неустойку, пеню або штраф), річні, суми інфляційних нарахувань та суми збитків.

Для правильного розрахунку ціни позову необхідно користуватись відповідними нормами Цивільного і Господарського кодексів. При цьому слід виходити з того, що для суб'єктів господарювання норми ЦК виступають як загальні, а норми ГК – як спеціальні. До речі, саме тому в абзаці першому коментаря до цієї статті неустойка зазначена не як узагальнююче поняття, а як різновид штрафних санкцій (ст. 230 ГК).

Згідно з ЦК і ГК розмір пені обов'язково має бути зазначений у договорі між сторонами; при цьому обмеження (подвійна облікова ставка НБУ) щодо пені може застосовуватись лише за бажанням сторін. Тобто, у договорі сторони вільні самостійно визначати розмір пені.

Для стягнення пені і штрафу Кодекси встановили різні строки спеціальної позовної давності: ЦК – 1 рік, ГК – 6 місяців.

Але і ЦК, і ГК дають сторонам можливість змінювати цей спеціальний строк позовної давності. Сторони можуть вказати у договорі і 2, і 3, і 5 чи

більше років.

Якщо ж у договорі про спеціальний строк нічого не сказано, тоді застосовується норма ГК – пеню чи штраф можна стягнути за період, що не перевищує 6 місяців.

Якщо розрахунки пені, штрафу, річних, інфляційних нарахувань та розрахунки збитків є великими за обсягом, у тексті позовної заяви їх наводити недоцільно. Краще здійснити ці розрахунки на окремих аркушах паперу – додатках до позовної заяви.

Стаття 56. Надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів

Позивач, прокурор чи його заступник зобов'язані при поданні позову надіслати сторонам копії позовної заяви та доданих до неї документів, якщо цих документів у сторін немає.

Такий самий обов'язок покладається на позивача у разі залучення господарським судом до участі у справі іншого відповідача, заміни господарським судом неналежного відповідача.

(Стаття 56 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

З метою забезпечення прав відповідача, надання йому можливості належно підготуватись до справи, сторона, що звертається до суду, зобов'язана надіслати відповідачу копію позовної заяви та тих доданих до заяви документів, яких у нього немає.

Хоча у коментованій статті зазначено, що позивач, прокурор чи його заступник зобов'язані надіслати копію заяви і документи іншій стороні "при поданні позову", коректніше було б вказати "перед поданням позову". Тому-що господарський суд не прийме позову, якщо позивач не представить доказу того, що копія заяви вже надіслана чи вручена відповідачеві. Якщо ж позовна заява без такого доказу надійшла суду поштою, вона буде повернута позивачеві без розгляду (п. 6 ст. 63 ГПК).

Певний час в українських судових, правничих і господарських колах точилась гостра дискусія відносно того, як позивач повинен підтверджувати факт надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів відповідачу. Господарські суди спочатку дотримувались думки, що касового чеку, виданого поштовим відділенням про відправлення рекомендованого листа, недостатньо. На цій підставі та відповідно до п. 6 ст. 63 ГПК суди повертали позовні заяви без розгляду. Такої ж позиції дотримувався і ВГСУ.

У дискусію втрутився Верховний Суд України. Своїм рішенням він встановив: якщо господарський суд має сумніви щодо того, що у рекомендованому листі містилась саме копія позовної заяви, він не повинен повертати позовну заяву без розгляду, а повинен, згідно із п. 4 ст. 65 ГПК, витребувати від позивача додаткові докази, які б підтвердили факт надсилання у рекомендованому листі

саме копії позовної заяви. Такими доказами, зокрема, можуть бути листи від відповідача, телеграми, електронні листи тощо.

Оскільки остаточно проблему все ще не вирішено, доцільно копії позовних заяв відправляти відповідачеві не рекомендованим, а цінним листом – з описом вкладення.

Стаття 57. Документи, що додаються до позовної заяви

До позовної заяви додаються документи, які підтверджують:

1) вжиття заходів досудового врегулювання господарського спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу з кожним із відповідачів (у спорах, що виникають при укладанні, зміні чи розірванні договорів, - відповідно договір, проект договору, лист, який містить вимогу про укладання, зміну чи розірвання договору, відомості про пропозиції однієї сторони і розгляд їх у встановленому порядку, відповідь другої сторони, якщо її одержано, та інші документи; у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, - копія претензії, докази її надсилання відповідачу, копія відповіді на претензію, якщо відповідь одержано);

2) відправлення відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів;

3) сплату державного мита у встановлених порядку і розмірі;

3-1) сплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу;

4) обставини, на яких грунтуються позовні вимоги.

До заяви про визнання акта недійсним додається також копія оспорюваного акта або засвідчений витяг з нього.

До позовної заяви, підписаної представником позивача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача.

(Стаття 57 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Відповідно до п. 7 ст. 54, у позовній заяві має бути наведено перелік документів, що додаються до неї. Конкретизовано цей перелік у ст. 57.

Серед інших, до позовної заяви мають бути додані документи, які підтверджують відправлення відповідачеві копії позовної заяви з додатками. Підтвердити факт відправлення можна або за допомогою поштової квитанції, або за відміткою відповідача про отримання на копії позовної заяви. При чому, як зазначалось у коментарі до ст. 56, бажано, щоб це була квитанція (чек) про відправлення цінного листа – з описом вкладення.

Факт сплати державного мита та збору за інформаційно-технічне забезпечення судового процесу підтверджується платіжним дорученням або квитанцією про грошовий переказ поштою.

Якщо позовна заява підписана представником позивача, то його

повноваження мають бути підтверджені доданою до заяви довіреністю, виданою позивачем. У випадку, коли позивачем є юридична особа, довіреність видає керівник підприємства чи організації, чий підпис скріплюється печаткою фірми. Якщо ж позивачем є фізична особа (у т.ч. приватний підприємець), то довіреність на представника має бути нотаріально засвідчена.

Документи, що додаються до заяви, можуть бути подані в оригіналах або в належно засвідчених копіях.

Стаття 58. Об'єднання позовних вимог

В одній позовній заяві може бути об'єднано кілька вимог, зв'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами.

Суддя має право об'єднати кілька однорідних позовних заяв або справ, у яких беруть участь ті ж самі сторони, в одну справу, про що зазначається в ухвалі про порушення справи або в рішенні.

В одну позовну заяву може бути об'єднано кілька позовних вимог за умови, що ці вимоги зв'язані між собою або підставою виникнення, або поданими доказами. Тобто, в одній позовній заяві можуть бути об'єднані декілька вимог до одного відповідачів або одна вимога до кількох відповідачів.

Наприклад, до одного відповідача в заяві може бути заявлено одразу дві вимоги: про повернення боргу та сплату неустойки (пені) за несвоєчасний розрахунок. На практиці таких справ є досить багато.

Вимоги до кількох відповідачів можуть мати місце, наприклад, у справі, пов'язаній з постачанням неякісної продукції. Адже продукція може бути неякісною як з моменту виробництва, так і стати неякісною (зіпсованою) під час транспортування. У такій ситуації в одній заяві позивач може об'єднати вимоги і до постачальника, і до перевізника.

Якщо позивач об'єднав у одній заяві декілька вимог за суто формальними ознаками, тобто, не зв'язаних між собою, господарський суд повертає йому позовну заяву без розгляду (п. 5 ст. 63 ГПК).

Об'єднання позовних вимог в одну заяву залежить також від волі, від бажання позивача. Це – його право, а не обов'язок. У той же час, об'єднати декілька позовних вимог в одну справу має право суддя господарського суду за власною ініціативою.

Стаття 59. Відзив на позовну заяву

Відповідач має право після одержання ухвали про порушення справи надіслати:

1) господарському суду - відзив на позовну заяву і всі документи, що підтверджують заперечення проти позову;

2) позивачу, іншим відповідачам, а також прокурору, який бере участь в

судовому процесі, - копію відзиву.

Відзив підписується повноважною особою відповідача або його представником.

Відзив повинен містити: найменування позивача і номер справи; мотиви повного або часткового відхилення вимог позивача з посиланням на законодавство, а також докази, що обгрунтовують відхилення позовної вимоги; перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву (у тому числі про надіслання копій відзиву і доданих до нього документів позивачеві, іншим відповідачам, прокурору).

До відзиву, підписаного представником відповідача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника відповідача.

(Стаття 59 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Коментована стаття у 2001 р. зазнала радикальних змін. Раніше відповідач зобов'язаний був протягом трьох днів з моменту отримання ухвали про порушення справи надіслати суду та позивачу відзив (відповідь, відгук) на позов. Це давало можливість позивачу підготувати додаткові аргументи та докази, які спростовували заперечення відповідача, наведені ним у відзиві.

Нинішня редакція ст. 59 дає відповідачу право, але не зобов'язує його, після отримання ухвали про порушення справи, надіслати суду відзив на позовну заяву, а позивачу – копію відзиву. Надання відзиву тепер, у більшості випадків, залежить від волі і бажання відповідача. Але є один виняток. Інколи судді ухвалою зобов'язують відповідача надати суду письмовий відзив на позовну заяву. У такому випадку відповідач зобов'язаний підготувати письмовий відзив. Як правило, відзив, витребуваний суддею, надається безпосередньо у судове засідання.

Стаття 60. *Подання зустрічного позову*

Відповідач має право до прийняття рішення зі спору подати до позивача зустрічний позов для спільного розгляду з первісним позовом. Зустрічний позов повинен бути взаємно пов'язаний з первісним.

Подання зустрічного позову провадиться за загальними правилами подання позовів.

Право на подання зустрічного позову є одним із способів захисту інтересів відповідача.

Наприклад, позивач звертається до суду із позовом про дострокове розірвання договору оренди. Але орендодавець за свої кошти здійснив капітальний ремонт орендованого приміщення. Зрозуміло, що він робив цей ремонт, сподіваючись користуватись приміщенням до завершення строку оренди. Тому орендодавець, вже як відповідач у справі про дострокове

розірвання договору оренди, має право подати на позивача зустрічний позов – про відшкодування витрат, пов'язаних з капітальним ремонтом орендованого приміщення. Зустрічний позов, швидше за все, буде прийнятий судом до спільного розгляду, оскільки він взаємно пов'язаний із первісним позовом.

Зустрічний позов подається з дотриманням всіх правил, встановлених для подання позовів. Тобто, у нашій ситуації, орендареві має бути надіслано копію позовної заяви, позов має бути оплачено державним митом і т.п.

Право відповідача подати зустрічний позов не обмежене якимось строком (крім строку позовної давності). Головне, щоб це було зроблено в межах строку для розгляду первинного позову.

Оскільки, як було зазначено вище, зустрічний позов подається з дотриманням усіх правил, встановлених для подання позовів, виникає проблема – як вкластися у стислі терміни?

ВГСУ своїми Рекомендаціями від 10 лютого 2004 р. № 04-5/212 пропонує судам застосувати у такому випадку положення частини третьої-п'ятої ст. 69 ГПК. Іншими словами, ВГСУ рекомендує продовжувати строк вирішення спору.

Розділ IX

ПОРУШЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ТА ПІДГОТОВКА МАТЕРІАЛІВ ДО РОЗГЛЯДУ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

(Назва Розділу IX із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 61. Прийняття позовної заяви

Питання про прийняття позовної заяви вирішується суддею.

Прийняття позовної заяви суддею не слід плутати з надходженням цієї заяви до суду. Канцелярія господарського суду, отримуючи позовну заяву, здійснює лише технічний акт, тобто отримує документ в натурі. Позовні заяви, що надійшли до господарського суду, реєструються у порядку, визначеному Інструкцією з діловодства в господарських судах України (затв. наказом голови ВГСУ від 10 грудня 2002р. № 75). Прийняття ж позовної заяви суддею – це вже вчинення процесуальної дії.

Після перевірки позовної заяви та доданих до неї документів на відповідність ГПК та іншим актам законодавства, суддя вирішує питання про прийняття (або неприйняття) позовної заяви.

Відповідно до ГПК, суддя може прийняти одне з трьох рішень:

а) прийняти справу до провадження і порушити провадження у справі (ст. 64 ГПК);

б) відмовити у прийнятті заяви (ст. 62 ГПК);

в) повернути заяву без розгляду (ст. 63 ГПК).

Суддя приймає позовну заяву до провадження у тому випадку, коли він не виявляє порушень або коли немає інших підстав для відмови в її прийнятті чи для повернення без розгляду.

При вирішенні питання про прийняття позовної заяви суддя незалежний і підкоряється тільки Закону.

Стаття 62. Відмова у прийнятті позовної заяви

Суддя відмовляє у прийнятті позовної заяви, якщо:

1) заява не підлягає розгляду в господарських судах України;

2) у провадженні господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішує господарський спір, є справа зі спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав або є рішення цих органів з такого спору;

3) позов подано до підприємства, організації, які ліквідовано.

Про відмову у прийнятті позовної заяви виноситься ухвала, яка надсилається сторонам, прокурору чи його заступнику, якщо вони є заявниками, не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви.

До ухвали про відмову у прийнятті позовної заяви, що надсилається заявникові, додаються позовні матеріали.

Ухвалу про відмову у прийнятті позовної заяви може бути оскаржено. У разі скасування цієї ухвали позовна заява вважається поданою в день первісного звернення до господарського суду.

(Стаття 62 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Однією з підстав, за якою заява не підлягає розгляду в господарських судах України, є подання її з порушенням принципу підвідомчості справ. Категорії справ, які може розглядати господарський суд, визначено ст. 12 ГПК. Якщо справа підлягає розгляду в суді загальної юрисдикції, суддя також відмовляє у прийнятті заяви.

Суд відмовляє у прийнятті позовної заяви також через неналежний статус позивача. Так, наприклад, згідно із ст. 1 ГПК, право на звернення до господарського суду мають, крім приватних підприємців та державних органів і органів місцевого самоврядування, "підприємства, установи, організації, інші юридичні особи". Звідси випливає, що підприємства, установи та організації, які звертаються до суду, повинні мати статус юридичної особи. Отже, якщо позов подала структура, що не має прав юридичної особи, суд теж відмовляє у прийнятті позовної заяви. Адже, згідно із ст. 21 ГПК, стороною у справі (в даному випадку – позивачем), можуть бути лише ті підприємства, установи, організації, які перераховані в ст. 1 ГПК.

Якщо у прийнятті позовної заяви відмовлено на підставі ст. 62 ГПК, це унеможливлює повторне звернення до суду з того ж предмету спору і за тих же позивача і відповідача.

Стаття 63. Повернення позовної заяви

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи без розгляду, якщо:

1) позовну заяву підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

2) у позовній заяві не вказано повного найменування сторін, їх поштових адрес;

3) у позовній заяві не вказано обставин, на яких грунтується позовна вимога, доказів, що підтверджують викладені в заяві обставини, обгрунтований розрахунок стягуваної чи оспорюваної суми;

4) не подано доказів сплати державного мита у встановлених порядку та розмірі;

5) порушено правила об'єднання вимог або об'єднано в одній позовній заяві кілька вимог до одного чи кількох відповідачів і сумісний розгляд цих вимог перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін чи суттєво утруднить вирішення спору;

6) не подано доказів надсилання відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів;

3У N2705- 7) ~~не подано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору~~ у IV ~~випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу;~~

23.06.05 (Пункт 8 частини першої статті 63 виключено на підставі Закону N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

9) до винесення ухвали про порушення провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору;

10) не подано доказів сплати витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.

Суддя повертає позовну заяву не пізніше п'яти днів з дня її надходження, про що виносить ухвалу. Ухвалу про повернення позовної заяви може бути оскаржено.

Повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню з нею до господарського суду в загальному порядку після усунення допущеного порушення.

(Стаття 63 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Підстави, за наявності яких суддя повертає позовну заяву без розгляду, стосуються недотримання форми, змісту і порядку подання позовної заяви. Після усунення позивачем зазначених в ухвалі порушень, він має право повторно звернутись з цією заявою до суду.

Пункти 1-4,6,7 коментованої статті стосуються порушення позивачем норм статті 54 ГПК, яка визначає форму і зміст позовної заяви і яких треба обов'язково дотримуватись.

Протягом останнього часу суди дещо ліберальніше ставляться до порушень, передбачених пунктами 2 і 4 коментованої статті. Згідно з Рекомендаціями ВГСУ від 10 лютого 2004 р. № 04-5/212, у випадку, коли у позовній заяві відсутні дані про найменування (ім'я), місцезнаходження (місце проживання) та ідентифікаційний код (індивідуальний номер) стягувача і боржника, суд повинен витребувати ці дані у позивача і відповідача згідно з пунктом 4 ст. 65 ГПК. Це ж стосується і випадку, коли подане позивачем платіжне доручення неналежно оформлене. Отже, вищезгаданими Рекомендаціями ВГСУ обмежив

застосування пунктів 2 і 4 ст. 63.

Очевидно, що у випадку, коли позивач і/або відповідач не виконали вимоги суду, ухвалені відповідно до п. 4 ст. 65 ГПК, суд обгрунтовано має право повернути позовну заяву без розгляду – на підставі п. 2 або 4 ст. 63 ГПК.

Що робити у випадку, коли адреса відповідача позивачеві не відома? Адже у випадку, якщо в позовній заяві поштова адреса не вказана, суд поверне її без розгляду...

Для того, щоб суд прийняв позовну заяву до розгляду, позивачеві необхідно звернутись в управління статистики, яке за плату може надати адресу, за якою офіційно було зареєстроване будь-яке підприємство регіону. Отриманої адреси буде достатньо для того, щоб суд з формальних причин не повернув заяву.

Після того, як позовна заява буде прийнята і буде порушено провадження у справі, позивач має право звернутись до суду із клопотанням допомогти у встановленні реальної адреси відповідача. Якщо підприємство реально існує, то його адреси відомі, як мінімум, двом організаціям: податковій інспекції та банку. Власне, на підставі клопотання позивача господарський суд може звернутись до цих організацій із запитом щодо місцезнаходження підприємства-відповідача. Оскільки така інформація не є конфіденційною, вказані організації зобов'язані надати суду потрібні відомості.

Стаття 64. Порушення провадження у справі

Суддя, прийнявши позовну заяву, не пізніше п'яти днів з дня її надходження виносить і надсилає сторонам, прокурору, якщо він є заявником, ухвалу про порушення провадження у справі, в якій вказується про прийняття позовної заяви, призначення справи до розгляду в засіданні господарського суду, про час і місце його проведення, необхідні дії щодо підготовки справи до розгляду в засіданні.

Ухвала надсилається також іншим підприємствам, установам, організаціям, державним та іншим органам у випадках, коли від них витребуються документи, відомості та висновки або їх посадові особи викликаються до господарського суду.

Ця ухвала виноситься з додержанням вимог статті 86 цього Кодексу.

Якщо суддя прийняв позовну заяву, він у 5-денний строк від моменту її надходження виносить і надсилає сторонам ухвалу про порушення провадження у справі. Ухвала має відповідати вимогам ст. 86 ГПК.

Призначаючи час судового засідання, суддя повинен враховувати положення ст. 69 ГПК, за якою спір має бути вирішений у 2-місячний строк з моменту надходження позовної заяви. Тобто, суд не може призначити перше судове засідання, скажімо, через три місяці з моменту отримання позову.

Місцем засідання суду може бути як приміщення самого господарського суду, так і територія підприємства-відповідача у справі.

Якщо суддя вирішує спір одноособово, то й ухвалу він виносить особисто. У випадку, коли справа розглядатиметься колегіально, ухвала виноситься всім

складом суду (тобто всіма суддями, що розглядатимуть справу).

Ухвала про порушення провадження у справі обов'язково надсилається сторонам та іншим учасникам процесу, як правило, поштою.

В ухвалі зазначаються дії, котрі повинні вчинити позивач і відповідач. Як правило, у випадку майнового спору суд зобов'язує сторони провести взаємну звірку розрахунків, інколи – надати суду письмові пояснення по справі. Бувають випадки, коли суддя ухвалою зобов'язує відповідача представити в судове засідання письмовий відзив на позов (хоча, за ст. 59 ГПК, подання відзиву – право, а не обов'язок відповідача). Але вимогу суду про надання відзиву треба виконувати – інакше це можна трактувати як порушення ст. 4-5 та 115 ГПК.

Стаття 65. Дії судді по підготовці справи до розгляду

З метою забезпечення правильного і своєчасного вирішення господарського спору суддя вчиняє в необхідних випадках такі дії по підготовці справи до розгляду:

1) вирішує питання про залучення до участі у справі іншого відповідача та про виключення чи заміну неналежного відповідача;

2) ~~виключає з числа відповідачів підприємства та організації, яким~~ не було надіслано пропозицію ~~про досудове врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу~~; ЗУ N2705-IV від 23.06.05

3) викликає представників сторін (якщо сторони знаходяться у тому ж населеному пункті, що й господарський суд) для уточнення обставин справи і з'ясовує, які матеріали може бути подано додатково;

4) зобов'язує сторони, інші підприємства, установи, організації, державні та інші органи, їх посадових осіб виконати певні дії (звірити розрахунки, провести огляд доказів у місці їх знаходження тощо); витребує від них документи, відомості, висновки, необхідні для вирішення спору, чи знайомиться з такими матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження;

5) вирішує питання про призначення судової експертизи;

6) провадить огляд і дослідження письмових та речових доказів у місці їх знаходження;

7) вирішує питання про визнання явки представників сторін у засідання господарського суду обов'язковою;

8) вирішує питання про виклик посадових та інших осіб для дачі пояснень по суті справи;

9) вирішує питання про розгляд справи безпосередньо на підприємстві, в організації;

10) вирішує питання про вжиття заходів до забезпечення позову;

11) вчиняє інші дії, спрямовані на забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи.

(Стаття 65 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001)

Перелік дій, що вчиняє суддя під час підготовки справи до розгляду, наведений у коментованій статті, не є вичерпним. Від того, наскільки якісно і кваліфіковано підготовлено справу, залежить правильність і своєчасність вирішення спору.

На етапі підготовки справи до розгляду сторони мають право змінити позовні вимоги (в порядку, встановленому ГПК), заявити клопотання, дати суду письмові пояснення, представити додаткові докази тощо.

Сторона чи інше підприємство, які отримали ухвалу господарського суду, зобов'язані виконати викладені в цій ухвалі вимоги. При цьому, ухвала суду є обов'язковою для виконання на всій території України. Це випливає із ст. 115 ГПК. Невиконання ухвали суду (як і рішення) може тягнути за собою кримінальну відповідальність (ст. 382 Кримінального кодексу).

Невиконання чи несвоєчасне виконання вимог, що викладені в ухвалі суду, унеможливлюють або ускладнюють початок судового процесу.

Розділ X

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ*

Стаття 66. Підстави забезпечення позову

Господарський суд за заявою сторони, прокурора чи його заступника, який подав позов, або з своєї ініціативи має право вжити заходів до забезпечення позову. Забезпечення позову допускається в будь-якій стадії провадження у справі, якщо невжиття таких заходів може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення господарського суду.

(Стаття 66 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Після отримання копії позовної заяви окремі недобросовісні відповідачі можуть вжити заходів, які унеможливлять виконання рішення господарського суду: сховати своє майно, перерахувати гроші "дружній" фірмі за фальшивим контрактом, продати нерухомість тощо. Тому інститут забезпечення позову є засобом, який гарантує виконання майбутнього рішення господарського суду.

Забезпечення позову – важлива і відповідальна процесуальна дія. Рішення про забезпечення позову суд має приймати вкрай виважено. Адже безпідставне вжиття заходів із забезпечення позову може порушити права та інтереси відповідача.

З травня 2003р. особа (юридична чи фізична), яка має намір подати позов, може звернутись до господарського суду із заявою про вжиття т.зв. запобіжних заходів. Детальніше про це див. ст. 43-1 – 43-10 цього Кодексу.

Стаття 67. Заходи до забезпечення позову

Позов забезпечується:

накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачеві;

забороною відповідачеві вчиняти певні дії;

забороною іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору;

зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Про забезпечення позову виноситься ухвала.

Ухвалу про забезпечення позову може бути оскаржено. (Частина третя статті 67 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Коментована стаття містить перелік заходів, яких може вжити суд з метою забезпечення позову.

Конкретний захід, із наведених у ст. 67, обирає суд. Заявник (позивач) може лише внести свою пропозицію. Суд має право вжити заходів щодо забезпечення позову з власної ініціативи.

Як свідчить практика, найпопулярнішим засобом забезпечення позову є накладання арешту на майно та/або грошові суми, що належать відповідачеві.

Про забезпечення позову господарський суд виносить ухвалу, яка має відповідати ст 86 ГПК.

При розгляді справи про банкрутство суд, виносячи ухвалу про забезпечення позову, повинен також враховувати норми Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Стаття 68. Скасування забезпечення позову

Питання про скасування забезпечення позову вирішується господарським судом, що розглядає справу, із зазначенням про це в рішенні чи ухвалі.

Якщо обставини, котрі були передумовою вжиття заходів із забезпечення позову, змінились і відпала необхідність у його забезпеченні, господарський суд приймає рішення про скасування забезпечення позову.

У коментованій статті не зазначено, хто виступає з ініціативою про скасування забезпечення позову. Як правило, ініціатором такої дії стає відповідач. Скасувати забезпечення позову суд може і за власною ініціативою. Рідше ініціатива виходить від позивача.

Забезпечення позову може бути скасоване на будь-якій стадії судового процесу.

При необхідності, за клопотанням сторін або з власної ініціативи, господарський суд може змінити заходи забезпечення позову.

---

* Див. також Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обстежень» (від 18 листопада 2003 р. № 1225-IV).

Розділ XI

ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

(Назва Розділу XI із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 69. Строк вирішення спору

Спір має бути вирішено господарським судом у строк не більше двох місяців від дня одержання позовної заяви.

Спір про стягнення заборгованості за опротестованим векселем має бути вирішено господарським судом у строк не більше одного місяця від дня одержання позовної заяви.

У виняткових випадках голова господарського суду чи заступник голови господарського суду має право продовжити строк вирішення спору, але не більш як на один місяць.

За клопотанням обох сторін чи клопотанням однієї сторони, погодженим з другою стороною, спір може бути вирішено у більш тривалий строк, ніж встановлено частиною першою цієї статті.

Про продовження строку вирішення спору виноситься ухвала.

(Стаття 69 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Один із засадничих принципів господарського судочинства – своєчасне вирішення спорів.

Існує два строки для вирішення спорів: загальний (2 місяці) та про стягнення заборгованості за опротестованим векселем (1 місяць).

Але можливі відступлення від строків.

Частина третя коментованої статті надає право голові та заступнику голови господарського суду, у виняткових випадках, продовжити строк вирішення спору – але не більше, ніж на 1 місяць. Однак переліку чи хоча б критеріїв винятковості випадків у статті не наведено. Отже, виняткový випадок чи ні – вирішує голова або заступник голови суду. Звичайно, він бере до уваги аргументи судді, котрий, як правило, і клопочеться про продовження строку для вирішення спору. До виняткових випадків можна віднести, наприклад,

перебування на лікарняному судді, який розпочав слухання справи; призначення судової експертизи; витребування важливих доказів, про існування яких суд дізнався вже під час процесу і т. д.

За клопотанням обох сторін або клопотанням однієї сторони (але погодженим з другою стороною), спір може бути вирішено у триваліший строк, ніж 2 місяці. Теоретично можна припустити, що, за клопотанням сторони, спір може бути вирішено і через 4, і через 6 місяців. Але це не стосується спорів про стягнення заборгованості за опротестованим векселем. За будь-яких умов такий спір має бути розглянуто не пізніше, ніж у 2-місячний строк (1 місяць – передбачено частиною другою коментованої статті, плюс 1 місяць, наданий головою чи заступником голови суду).

Клопотання сторін про продовження терміну розгляду справи подається у письмовій формі судді, який вирішує спір.

В деяких випадках судді, через велику завантаженість, порушують строки розгляду. Існування коментованої статті дає їм можливість, за формальними причинами, домогтися продовження строку розгляду справи.

(Статтю 70 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)
(Статтю 71 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)
(Статтю 72 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)
(Статтю 73 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 74. Порядок ведення засідання

Порядок ведення засідання визначається суддею, а в разі розгляду справи трьома суддями - суддею, головуючим у засіданні.

Суддя оголошує склад господарського суду, роз'яснює учасникам судового процесу їх права та обов'язки і сприяє у здійсненні належних їм прав.

У засіданні заслуховуються представники позивача і відповідача та інші особи, які беруть участь у засіданні.

(Стаття 74 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97)

Процесуальною формою розгляду спору є засідання господарського суду.

Хоча в коментованій статті зазначено, що порядок ведення засідання визначається суддею (або головуючим), цей порядок регламентовано Кодексом. Тобто, судове засідання повинно проводитись відповідно до процесуального законодавства.

Суддя або головуючий (якщо справа розглядається колегіально) у час, визначений ухвалою, відкриває засідання; представляє себе (або колегіальний склад суду); перевіряє явку представників і їх повноваження; роз'яснює сторонам їх права та обов'язки; оголошує заяви і клопотання, що надійшли від сторін, у т.ч. щодо відводу судді (суду), експертам; заслуховує сторони та інших

учасників процесу; вивчає представленні докази та оцінює їх. Справа може бути розглянута і вирішена як в одному судовому засіданні, так і протягом багатьох. У судовому засіданні в обов'язковому порядку мають бути заслухані представники позивача і відповідача. Коли у судді сформована думка, а представлених доказів достатньо, він повідомляє учасників процесу про закінчення розгляду справи і оголошує рішення.

Судове засідання може відбуватись як в приміщенні суду, так і на підприємстві чи в організації (п. 9 ст. 65 ГПК). Під приміщенням суду треба розуміти як зал судових засідань, так і безпосередньо кабінет судді.

Під час судового засідання сторони та інші учасники процесу зобов'язані дотримуватись вимог процесуального законодавства, виконувати вказівки суду, дотримуватися порядку.

Стаття 75. Вирішення спору при неподанні відзиву на позовну заяву і витребуваних господарським судом матеріалів

Якщо відзив на позовну заяву і витребувані господарським судом документи не подано, справу може бути розглянуто за наявними в ній матеріалами.

Відповідно до ст. 59 ГПК, відповідач не зобов'язаний, а має право після одержання ухвали про порушення справи надіслати господарському суду відзив на позовну заяву. Ця обставина, на жаль, не знайшла відображення у ст. 75. У коментарях до інших статей вже зазначалось, що іноді судді ухвалою все ж зобов'язують відповідача надати суду письмовий відзив. Це – явне порушення права відповідача, зафіксованого у ст. 59 ГПК. На нашу думку, доцільніше було б вимагати від відповідача дати письмові пояснення по справі. По суті, це був би той же відзив, але формально вимоги ст. 59 порушені не були б. У той же час, нагадаємо, вимогу суду, викладену в ухвалі, треба безумовно виконати.

Як випливає із нинішньої редакції коментованої статті, у випадку ненадходження відзиву на позовну заяву, справу **може** бути розглянуто за наявними в ній матеріалами. Але, з урахуванням ст. 59 ГПК, при ненадходженні відзиву на позовну заяву суд все одно **зобов'язаний** розглянути і вирішити справу. Законодавець повинен терміново усунути колізію, що виникла між ст. 59 і 75 ГПК.

(Статтю 76 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 77. Відкладення розгляду справи, перерва в засіданні

Господарський суд відкладає в межах строків, встановлених статтею 69 цього Кодексу, розгляд справи, коли за якихось обставин спір не може

бути вирішено в даному засіданні. Такими обставинами, зокрема, є:

1) нез'явлення в засідання представників сторін, інших учасників судового процесу;

2) неподання витребуваних доказів;

3) необхідність витребування нових доказів;

4) залучення до участі в справі іншого відповідача, заміна неналежного відповідача;

5) необхідність заміни відведеного судді, судового експерта.

Про відкладення розгляду справи виноситься ухвала, в якій вказуються час і місце проведення наступного засідання.

Суддя має право оголосити перерву в засіданні в межах встановленого строку вирішення спору з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі.

Відповідно до ст. 69 ГПК, загальний строк для розгляду справ становить 2 місяці, а строк для розгляду справ, пов'язаних із стягненням заборгованості за опротестованим векселем – 1 місяць.

У коментованій статті наведено перелік обставин, які дають право господарському суду відкладати розгляд справ. Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Крім цього, справа може бути відкладена лише в межах строків, встановлених ст. 69 ГПК. Наприклад, суддя не може відкласти справу на 3 місяці – бо в іншому випадку будуть порушені норми ст. 69.

Метою відкладення справи і оголошення в ній перерви є усунення судом, сторонами чи іншими учасниками процесу обставин, які перешкоджають розгляду справи в засіданні.

Одним з найпоширеніших порушень є нез'явлення на судове засідання представника (представників) сторони; як правило, ігнорують судові засідання представники відповідача. Хоча в ухвалах про порушення провадження судді практично завжди зобов'язують позивача і відповідача скерувати до суду своїх представників.

Перешкоджає повному і об'єктивному вирішенню спору і непредставлення сторонами витребуваних судом доказів.

У цих та інших випадках суддя змушений відкласти справу чи оголосити в ній перерву. Сторони, інші учасники процесу, та й сам суд повинні вживати всіх заходів для того, аби термін відкладення справи або оголошена перерва були якомога коротшими – адже в іншому випадку розгляд справи затягується.

Стаття 78. *Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем, мирова угода сторін*

Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем і умови мирової угоди сторін викладаються в адресованих господарському суду письмових заявах, що долучаються до справи. Ці заяви підписуються відповідно позивачем, відповідачем чи обома сторонами.

До прийняття відмови позивача від позову або до затвердження мирової угоди сторін господарський суд роз'яснює сторонам наслідки відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи є повноваження на вчинення цих дій у представників сторін.

Мирова угода може стосуватися лише прав і обов'язків сторін щодо предмету позову.

Про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі.

У разі визнання відповідачем позову господарський суд приймає рішення про задоволення позову за умови, що дії відповідача не суперечать законодавству або не порушують прав і охоронюваних законом інтересів інших осіб.

(Стаття 78 в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Інколи, вже під час судового процесу, обставини, які спричинили позов, кардинально міняються. Наприклад, відповідач визнає свій борг і оплачує його.

Згідно із ст. 22 ГПК, сторони мають, окрім інших, право: позивач – відмовитись від позову, відповідач – визнати позов. Сторони можуть також домовитись про інший, несудовий порядок вирішення спору або укласти мирову угоду.

Але сторони повинні вкрай обережно використовувати дані їм ст. 78 права, особливо щодо відмови позивача від позову.

Господарський суд, у випадку відмови позивача від позову, виносить ухвалу, якою припиняється провадження у справі. Це означає, що позивач втрачає право звернутись у майбутньому до господарського суду з тим же позовом.

З усіх перерахованих у ст. 78 дій сторони найчастіше використовують мирову угоду. Мирова угода затверджується ухвалою господарського суду (цією ж ухвалою припиняється провадження у справі).

До речі, у випадку затвердження судом мирової угоди у позивача нема підстав вимагати повернення сум, оплачених як державне мито.

Стаття 79. *Зупинення провадження у справі та його поновлення*

Господарський суд зупиняє провадження у справі в разі неможливості розгляду даної справи до вирішення пов'язаної з нею іншої справи, що розглядається іншим судом.

Господарський суд має право зупинити провадження у справі за клопотанням сторони, прокурора, який бере участь в судовому процесі, або за своєю ініціативою у випадках:

1) призначення господарським судом судової експертизи;

2) надсилання господарським судом матеріалів до слідчих органів;

3) заміни однієї з сторін її правонаступником внаслідок реорганізації підприємства, організації.

Господарський суд поновлює провадження у справі після усунення обставин, що зумовили його зупинення.

Про зупинення провадження у справі та його поновлення виноситься ухвала.

Ухвалу про зупинення провадження може бути оскаржено. (Стаття 79 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

Останні зміни до коментованої статті внесені 18 листопада 2003 р.

Зупинення провадження у справі, не зважаючи на деяку подібність, не слід плутати з відкладенням розгляду справи та оголошенням перерви в засіданні, які регламентуються ст. 77 ГПК. Основною відмінністю між ними можна вважати строк, протягом якого розгляд справи не здійснюється. Відкладання розгляду справи можливе лише в межах, визначених ст. 69 ГПК – тобто, в межах одного чи двох місяців. Зупинення ж провадження у справі обмежується не строком, а вчиненням певних дій. Такими діями є:

— вирішення іншим судом пов'язаної з розглядуваною іншої справи;

— призначення судом експертизи;

— надсилання судом матеріалів до слідчих органів;

— заміна однієї із сторін її правонаступником внаслідок реорганізації підприємства чи організації.

Крім того, сторонам і судам необхідно звернути увагу на таке. Згідно з Рекомендаціями ВГСУ № 04-5/212 від 10 лютого 2004 р., „оскарження у встановленому порядку ухвал суду першої інстанції і, відповідно, надіслання матеріалів справи до апеляційної інстанції може бути підставою для зупинення судом позовного провадження або провадження у справі про банкрутство".

Після усунення причин, що зумовили зупинення провадження у справі, суд поновлює провадження. Наприклад, після завершення призначеної судової експертизи і представлення суду висновку експерта (експертів).

Про зупинення провадження у справі суд виносить ухвалу, в якій не зазначає конкретної дати поновлення слухань. В ухвалі ж про поновлення провадження суд обов'язково вказує дату і час засідання, явку учасників процесу в судове засідання.

Стаття 80. Припинення провадження у справі

Господарський суд припиняє провадження у справі, якщо:

1) спір не підлягає вирішенню в господарських судах України;

1-1) відсутній предмет спору;

2) є рішення господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішив господарський спір між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;

3) заявник не вжив заходів досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу, і можливість такого врегулювання

~~втрачена;~~ ЗУ N 2705-IV від 23.06.05

4) позивач відмовився від позову і відмову прийнято господарським судом;

5) сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду;

6) підприємство чи організацію, які є сторонами, ліквідовано;

7) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена господарським судом.

У випадках припинення провадження у справі повторне звернення до господарського суду зі спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав не допускається.

Про припинення провадження у справі виноситься ухвала, в якій мають бути вирішені питання про розподіл між сторонами господарських витрат, про повернення державного мита з бюджету, а також можуть бути розв'язані питання про стягнення штрафів, передбачених у пунктах 4 і 5 частини другої статті 83 цього Кодексу.

Ухвалу про припинення провадження у справі може бути оскаржено.

(Стаття 80 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Перелік підстав для припинення провадження у справі, наведений у коментованій статті, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Припинення провадження у справі – це форма завершення судової процедури, за якої рішення по суті господарського спору не виноситься. Особливістю коментованої статті є те, що у випадку припинення провадження у справі за ст. 80 ГПК, позивач позбавляється права повторно звернутись до господарського суду із цим же позовом.

З окремих підстав, наведених у коментованій статті, господарський суд повинен був відмовити позивачеві у прийомі позовної заяви відповідно до ст. 62 ГПК. Фактично, у випадку припинення провадження у справі йдеться або про помилкове прийняття судом позовної заяви до свого провадження, або про недоцільність чи неможливість подальшого розгляду справи господарським судом.

Сторона, яка вважає, що її права чи інтереси порушені внаслідок припинення провадження, має право оскаржити відповідну ухвалу в апеляційному порядку.

Стаття 81. Залишення позову без розгляду

Господарський суд залишає позов без розгляду, якщо:

1) позовну заяву підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано;

2) у провадженні господарського суду або іншого органу, який діє в межах

своєї компетенції, є справа з господарського спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;

~~3) позивач не вжив заходів досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу, і можливість такого врегулювання не втрачена;~~ ЗУ N2705-IV від 23.06.05

4) позивач не звертався до установи банку за одержанням з відповідача заборгованості, коли вона відповідно до законодавства мала бути одержана через банк;

5) позивач без поважних причин не подав витребувані господарським судом матеріали, необхідні для вирішення спору, або представник позивача не з'явився на виклик у засідання господарського суду і його нез'явлення перешкоджає вирішенню спору;

6) громадянин відмовився від позову, який було подано у його інтересах прокурором.

Про залишення позову без розгляду виноситься ухвала, в якій можуть бути вирішені питання про розподіл між сторонами господарських витрат, про повернення державного мита з бюджету, а також про стягнення штрафів, передбачених у пунктах 4 і 5 частини другої статті 83 цього Кодексу.

Ухвалу про залишення позову без розгляду може бути оскаржено.

Після усунення обставин, що зумовили залишення позову без розгляду, позивач має право знову звернутися з ним до господарського суду в загальному порядку.

(Стаття 81 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

За змістом ст. 81 дещо нагадує ст. 63 ГПК "Повернення позовної заяви". Але між ними є й суттєві відмінності. Повернення позовної заяви можливе на стадії підготовки матеріалів справи до розгляду; залишення ж позову без розгляду як процесуальна дія можливе вже після того, як було порушено провадження у справі.

Як і припинення провадження у справі (ст. 80 ГПК), залишення позову без розгляду – це також форма завершення судової процедури, за якою рішення у справі не виноситься. Але, на відміну від ст. 80, наслідки залишення позову без розгляду не такі радикальні. Після усунення недоліків, вказаних в ухвалі, позивач має право знову звернутись із цим же позовом до господарського суду – з дотриманням усіх необхідних правил (наприклад, щодо надсилання відповідачеві копії позовної заяви).

Перелік обставин, які можуть слугувати підставою для залишення позову без розгляду і котрі наведено у ст. 81, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Ці обставини можна поділити на дві групи:

- обов'язкові (суд **зобов'язаний** залишити позов без розгляду);
- рекомендаційні (суд **може** залишити позов без розгляду).

Наприклад, згідно із п. 5 ст. 81, суд залишає позов без розгляду, якщо позивач без поважних причин не подав витребувані господарським судом матеріали, необхідні для вирішення спору. У цій ситуації суддя не зобов'язаний, а лише має право залишити позов без розгляду. Адже він може скористатись нормою

ст. 75 ГПК, в якій, зокрема, передбачено: "Якщо … витребувані господарським судом документи не подано, справу може бути розглянуто за наявними в ній матеріалами".

Ухвалу про залишення позову без розгляду може бути оскаржено в апеляційному порядку (розділ XII ГПК).

Стаття 81-1. Протоколи

У судовому засіданні, а також про огляд і дослідження письмових або речових доказів у місці їх знаходження складається протокол.

У протоколі судового засідання зазначаються:

1) рік, місяць, число і місце судового засідання;

2) найменування суду, що розглядає справу, та склад суду;

3) номер справи і найменування сторін;

4) відомості про явку в судове засідання представників сторін, інших учасників судового процесу або про причини їх неявки;

5) відомості про роз'яснення господарським судом сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їх процесуальних прав і обов'язків, зокрема, права заявляти відводи, та попередження перекладача про відповідальність за завідомо неправильний переклад, судового експерта - за дачу завідомо неправильного висновку або відмові від дачі висновку;

6) усні заяви і клопотання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;

7) усні роз'яснення судовими експертами своїх висновків і відповіді на поставлені їм додаткові запитання.

Протокол веде секретар судового засідання.

Протокол у триденний строк підписують суддя (суддя - головуючий у колегії суддів) і секретар судового засідання.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають право знайомитися з протоколами і протягом п'яти днів після їх підписання подавати письмові зауваження з приводу допущених у протоколах неправильностей або неповноти протоколу. Зауваження на протоколи у всіх випадках долучаються до матеріалів справи.

Господарський суд розглядає зауваження на протокол протягом п'яти днів з дня подання зауваження і за результатами розгляду виносить ухвалу, якою приймає зауваження або мотивовано відхиляє їх.

Господарський суд може здійснювати стенографічний, а також аудіо- чи відеозапис судового засідання.

(Кодекс доповнено статтею 81-1 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001 - набирає чинності з 28 червня 2002 року)

Норму про протоколювання ходу судового засідання було запроваджено під час т.зв. малої судової реформи у червні 2001р.

Протокол – це один з найважливіших документів судового процесу, в якому у письмовій формі фіксується засідання по справі.

Суд зобов'язаний забезпечити ведення у судовому засіданні протоколу; безпосередньо протокол веде секретар судового засідання.

Одразу треба зазначити, що, крім судового засідання, протоколюванню підлягає також огляд письмових або речових доказів у місці їх знаходження.

Реквізити, тобто складові частини (елементи) протоколу визначені п. 1 – 7 коментованої статті.

Запровадження протоколювання судових процесів – надзвичайно позитивне явище. Насамперед тому, що зроблено остаточний перехід від арбітражного (фактично – несудового) розгляду справ до суто судового. Впровадження протоколів дещо зближує господарське судочинство із цивільним. Протокол як документ має велику доказувальну силу, він виступає гарантом об'єктивного і справедливого розгляду справи, унеможливлює фальсифікації тощо. Цей документ відіграє важливу роль при оскарженні судового рішення.

Разом з тим, на думку багатьох вітчизняних правників, навіть побіжне знайомство із ст. 81-1 дає всі підстави говорити про недосконалість нинішнього інституту протоколювання.

Недосконалість коментованої статті, на думку автора та інших юристів – аналітиків, полягає в тому, що за нинішньої редакції вона не дає суду можливості (а точніше – не зобов'язує його) ретельно і послідовно фіксувати в протоколі весь хід судового засідання.

Наприклад, згідно із п. 6 ст. 81-1, в протоколі судового засідання зазначаються "усні заяви і клопотання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі". Згідно ж із частиною другою ст. 22 ГПК, сторони, крім інших прав, мають право "подавати докази", "брати участь у дослідженні доказів", "давати усні пояснення", "подавати свої доводи і міркування з усіх питань" тощо. Цілком зрозуміло, що правова суть "усної заяви" і "усного пояснення" чи "участь у дослідженні доказів" є різною. В протоколі мали б в обов'язковому порядку зазначатись і пояснення сторін, і їх участь у дослідженні доказів, і інші моменти, які в подальшому можуть мати значення при винесенні рішення або оскарженні рішення чи ухвали суду. Без цього протокол, як один з найважливіших процесуальних документів, втрачає сенс.

Сторони повинні брати до уваги, що протокол судового засідання підписується суддею чи головуючим у справі та секретарем не обов'язково одразу, в день засідання, про яке протокол складено, а протягом трьох днів. Сторони (чи інші особи, які беруть участь у справі) мають право ознайомитись з протоколом після його підписання. У 5-денний термін після підписання протоколу сторони чи інші учасники процесу мають право подати суду письмові зауваження з приводу допущених у протоколі неправильностей (неточностей, помилок) або неповноти протоколу. Суд зобов'язаний долучити письмове зауваження до матеріалів справи, вивчити його і винести ухвалу про прийняття зауваження чи їх мотивоване відхилення.

Із змісту коментованої статті не випливає, чи має сторона право оскаржити ухвалу суду про відхилення зауваження на протокол. Швидше за все, суди трактуватимуть ст. 81-1 так, що ухвали про відхилення зауважень оскарженню не підлягають. Але треба брати до уваги таке. У випадку подання стороною

скарги на рішення суду першої інстанції, апеляційний господарський суд перевіряє законність і обгрунтованість оскаржуваного рішення у повному обсязі – за матеріа—лами справи, яку йому зобов'язаний надіслати місцевий господарський суд. До цих матеріалів, як випливає із частини п'ятої ст. 81-1, буде долучено і зауваження сторони на протокол, і ухвала суду про відхилення цих зауважень.

Коментована стаття (частина сьома) містить також норму про здійснення стенографічного, аудіо- чи відеозапису судового засідання. Вказана норма ст. 81-1 носить дозвільний, а не обов'язковий для суду характер. Частина сьома вступає в колізію із частиною третьою статті 4-4 ГПК, яка в зобов'язальній формі зазначає: "Судовий процес фіксується технічними засобами...". На жаль, Кодекс так і не встановив порядку цієї фіксації. В усякому разі, сторони мають право звертатись до суду із клопотанням про стенографічний, аудіо- чи відеозапис судового засідання. Задоволення такого клопотання поки що цілком залежить від доброї волі судді. Понад те, склалася практика, за якою сторони „добровільно" пишуть заяви про відмову від фіксації судового засідання.

Стаття 82. Прийняття рішення

При вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова в позові повністю або частково) господарський суд приймає рішення.

(Частину другу статті 82 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Рішення викладається у письмовій формі та підписується всіма суддями, які брали участь у засіданні. У разі розгляду справи трьома суддями суддя, не згодний з рішенням, зобов'язаний викласти у письмовій формі свою окрему думку, що приєднується до справи.

(Стаття 82 в редакції Закону N 251/97-ВР від 13.05.97)

Господарський суд – це спеціалізований суд, що входить в систему судів загальної юрисдикції. Іншими словами, він є органом судової влади. Свої владні повноваження господарський суд реалізовує через письмові акти – ухвали або рішення. Рішення приймаються судом у випадках, коли справа вирішена по суті: позов задоволено; у задоволенні позову відмовлено повністю або частково. При прийнятті рішення суд повинен враховувати норми як матеріального, так і процесуального законодавства.

Значимість рішення господарського суду проявляється в тому, що воно:

а) завершує спір між сторонами;

б) завершує провадження у конкретній справі;

в) поновлює порушене право однієї із сторін;

г) виконує позитивну виховну функцію як для сторін, так і для інших суб'єктів господарювання.

Якщо справа розглядається колегіально, і при цьому один із суддів не згідний із думкою більшості, він все одно повинен підписати рішення нарівні з рештою. При цьому цей суддя зобов'язаний викласти свою окрему думку у письмовій

формі, ця окрема думка судді обов'язково долучається до справи.

Стаття 83. Права господарського суду щодо прийняття рішення

Господарський суд, приймаючи рішення, має право:

1) визнати недійсним повністю чи у певній частині пов'язаний з предметом спору договір, який суперечить законодавству;

2) виходити за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав і законних інтересів позивачів або третіх осіб з самостійними вимогами на предмет спору і про це є клопотання заінтересованої сторони;

3) зменшувати у виняткових випадках розмір неустойки (штрафу, пені), яка підлягає стягненню зі сторони, що порушила зобов'язання;

4) стягувати у доход Державного бюджету України із сторони, що порушила строки розгляду претензії, штраф у розмірі, встановленому статтею 9 цього Кодексу або у відповідності до законів, що регулюють порядок досудового врегулювання спорів у конкретних правовідносинах;

5) стягувати в доход Державного бюджету України з винної сторони штраф у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених господарським судом на сторону;

6) відстрочити або розстрочити виконання рішення.

(Стаття 83 із змінами, внесеними згідно із Законами N 3345-12 від 30.06.93, N 54/96-ВР від 20.02.96, N 251/97-ВР від 13.05.97, в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Для того, щоб прийняте по справі рішення відповідало Закону і фактичним обставинам, а також відігравало виховну роль щодо суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, господарський суд наділений рядом повноважень.

Викладені у коментованій статті повноваження надають господарському суду право вчиняти дії, про котрі, як правило, позивач у позовній заяві не клопочеться.

Наприклад, згідно із п. 3 ст. 83, при прийнятті рішення суд може зменшувати розмір неустойки, яка підлягає стягненню з відповідача. І хоча в тексті цього пункту міститься застереження, що зменшення неустойки можливе у виняткових випадках, об'єктивно таке право господарського суду порушує інтереси позивача.

У коментованій статті зібрано також повноваження суду щодо стягнення ним штрафів за порушення порядку досудового врегулювання спору та за ухилення від вчинення дій, покладених судом на сторону. Наприклад, згідно із п. 4 ст. 65 ГПК, в порядку підготовки справи до розгляду суддя може зобов'язати сторони виконати певні дії (провести взаємну звірку розрахунків) чи представити певні документи. У випадку ухилення від проведення взаємної звірки розрахунків чи за непредставлення витребуваних документів суд має права стягнути з винної сторони в дохід державного бюджету штраф у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (до 1700 грн.). При цьому

треба пам'ятати: це – право суду, а не його обов'язок.

Окремі повноваження, надані суду ст. 83 ГПК, він може застосовувати лише у відповідь на мотивоване клопотання сторони. Наприклад, на клопотання відповідача господарський суд має право відстрочити чи розстрочити виконання рішення (п. 6 ст. 83).

Особливий інтерес викликає право суду зменшувати розмір неустойки (п. 3 ст. 83). На думку автора та деяких інших правознавців, це повноваження суду потребує викладення у новій редакції або суттєвого уточнення. Адже, оскільки у коментованій статті чіткого переліку або критеріїв "винятковості випадків" не наведено, суд (суддя) вирішують це питання на власний розсуд. Видається ймовірним, що ця неврегульованість може сприяти корупції в судовому середовищі. Було б доцільно зафіксувати вичерпний перелік обставин, які давали б суду право зменшувати неустойку, зокрема:

- неналежне виконання чи невиконання зобов'язань обома сторонами (якщо невиконання стало можливим внаслідок неналежних дій кредитора);
- кредитор не вжив передбачених договором чи Законом заходів щодо зменшення збитків;
- встановлена договором неустойка (пеня, штраф) непомірно велика (наприклад, штраф у розмірі 50 чи 100 %);
- невиконання умов договору є наслідком настання обставин нездоланої сили (форс-мажор, підтверджений документально);
- дебітором є некомерційна неприбуткова дитяча чи лікувальна установа.

Стаття 84. Зміст рішення

Рішення господарського суду ухвалюється іменем України і складається із вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин, при цьому:

1) у вступній частині вказуються найменування господарського суду, номер справи, дата прийняття рішення, найменування сторін, ціна позову, прізвища судді (суддів), представників сторін, прокурора та інших осіб, які брали участь у засіданні, посади цих осіб. При розгляді справи на підприємстві, в організації про це також вказується у вступній частині рішення;

2) описова частина має містити стислий виклад вимог позивача, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень і клопотань сторін та їх представників, інших учасників судового процесу, опис дій, виконаних господарським судом (огляд та дослідження доказів і ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження);

3) у мотивувальній частині вказуються обставини справи, встановлені господарським судом; причини виникнення спору; докази, на підставі яких прийнято рішення; зміст письмової угоди сторін, якщо її досягнуто; доводи, за якими господарський суд відхилив клопотання і докази сторін, їх пропозиції щодо умов договору або угоди сторін; законодавство, яким господарський суд керувався, приймаючи рішення; обгрунтування відстрочки або

розстрочки виконання рішення;

4) резолютивна частина має містити висновок про задоволення позову або про відмову в позові повністю чи частково по кожній з заявлених вимог. Висновок не може залежати від настання або ненастання якихось обставин (умовне рішення).

При задоволенні позову в резолютивній частині рішення вказуються:

— найменування сторони, на користь якої вирішено спір, і сторони, з якої здійснено стягнення грошових сум або яка зобов'язана виконати відповідні дії, строк виконання цих дій, а також строк сплати грошових сум при відстрочці або розстрочці виконання рішення;

— розмір сум, що підлягають стягненню (основної заборгованості за матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги, неустойки, штрафу, пені та збитків, а також штрафів, передбачених у пунктах 4 і 5 частини другої статті 83 цього Кодексу);

(Абзац четвертий частини другої статті 84 виключено на підставі Закону N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

— найменування майна, що підлягає передачі, і місце його знаходження (у спорі про передачу майна);

— найменування, номер і дата виконавчого або іншого документа про стягнення коштів у безспірному порядку (у спорі про визнання цього документа як такого, що не підлягає виконанню), а також сума, що не підлягає списанню.

У спорі, що виник при укладанні або зміні договору, в резолютивній частині вказується рішення з кожної спірної умови договору, а у спорі про спонукання укласти договір - умови, на яких сторони зобов'язані укласти договір, з посиланням на поданий позивачем проект договору.

В резолютивній частині рішення вказується про визнання договору недійсним у випадках, передбачених у пункті 1 статті 83 цього Кодексу.

При задоволенні заяви про визнання акта недійсним в резолютивній частині вказуються найменування акта і органу, що його видав, номер акта, дата його видання, чи визнається акт недійсним повністю або частково (в якій саме частині).

(Частину шосту статті 84 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

В резолютивній частині рішення вказується про розподіл господарських витрат між сторонами, про повернення державного мита з бюджету.

Якщо у справі беруть участь кілька позивачів і відповідачів, в рішенні вказується, як вирішено спір щодо кожного з них.

При розгляді первісного і зустрічного позовів у рішенні вказуються результати розгляду кожного з позовів.

(Стаття 84 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

Рішення господарського суду – це письмовий документ, який складається з чотирьох частин (вступної, описової, мотивувальної, резолютивної) і який

ухвалений іменем України.

Як важливий документ, котрий породжує юридичні наслідки, рішення має за формою відповідати структурі, наведеній у коментованій статті.

Рішення має бути обгрунтованим, базуватись на обставинах справи і Законі, повинно виключати двозначність трактування, звучати переконливо, чітко і зрозуміло. Виклад рішення опосередковано свідчить про фаховий рівень судді та рівень його правової культури.

Оскільки реквізити рішення викладено у ст. 84 достатньо чітко, є сенс ретельніше зупинитись лише на найважливішій, резолютивній його частині. По-перше, рішення не може залежати від настання чи не настання певної події, тобто, воно не може бути умовним. По-друге, рішення формулюється в категоричній формі, для чого використовуються фрази на зразок: "Задовольнити позов повністю ...", "Задовольнити позов частково ...", "Зобов'язати відповідача ..." тощо.

Якщо стороні не зрозуміле рішення, то, за її заявою або за власною ініціативою, суд може роз'яснити їй прийняте рішення (детальніше – див. коментар до ст. 89 ГПК). Якщо у рішенні допущено помилку (наприклад, описку) суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони може винести ухвалу про виправлення рішення.

Стаття 85. *Оголошення рішення та набрання ним законної сили*

Прийняте рішення оголошується суддею у судовому засіданні після закінчення розгляду справи.

За згодою сторін суддя може оголосити тільки вступну та резолютивну частини рішення, про що зазначається у протоколі судового засідання.

Рішення господарського суду набирає законної сили після закінчення десятиденного строку з дня його прийняття, а у разі, якщо у судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення, воно набирає законної сили після закінчення десятиденного строку з дня підписання рішення, оформленого відповідно до статті 84 цього Кодексу.

У разі подання апеляційної скарги або внесення апеляційного подання рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційною інстанцією.

(Стаття 85 в редакції Законів N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Коментована стаття регламентує два різні, хоча й взаємопов'язані, юридичні аспекти: оголошення рішення суду та набрання цим рішенням законної сили.

Як випливає із змісту статті 85, прийняте рішення може бути оголошено у судовому засіданні (після закінчення розгляду справи) повністю або частково. Під частковим треба розуміти оголошення суддею (головуючим) вступної і резолютивної частини рішення.

Підставою для оголошення лише вступної і резолютивної частини рішення

може слугувати особлива складність справи, яка потребує значної за розміром описової і мотивувальної частини. Крім цього, згоду на оголошення лише вступної та резолютивної частини повинні дати суду сторони. Факт оголошення в засіданні часткового рішення фіксується секретарем у протоколі судового засідання. Суд повинен вказати, коли сторони зможуть ознайомитись з повним текстом рішення.

Для сторін особливо важливе значення має набрання рішенням господарського суду законної сили. Існують два варіанти набрання ним (рішенням) законної сили:

а) по закінченні 10-денного строку з дня його прийняття (тобто, коли в судовому засіданні було оголошено повний текст рішення із чотирьох частин);

б) у випадку оголошення в засіданні лише вступної та резолютивної частини - після закінчення 10-денного строку з дня підписання судом (суддею) повного тексту рішення із чотирьох частин.

Зацікавлена сторона має право в порядку і в строки, визначені ГПК, подати апеляційну скаргу на рішення господарського суду. Якщо апеляційний суд не скасував цього рішення, то воно набирає законної сили після завершення розгляду справи судом апеляційної інстанції.

Набрання рішенням законної сили означає, що воно може і повинне бути виконаним.

Стаття 86. Винесення ухвали та її зміст

Якщо господарський спір не вирішується по суті (відкладення розгляду справи, зупинення, припинення провадження у справі, залишення позову без розгляду тощо), господарський суд виносить ухвалу.

Ухвала господарського суду має містити:

1) найменування господарського суду, номер справи і дату винесення ухвали, найменування сторін, ціну позову, вимогу позивача, прізвища судді (суддів), представників сторін, прокурора, інших осіб, які брали участь у засіданні (із зазначенням їх посад);

2) стислий виклад суті спору або зміст питання, з якого виноситься ухвала;

3) мотиви винесення ухвали з посиланням на законодавство;

4) висновок з розглянутого питання;

5) вказівку на дії, що їх повинні вчинити сторони, інші підприємства, організації, державні та інші органи та їх посадові особи у строки, визначені господарським судом.

На відміну від рішення, ухвала виноситься у випадках, коли суд з різних причин не вирішує справи по суті. До таких випадків, зокрема, відносяться:

- відкладення розгляду справи;
- зупинення провадження у справі;
- припинення провадження у справі;

- залишення позову без розгляду.

Цей перелік випадків не є вичерпним.

В окремих випадках, після виправлення сторонами зауважень, що містяться в ухвалі, розгляд справи може бути продовжено (зупинення провадження у справі, ст. 79 ГПК); в інших, коли виправити допущені помилки не можливо, розгляд справи завершується (припинення провадження у справі, ст. 80 ГПК).

Ухвали господарського суду можуть бути оскаржені до апеляційного суду у випадках, коли це передбачено цим Кодексом чи Законом "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Стаття 87. Розсилання рішень та ухвал

Рішення та ухвали розсилаються сторонам, прокурору, який брав участь в судовому процесі, третім особам не пізніше п'яти днів після їх прийняття або вручаються їм під розписку, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

(Стаття 87 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 850-IV (850-15) від 22.05.2003)

До обов'язків суду відноситься обов'язок доведення до сторін, прокурора та третіх осіб змісту рішення чи ухвали. При цьому коментована стаття передбачає два способи доведення змісту рішення чи ухвали:

- розсилання;
- вручення під розписку.

Другий спосіб – вручення під розписку – двозначного тлумачення не допускає: повноважна особа особисто отримує в приміщенні суду рішення чи ухвалу, про що робиться в справі відмітка із зазначенням дати, а також підпис одержувача.

Перший спосіб – розсилання – може бути витлумачений неоднозначно. Традиційно під розсиланням розуміється надсилання документів за допомогою поштового зв'язку. Але прямої вказівки на це у коментованій статті немає. Хоча подібний прецедент у ГПК зустрічається. Наприклад, у частині четвертій ст. 8 ГПК прямо зазначено, що відповідь на претензію надсилається рекомендованим чи цінним листом (або також вручається під розписку). Отже, можна зробити висновок, що рішення чи ухвала можуть бути надіслані сторонам рекомендованим чи цінним листом, або ж за допомогою технічних засобів: електронної пошти, факсу і т.п. Головне, аби було дотримано дві умови: сторона, прокурор чи третя сторона повинні гарантовано отримати текст рішення чи ухвали у формі, яка піддається відтворенню, і господарський суд повинен мати докази надсилання рішення чи ухвали.

Суд повинен також дотримуватись встановленого ст. 87 терміну: рішення чи ухвала мають бути надіслані стороні, прокурору або третій стороні чи вручені під розписку не пізніше 5 днів після прийняття цих документів судом.

Сторонам важливо відслідковувати своєчасність надіслання чи вручення під розписку рішення і ухвали – аби не втратити можливості, за потреби, оскаржити ці акти.

Стаття 88. Додаткове рішення, ухвала

Господарський суд має право за заявою сторони, прокурора, який брав участь в судовому процесі, або за своєю ініціативою прийняти додаткове рішення, ухвалу, якщо:

1) з якоїсь позовної вимоги, яку було розглянуто в засіданні господарського суду, не прийнято рішення;

2) не вирішено питання про розподіл господарських витрат або про повернення державного мита з бюджету.

Додаткове рішення, ухвала можуть бути оскаржені в установленому порядку.

(Стаття 88 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Як відомо, від помилки не застрахований ніхто, навіть суддя. Тому можливі випадки, коли у рішенні не вирішено питання про розподіл судових витрат, повернення держмита з бюджету, а то й не прийнято рішення з якоїсь позовної вимоги – хоча вона була розглянута у засіданні. В останньому випадку йдеться, як правило, про незначні, "супутні" вимоги, які пов'язані з основною позовною вимогою.

Сторона або прокурор, які виявили таке упущення в рішенні чи ухвалі, мають право звернутись до господарського суду із відповідною заявою. Якщо заява обгрунтована, суд зобов'язаний прийняти додаткове рішення чи ухвалу, які б усували проблему. Суд також може прийняти додаткове рішення чи ухвалу за власною ініціативою.

Додаткове рішення чи ухвала підписуються суддею (судом) і надсилаються сторонам та прокурору (якщо той брав участь у процесі). Ці документи, прийняті місцевим господарським судом, можуть бути оскаржені зацікавленою стороною в апеляційному порядку.

Стаття 89. Роз'яснення і виправлення рішення, ухвали

Суддя за заявою сторони чи державного виконавця роз'яснює рішення, ухвалу, не змінюючи при цьому їх змісту, а також за заявою сторони або за своєю ініціативою виправляє допущені в рішенні, ухвалі описки чи арифметичні помилки, не зачіпаючи суті рішення.

Про роз'яснення рішення, ухвали, а також про виправлення описок чи арифметичних помилок виноситься ухвала.

(Стаття 89 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000)

Крім суттєвих помилок які породжують правові наслідки і про які йшлося у ст. 88, в судовому рішенні чи ухвалі можуть траплятись описки чи арифметичні помилки. Наприклад, вони можуть виникнути під час друкування тексту рішення чи ухвали з рукописного листа. Під опискою треба розуміти випадкову,

технічну помилку. У таких ситуаціях суд (суддя) зобов'язаний виправити описки чи арифметичні помилки.

Інколи сторона або державний виконавець не розуміють суті рішення чи ухвали або сумніваються у правильності свого розуміння. В такому випадку вони можуть звернутись до суду (судді) із відповідною заявою. Суд (суддя) у такому випадку повинен роз'яснити заявникові зміст рішення чи ухвали.

Роз'яснити зміст рішення або ухвали, виправити описку чи арифметичну помилку господарський суд може не тільки за заявою сторони чи державного виконавця, але й за власною ініціативою.

У всіх наведених у коментарі випадках суд (суддя) виносить ухвалу (про роз'яснення рішення, ухвали або про виправлення описки, арифметичної помилки).

Головна вимога до цих дій – роз'яснення, виправлення описки чи арифметичної помилки не можуть і не повинні змінювати суті, змісту рішення чи первісної ухвали.

Стаття 90. *Окрема ухвала. Повідомлення господарського суду*

Господарський суд, виявивши при вирішенні господарського спору порушення законності або недоліки в діяльності підприємства, установи, організації, державного чи іншого органу, виносить окрему ухвалу.

Окрема ухвала надсилається відповідним підприємствам, установам, організаціям, державним та іншим органам, посадовим особам, які несуть відповідальність за ухилення від виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, в порядку та розмірі, передбачених частиною першою статті 119 цього Кодексу.

Окрему ухвалу може бути оскаржено в установленому цим Кодексом порядку.

Якщо при вирішенні господарського спору господарський суд виявить у діяльності працівників підприємств та організацій порушення законності, що містять ознаки дії, переслідуваної у кримінальному порядку, господарський суд надсилає про цей факт повідомлення органам внутрішніх справ чи прокуратури.

(Стаття 90 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Як уже зазначалось раніше, однією з функцій рішення господарського суду є виховання у суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб поваги до законності.

Оскільки при розгляді справи суд глибоко вникає в господарську діяльність сторін, він може виявити як порушення законності, так і інші недоліки. При чому, не тільки в діяльності сторін по справі, але інших підприємств, установ, організацій, державних органів тощо. У таких випадках суд повинен винести

окрему ухвалу, в якій має звернути увагу керівника відповідного підприємства, установи, організації, органу на порушення законодавства або інші недоліки. Крім цього, суд має право вимагати від керівництва перерахованих юридичних осіб усунення порушень законодавства чи інших недоліків. Нагадаю: відповідно до п. 5 ст. 83 ГПК господарський суд має право стягувати в дохід Державного бюджету штраф у розмірі до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених на сторону. Отже, якщо підприємство, установа, організація, державний чи інший орган, які отримали окрему ухвалу з вимогою усунути порушення законодавства чи інші недоліки, є сторонами у справі, за ігнорування таких вимог з них може бути стягнуто штраф у розмірі до 100 н.м.д.г.

Окрему ухвалу господарського суду можна оскаржити в апеляційному порядку.

Інколи під час розгляду справи по суті (зокрема, при дослідженні доказів) господарський суд може виявити у діяльності працівників підприємств та організацій такі порушення Закону, які містять ознаки кримінально переслідуваних дій. Наприклад, при розгляді справи за позовом податкового органу суд виявить підроблення звітних документів, поданих відповідачем. У таких ситуаціях суд зобов'язаний надіслати до органів внутрішніх справ чи прокуратури повідомлення про це – для реагування. Повідомлення такого характеру не є процесуальним документом і не може бути оскаржене стороною, про яку у ньому йдеться.

Увага! Посилання на ст. 119, яке міститься в офіційному тексті коментованої статті, застаріло. В нинішній редакції ст. 119 регламентує порядок поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання, а не відповідальність за ухилення від виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі.

Розділ XII

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Стаття 91. *Право апеляційного оскарження*

Сторони у справі мають право подати апеляційну скаргу, а прокурор - апеляційне подання на рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили.

Апеляційна скарга або подання подається через місцевий господарський суд, який розглянув справу.

Місцевий господарський суд у п'ятиденний строк надсилає одержану апеляційну скаргу або подання разом зі справою відповідному апеляційному господарському суду.

Статті 91-106 розділу XII ГПК "Перегляд судових рішень в апеляційному порядку" запроваджені Законом № 2539-III від 21 червня 2001 р. Цим розділом встановлено принципово новий порядок оскарження рішень – апеляційний.

Апеляцією, за класичним визначенням, називається подача прохання, клопотання чи скарги зацікавленої сторони у повноважений суд з мотивів неправильності чи незаконності рішення суду першої інстанції (тобто, якщо рішення прийнято на користь протилежної сторони).

Згідно із коментованою статтею, процесуальною формою подання апеляції сторонами у справі є апеляційна скарга, а прокурором – апеляційне подання.

Головна передумова подання апеляційної скарги чи подання – оскаржуване рішення не повинно ще набрати законної сили. (Щодо порядку набрання рішенням законної сили див. коментар до ст. 85 ГПК).

Особливістю апеляційного оскарження є те, що апеляційна скарга чи подання надсилаються зацікавленою стороною чи прокурором одразу не в апеляційний, а в місцевий господарський суд, який розглянув справу і прийняв спірне рішення. Цей порядок нагадує процедуру оскарження рішень судів загальної юрисдикції щодо цивільних справ, яка існувала віддавна.

Місцевий господарський суд зобов'язаний надіслати отриману апеляційну скаргу чи подання разом з усіма матеріалами справи до апеляційного суду, компетентному розглядати цю апеляцію. Місцевий господарський суд не має права перешкоджати (у т.ч. затримувати) апеляційному оскарженню. Скаргу (подання) разом з усіма матеріалами справи місцевий господарський суд скеровує в апеляційну інстанцію протягом 5-ти днів від дня її надходження.

Стаття 92. Визначення апеляційної інстанції

Перегляд за апеляційною скаргою або поданням рішення місцевого господарського суду здійснює апеляційний господарський суд, повноваження якого поширюються на територію знаходження відповідного місцевого господарського суду.

Перегляд апеляційної скарги чи подання здійснює той апеляційний суд, повноваження якого поширюються на територію знаходження відповідного місцевого господарського суду.

Апеляційні суди були створені Президентом України відповідно до вимог Конституції та Закону "Про судоустрій України".

Найменування та території, що охоплюються відповідним апеляційним судом, наводимо у таблиці:

№ з/п	Найменування апеляційного господарського суду	Територія, на яку поширюються повноваження апеляційного господарського суду
1	Дніпропетровський апеляційний господарський суд	Дніпропетровська, Кіровоградська області
2	Донецький апеляційний господарський суд	Донецька область
3	Житомирський апеляційний господарський суд	Вінницька, Житомирська, Хмельницька області
4	Запорізький апеляційний господарський суд	Запорізька, Херсонська області
5	Київський апеляційний господарський суд	Чернігівська область та місто Київ
6	Київський міжобласний апеляційний господарський суд	Київська, Полтавська, Черкаська області
7	Луганський апеляційний господарський суд	Луганська область
8	Львівський апеляційний господарський суд	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області
9	Одеський апеляційний господарський суд	Миколаївська, Одеська області
10	Севастопольський апеляційний господарський суд	Автономна Республіка Крим, місто Севастополь
11	Харківський апеляційний господарський суд	Сумська, Харківська області

Отже, якщо справа була розглянута, наприклад, місцевим Закарпатським господарським судом, то апеляційна скарга заявником подається до місцевого Закарпатського господарського суду; у скарзі зазначається найменування апеляційного суду: Львівський апеляційний господарський суд; на адресу Львівського апеляційного господарського суду направляє отриману скаргу разом з матеріалами справи місцевий Закарпатський господарський суд.

У випадку, якщо скаргу разом з матеріалами справи випадково (помилково) скеровано до неналежного апеляційного суду, слід застосовувати норми статті 17 ГПК.

Стаття 93. Строк подання апеляційної скарги або внесення апеляційного подання

Апеляційна скарга подається, а апеляційне подання вноситься, протягом десяти днів з дня прийняття рішення місцевим господарським судом, а у разі якщо у судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення - з дня підписання рішення, оформленого відповідно до статті 84 цього Кодексу.

Відновлення пропущеного строку подання апеляційної скарги (подання) можливе протягом трьох місяців з дня прийняття рішення місцевим господарським судом.

Як було зазначено у коментарі до ст. 91, сторони мають право подати апеляційну скаргу, а прокурор – відповідне подання на те рішення місцевого господарського суду, яке ще не набрало законної сили.

Ст. 93 конкретизує цю норму шляхом встановлення календарних строків.

Отже, 10-денний строк, протягом якого можуть бути подані апеляційна скарга чи подання прокурора, обчислюються:

а) якщо в судовому засіданні було оголошене повне рішення – з моменту прийняття рішення;

б) якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину – з моменту, коли рішення буде повністю оформлене і підписане.

Оскільки строк для подання апеляційної скарги чи внесення подання є надзвичайно важливим у процесуальному плані, сторонам важливо пам'ятати норми цього Кодексу про закінчення процесуальних строків (див. коментар до ст. 51 ГПК).

Буває, що зацікавлена сторона з різних причин не встигає своєчасно подати апеляційну скаргу. У такому випадку їй (стороні) необхідно звернутись із клопотанням про відновлення пропущеного строку до апеляційного суду, який мав би розглядати скаргу.

Клопотання про відновлення строку подання апеляційної скарги розглядається колегією суддів без повідомлення осіб, які беруть участь у справі, до вирішення питання про прийняття апеляційної скарги до провадження.

За результатами розгляду виноситься ухвала, зміст якої може бути викладено

в ухвалі про прийняття апеляційної скарги. Відповідно до ст. 53 ГПК, відновлення пропущеного строку здійснюється судом за наявності поважної причини. До кола поважних причин слід відносити, зокрема, отримання заявником рішення місцевого господарського суду після закінчення зазначеного процесуального строку. Такої позиції дотримується ВГСУ (лист від 23 грудня 2002 р. № 05-2/1486).

Для сторін важливо пам'ятати, що обмежується не лише строк на подання апеляційної скарги (10 днів), але й строк для подання клопотання про відновлення пропущеного строку. Адже, відповідно до частини другої ст. 93, таке відновлення можливе протягом трьох місяців з дня прийняття рішення місцевим господарським судом.

За нинішнім процесуальним законодавством, сторона, яка не скористалась своїм правом на апеляційне оскарження, має право оскаржити рішення місцевого господарського суду в апеляційному порядку, тобто, до ВГСУ.

Як правило, сторони користуються цим правом у випадку пропуску без поважної причини строку на подання апеляційної справи. У результаті цього існування апеляційної інстанції виглядає дещо сумнівно. Тому не виключено, що з часом до ГПК будуть внесені зміни, за якими звернення до касаційної інстанції буде можливе лише після завершення апеляційних процедур.

Стаття 94. Форма і зміст апеляційної скарги (подання)

Апеляційна скарга (подання) подається (вноситься) у письмовій формі і повинна містити:

1) найменування апеляційного господарського суду, до якого подається скарга (подання);

2) найменування місцевого господарського суду, який прийняв рішення, номер справи та дату прийняття рішення;

3) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу (подання), а також підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, з посиланням на законодавство і матеріали, що є у справі або подані додатково;

4) перелік документів, доданих до скарги (подання).

Апеляційна скарга підписується особою, яка подає скаргу або її представником.

До скарги додаються докази сплати державного мита і надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

Коментована стаття встановлює форму і зміст апеляційної скарги (подання).

Апеляційна скарга має бути складена у письмовій формі, а її зміст повинен відповідати ст. 94.

Як це не дивно, але серед реквізитів, передбачених коментованою статтею як обов'язкові, ми не знаходимо дуже важливого – найменування особи (сторони, прокурора), котра подала апеляційну скаргу, та місця розташування (знаходження, проживання) цієї особи. Це – очевидна помилка законодавця. Тому видається доцільним, аби після реквізиту № 2 зазначалось найменування

та місцезнаходження особи, яка подала апеляційну скаргу (подання). Наприклад, вимога про найменування особи, що подала апеляційну скаргу, прямо обумовлене статтею 148 Арбітражного процесуального кодексу Російської Федерації.

Можливий також варіант, коли найменування особи, яка подала апеляційну скаргу, чітко зазначене на т.зв. фірмовому бланку заявника або на кутовому штампі, який ставиться на скаргу.

Якщо у особи, що подає скаргу, з'явились нові документи, вона може долучити їх до скарги. Щоправда, на нових документах не повинні грунтуватись нові вимоги (якщо вони не були предметом розгляду в суді першої інстанції). Бо у такій ситуації апеляційний суд не прийме і не розглядатиме такі вимоги. Документи, які особа подавала до місцевого господарського суду і які були долучені до справи, додавати знову до апеляційної скарги не потрібно.

Апеляційна скарга підписується, сказано в частині другій ст. 94, особою, яка її подає, або її представником. При цьому доцільно дотриматись рекомендацій, що містяться в коментарі до ст. 54 ГПК.

Апеляційна скарга має бути оплачена державним митом. Розмір держмита, відповідно до Декрету КМУ, становить 50% ставки, яка підлягає сплаті у суді першої інстанції. Якщо оскаржується рішення із спору майнового характеру, то розмір мита також становить 50% - від ставки, обчисленої виходячи з оспорюваної суми.

Збір за інформаційно-технічне забезпечення, як випливає із коментованої статті при поданні апеляційної скарги, не сплачується.

На стор. 111 подано таблицю, в якій наведено реквізити рахунків для зарахування державного мита за подання апеляційної скарги.

Стаття 95. Надсилання копії апеляційної скарги (подання) сторонам у справі

Особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншій стороні у справі копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у сторони відсутні.

Прокурор, який вносить апеляційне подання, надсилає сторонам по справі його копію і копії доданих до неї документів, які відсутні у справі.

Особа (прокурор), яка подає апеляційну скаргу (подання), надсилає іншій стороні (сторонам) копію скарги (подання) та доданих до неї документів, які у сторони відсутні. Ця норма носить імперативний характер і є обов'язковою для виконання. Таким кроком особа – заявник надає можливість іншій стороні належно підготуватись до апеляційного провадження, обдумати аргументи на свою користь, заявити клопотання, надіслати апеляційній інстанції відзив на скаргу тощо.

Тягар доказування факту надіслання копії апеляційної скарги іншій стороні лежить на особі, яка подає апеляційну скаргу.

Ідеальним доказом такого надсилання є поштова квитанція (чек) про відправлення цінного листа з описом вкладення (в якому має бути зазначено:

ОПЛАТА ДЕРЖМИТА ПРИ ПОДАННІ АПЕЛЯЦІЙНИХ СКАРГ*

Назва апеляційного суду	Реквізити рахунка для зарахування держмита				
	№ рахунка	банк	отримувач	МФО	код ЗКПО
Дніпропетровський апеляц. суд	31119092800004	УДК у Дніпропетровськ. області	ВДК у Бабушкінському районі м. Дніпропетровськ	805012	24246786
Донецький апеляц. суд	31111092800006	УДК у Донецькій області	ВДК у Київському районі м. Донецьк	834016	24165255
Київський апеляц. суд	31110092800011	УДК у м. Києві	ВДК у Шевченківському районі м. Київ	820019	26077968
Львівський апеляц. суд	31119092800006	УДК у Львівській області	ВДК Личаківського району	825014	22389406
Одеський апеляц. суд	31114092800008	УДК в Одеській області	ВДК у м. Одеса	828011	23862106
Севастопольський апеляц. суд	31113092800007	УДК у м. Севастополі	ВДК Ленінського району	824509	24035598
Харківський апеляц. суд	31110092800002	УДК у Харківській області	ВДК у м. Харків	851011	24134490
Житомирський апеляц. суд	31118092800002	УДК у Житомирській області	УДК м. Житомир	811039	22060619
Запорізький апеляц. суд	31119092800007	УДК у Запорізькій області	ВДК у Орджонікідзевському районі м. Запоріжжя	813015	26014130
Луганський апеляц. суд	_____	_____	_____	_____	_____
Київський міжобл. апеляц. суд	_____	_____	_____	_____	_____

* Реквізити Київського міжобласного апеляційного суду і Луганського апеляційного суду у таблицю не включено, оскільки реально ці суди ще не функціонують.

„Копія апеляційної скарги").

Якщо ж скаргу надіслати рекомендованим листом, то можливі проблеми. Наприклад, якщо інша сторона заявить, що в рекомендованому листі знаходилась не копія апеляційної скарги, а, скажімо, вітальна листівка, скаржникові доведеться подавати суду додаткові докази, що відправлено саме апеляційну скаргу. Якщо додаткових доказів скаржник не подасть, суд поверне апеляційну скаргу без розгляду (на підставі п. 2 ст. 97 ГПК).

Стаття 96. Відзив на апеляційну скаргу (подання)

Сторона у справі, отримавши апеляційну скаргу (подання), має право надіслати відзив на неї апеляційній інстанції і особі, яка подала скаргу (подання).

Відсутність відзиву на апеляційну скаргу (подання) не перешкоджає перегляду рішення місцевого господарського суду.

Коментована стаття надає особі, яка отримала апеляційну скаргу (подання), право надіслати відзив на цей акт апеляційному суду та заявнику. Тобто, надсилання відзиву – справа суто добровільна. Однак, видається, що на адресу апеляційного суду надсилати відзив доцільно. Таким чином сторона зможе довести до відома апеляційної інстанції альтернативну точку зору та власні аргументи.

Оскільки надсилання відзиву – право, а не обов'язок, апеляційний господарський суд зобов'язаний переглянути рішення місцевого господарського суду навіть без відзиву, за наявними у справі матеріалами.

Однак, якщо в ухвалі апеляційного суду сторону зобов'язано надати суду письмовий відзив, то цю вимогу суду треба виконати.

Стаття 97. Повернення апеляційної скарги (подання)

Апеляційна скарга (подання) не приймається до розгляду і повертається апеляційним господарським судом, якщо:

1) апеляційна скарга (подання) підписана особою, яка не маєправа її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) до скарги (подання) не додано доказів надсилання її копії іншій стороні (сторонам);

3) до скарги не додано документів, що підтверджують сплату державного мита у встановлених порядку і розмірі;

4) скаргу (подання) подано після закінчення строку, встановленого для її подання, без клопотання про відновлення цього строку;

5) до винесення ухвали про прийняття скарги (подання) до провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання.

Про повернення апеляційної скарги (подання) виноситься ухвала.

На ухвалу про повернення апеляційної скарги (подання) може бути

подана касаційна скарга.

Після усунення обставин, зазначених у пунктах 1, 2 і 3 частини першої цієї статті, сторона у справі має право повторно подати апеляційну скаргу, а прокурор внести апеляційне подання у загальному порядку.

У коментованій статті наведено перелік підстав, за яких апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається апеляційним господарським судом. Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Понад те, якщо в доданих до апеляційної скарги матеріалах немає документа, який би засвідчував факт обрання (призначення) на посаду особи, яка підписала скаргу, або документ про перерахування держмита викликає сумнів, апеляційний суд не повинен повертати скаргу без розгляду. Він повинен витребувати додаткові документи, які б підтвердили, відповідно, факт обрання або призначення на посаду (наприклад, виписку з протоколу зборів засновників господарського товариства) чи внесення держмита (довідку з територіального органу Держказначейства). І лише у тому випадку, коли сторони не представлять на вимогу суду такі документи, господарський суд може повернути апеляційну скаргу, зіславшись на пункт 1 або 3 коментованої статті.

Як випливає із статті, після усунення обставин, зазначених у пунктах 1, 2 і 3, сторона чи прокурор мають право у загальному порядку знову подати апеляційну скаргу (подання).

Не зважаючи на те, що теоретично клопотання про відновлення пропущеного для оскарження строку (п. 4 ст. 97) можна подати повторно, суд не прийме повторної скарги – адже перелік обставин, після усунення яких можливе повторне звернення до суду, є недвозначним – лише підпункти 1, 2 і 3 коментованої статті.

Про повернення апеляційної скарги (подання) судом виноситься ухвала, на яку може бути подана вже касаційна скарга (див. коментарі до статей розділу XII-1 цього Кодексу).

Стаття 98. Прийняття апеляційної скарги (подання)

Про прийняття апеляційної скарги (подання) до провадження апеляційний господарський суд виносить ухвалу, в якій повідомляється про час і місце розгляду скарги (подання).

Ухвала надсилається сторонам та прокурору, який брав участь у розгляді справи або вступив у розгляд справи.

Якщо апеляційний суд, попередньо вивчивши скаргу та надіслані йому матеріали справи, не знайшов підстав для її повернення, він приймає апеляційну скаргу (подання) до провадження. Про це суд виносить відповідну ухвалу. В ухвалі обов'язково має бути зазначено час і місце розгляду скарги (подання).

Ухвала надсилається сторонам і прокурору. Коментована стаття не містить положення, яке б дозволяло суду вручати ухвалу зацікавленій стороні під розписку. Хоча таке вручення й не суперечитиме духу Закону. Адже головне

– аби сторони були своєчасно повідомлені про час і місце розгляду скарги чи подання прокурора.

Стаття 99. Порядок розгляду апеляційної скарги (подання)

В апеляційній інстанції справи переглядаються за правилами розгляду цих справ у першій інстанції з урахуванням особливостей, передбачених у цьому розділі.

Апеляційний господарський суд, переглядаючи рішення в апеляційному порядку, користується правами, наданими суду першої інстанції.

Коментована стаття містить загальну відсилочну норму: в апеляційній інстанції справи переглядаються так, як і в першій інстанції – з урахуванням особливостей, визначених розділом XII ГПК.

Так, зокрема, відповідно до п. 7 ст. 65 ГПК, апеляційний суд вирішує питання про визнання явки представників сторін у засідання апеляційного суду обов'язковою. Адже, переглядаючи справу, апеляційний суд користується правами, наданими суду першої інстанції – тобто місцевому господарському суду. Звідси випливає також, що в апеляційній інстанції повинні вестись протоколи судових засідань (починаючи з 28 червня 2002 року). Інколи суд зобов'язує сторону надати письмовий відзив на апеляційну скаргу.

Стаття 100. Відмова від апеляційної скарги (подання)

Особа, яка подала апеляційну скаргу (подання), має право відмовитися від неї до винесення постанови.

Апеляційний господарський суд має право не приймати відмову від скарги з підстав, визначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги (подання) апеляційний господарський суд виносить ухвалу, якщо рішенняи місцевого господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Коментована стаття надає особі, що звернулась до апеляційного суду, право відмовитись від апеляційної скарги чи подання. Але це можливо лише у тому випадку, коли суд ще не виніс постанови.

Якщо відмова від апеляційної скарги суперечить законодавству, або порушує чиї-небудь права чи охоронювані законом інтереси, апеляційний господарський суд має право не приймати відмову від скарги. Цікаво, що апеляційна інстанція може не прийняти відмову від позову навіть у тому випадку, коли ця відмова порушує права не інших осіб, а самого заявника (особи, яка подала скаргу до апеляційного суду).

У випадку, якщо апеляційний суд вважає за можливе прийняти відмову від скарги, він виносить відповідну ухвалу за умови, що рішення місцевого

господарського суду не оскаржене іншою стороною.

Відмова заявника від касаційної скарги (подання) позбавляє його права повторно звернутись до апеляційного суду із скаргою на дане конкретне рішення місцевого суду, тому до такого рішення треба ставитись вкрай виважено.

Стаття 101. Межі перегляду справи в апеляційній інстанції

У процесі перегляду справи апеляційний господарський суд за наявними у справі і додатково поданими доказами повторно розглядає справу. Додаткові докази приймаються судом, якщо заявник обгрунтував неможливість їх подання суду першої інстанції з причин, що не залежали від нього.

Апеляційний господарський суд не зв'язаний доводами апеляційної скарги (подання) і перевіряє законність і обгрунтованість рішення місцевого господарського суду у повному обсязі.

В апеляційній інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

В апеляційній скарзі (поданні) зацікавлена сторона (прокурор) викладає свої вимоги та підстави, через які подано апеляцію. Інколи вимоги сторони стосуються не всього рішення, а лише певної частини. Наприклад, позивач незадоволений сумою неустойки, яку місцевий суд постановив стягнути з відповідача. Зрозуміло, що в апеляційній скарзі позивач вимагатиме перегляду рішення лише в частині стягнення неустойки.

Але апеляційний суд не є жорстко зв'язаний доводами апеляційної скарги.

Відповідно до частини першої ст. 101 "... апеляційний господарський суд ...повторно розглядає справу". Наголошуємо: розглядає не скаргу, а всю справу. Згідно із частиною другою коментованої статті, апеляційний суд "перевіряє законність і обгрунтованість рішення місцевого господарського суду у повному обсязі", а не лише оскаржувану зацікавленою стороною частину.

Треба пам'ятати, що апеляційний суд створено з метою перевірки законності і обгрунтованості рішень господарських судів першої інстанції та виправлення допущених цим судом помилок. На відміну від апеляційних судів загальної юрисдикції, апеляційний господарський суд ні за яких обставин не може виступати в якості першої інстанції. Тому апеляційні господарські суди не приймають і не розглядають вимог, які не були предметом розгляду в місцевому господарському суді.

Стаття 102. Строк розгляду апеляційної скарги (подання)

Апеляційна скарга (подання) на рішення місцевого господарського суду розглядається у двомісячний строк з дня надходження справи разом з апеляційною скаргою (поданням) в апеляційну інстанцію.

Згідно із коментованою статтею, апеляційна скарга розглядається у 2-місячний строк з дня надходження до апеляційного суду скарги разом з матеріалами справи. Апеляційну скаргу і матеріали справи надсилає до апеляційного суду місцевий господарський суд. Норма про 2-місячний строк для розгляду скарги носить обмежувальний та категоричний характер. Це означає, що не існує ніяких законних підстав для того, щоб скарга була розглянута у довший термін. На відміну від голови та заступника голови місцевого господарського суду ні голова, ні заступник голови апеляційного суду не мають повноважень продовжувати цей 2-місячний термін – навіть у виняткових випадках.

Стаття 103. Повноваження апеляційної інстанції

Апеляційна інстанція за результатами розгляду апеляційної скарги (подання) має право:

1) залишити рішення місцевого господарського суду без змін, а скаргу (подання) без задоволення;

2) скасувати рішення повністю або частково і прийняти нове рішення;

3) скасувати рішення повністю або частково і припинити провадження у справі або залишити позов без розгляду повністю або частково;

4) змінити рішення.

Коментована стаття визначає повноваження апеляційних судів. Тобто, за результатами розгляду скарги (подання) апеляційний суд має право:

- залишити рішення місцевого господарського суду без змін, відхиливши доводи сторони чи прокурора у повному обсязі;
- скасувати рішення місцевого господарського суду. У цьому випадку апеляційний суд зобов'язаний прийняти нове рішення;
- скасувати рішення повністю чи частково, припинити провадження у справі або залишити позов без розгляду;
- змінити рішення.

Зрозуміло, що апеляційний суд за результатами розгляду конкретної скарги (подання) може вчинити лише одну із вищенаведених дій. При цьому він не зв'язаний доводами сторони (прокурора), і вчиняє цю дію виключно на підставі вивчення матеріалів справи та з урахуванням власних висновків

Стаття 104. Підстави для скасування або зміни рішення

Підставами для скасування або зміни рішення місцевого господарського суду є:

1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;

2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які місцевий господарський суд визнав встановленими;

3) невідповідність висновків, викладених у рішенні місцевого господарського суду, обставинам справи;

4) порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права.

Порушення або неправильне застосування норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до прийняття неправильного рішення.

Порушення норм процесуального права є в будь-якому випадку підставою для скасування рішення місцевого господарського суду, якщо:

1) справу розглянуто господарським судом у незаконному складі колегії суддів;

2) справу розглянуто господарським судом за відсутністю будь-якої із сторін, не повідомленої належним чином про місце засідання суду;

3) господарський суд прийняв рішення про права і обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

4) рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;

5) рішення прийнято не тими суддями, які входили до складуколегії, що розглядала справу;

6) рішення прийнято господарським судом з порушенням правил предметної або територіальної підсудності, крім випадків, передбачених у частині третій статті 17 цього Кодексу.

Згідно із ст. 103, апеляційний суд, крім залишення скарги без розгляду, має право також скасувати або змінити рішення.

Ст. 104 визначає перелік підстав для скасування або зміни рішення місцевого господарського суду. Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Крім того, у ст. 104 наведено перелік порушень норм процесуального права, які слугують підставою для обов'язкового скасування рішення місцевого господарського суду. Цей перелік також є вичерпним.

Інші, ніж наведені у частині третій коментованої статті, порушення норм процесуального права можуть бути підставою для скасування або зміни рішення місцевого господарського суду лише за однієї важливої умови – якщо внаслідок цього порушення було прийнято неправильне рішення.

Стаття 105. Постанова апеляційної інстанції

За наслідками розгляду апеляційної скарги (подання) апеляційний господарський суд приймає постанову.

У постанові мають бути зазначені:

1) найменування апеляційного господарського суду, який розглянув апеляційну скаргу, склад суду, номер справи і дата прийняття постанови;

2) найменування сторін і найменування особи, яка подала скаргу (подання);

3) найменування місцевого господарського суду, рішення якого

оскаржується, номер справи, дата прийняття рішення, прізвища судді (суддів);

4) стислий виклад суті рішення місцевого господарського суду;

5) підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення;

6) доводи, викладені у відзиві на апеляційну скаргу (подання);

7) обставини справи, встановлені апеляційною інстанцією, доводи, за якими апеляційна інстанція відхиляє ті чи інші докази, мотиви застосування законів та інших нормативно-правових актів;

8) у разі скасування або зміни рішення місцевого господарського суду - доводи, за якими апеляційна інстанція не погодилась з висновками суду першої інстанції;

9) висновки за результатами розгляду апеляційної скарги (подання);

10) новий розподіл судових витрат у разі скасування чи зміни рішення.

Постанова набирає законної сили з дня її прийняття.

Постанова надсилається сторонам у справі в п'ятиденний строк з дня її прийняття.

Постанову апеляційної інстанції може бути оскаржено у касаційному порядку.

На відміну від місцевих господарських судів, процесуальною формою оформлення висновку апеляційного суду є не рішення, а постанова.

Постанова апеляційного господарського суду має письмову форму.

Коментована стаття визначає реквізити постанови (пункти 1-10 частини другої).

Постанова апеляційного суду набирає законної сили з дня її прийняття. Прийнятою ж постанову можна вважати тоді, коли її підписав суддя (або судді) апеляційного суду, які розглядали скаргу.

У 5-денний строк з моменту прийняття постанова апеляційного суду має бути надіслана сторонам у справі. Хоча це прямо в коментованій статті і не передбачено, зацікавлена сторона має право отримати постанову особисто, розписавшись у цьому.

У місячний термін постанову апеляційної інстанції зацікавлена сторона має право оскаржити в касаційному порядку – тобто, до Вищого господарського суду України.

Стаття 106. *Апеляційні скарги на ухвали місцевого господарського суду*

Ухвали місцевого господарського суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом та Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Апеляційні скарги на ухвали місцевого господарського суду розглядаються в порядку, передбаченому для розгляду апеляційних скарг на рішення місцевого господарського суду.

Апеляційні скарги на ухвали місцевого господарського суду можуть подавати сторони та інші учасники судового процесу, зазначені у цьому Кодексі та Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

У випадках скасування апеляційною інстанцією ухвал про відмову у прийнятті позовної заяви або заяви про порушення справи про банкрутство, про повернення позовної заяви або заяви про порушення справи про банкрутство, зупинення провадження у справі, припинення провадження у справі, про залишення позову без розгляду або залишення заяви у провадженні справи про банкрутство без розгляду справа передається на розгляд місцевого господарського суду.

(Розділ XII із змінами, внесеними згідно із Законами N 3345-12 від 30.06.93, N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2181-III (2181-14) від 21.12.2000, N 2413-III (2413-14) від 17.05.2001, в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Крім постанов, в апеляційному порядку можуть бути оскаржені також ухвали місцевого господарського суду. При цьому треба врахувати, що оскарженими ухвали можуть бути лише у випадках, прямо передбачених Господарським процесуальним кодексом чи Законом "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Наприклад, частина четверта ст. 80 ГПК прямо передбачає, що "ухвалу про припинення провадження в справі може бути оскаржено". А от ухвала про продовження строку вирішення спору в судді І інстанції (ст. 69 ГПК) оскарженню не підлягає.

Розгляд апеляційних скарг на ухвали місцевого господарського суду здійснюється за тими ж правилами, що і розгляд скарг на рішення місцевого суду.

Частина четверта ст. 106 містить вичерпний перелік випадків, коли скасовані апеляційною інстанцією ухвали разом з матеріалами справи передаються на розгляд місцевого господарського суду, який і прийняв первісну ухвалу.

Розділ XII-1

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ У КАСАЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Стаття 107. Право касаційного оскарження

Сторони у справі мають право подати касаційну скаргу, а прокурор касаційне подання на рішення місцевого господарського суду, що набрало законної сили, та постанову апеляційного суду. Касаційну скаргу мають право подати також особи, яких не було залучено до участі у справі, якщо суд прийняв рішення чи постанову, що стосується їх прав і обов'язків.

Інститут касаційного провадження було введено в Україні Законом №2539 – III від 21 червня 2001 р.

Касаційне провадження – це особлива стадія господарського судочинства, за якою перевіряються рішення місцевих господарських судів, що набрали законної сили, та ухвали апеляційних господарських судів.

Касаційне провадження характеризується такими ознаками:

а) воно є основним способом перегляду рішень, що набули чинності;

б) касаційне провадження здійснюється вищими судовими інстанціями (послідовно): Вищим господарським судом України та Верховним судом України;

в) метою касаційного провадження є перевірка законності судових актів;

г) предметом перевірки є рішення місцевих господарських судів, що набули чинності, та постанов апеляційних судів;

д) підставою для перевірки законності судових актів є касаційна скарга сторони або касаційне подання прокурора. Щоправда, згідно із ст. 107 ГПК, касаційну скаргу мають право також подати особи, які, хоча й не були залучені до справи, але прийняте судом рішення чи постанова стосуються їх прав і обов'язків.

На думку багатьох суддів та інших правників, недоліком коментованої статті є те, що вона не ставить право сторони на касаційне оскарження у залежність від подання апеляційної скарги. Тобто, навіть якщо сторона просто проігнорувала апеляційну інстанцію, вона має право подати касаційну скаргу.

Стаття 108. Касаційна інстанція

Вищий господарський суд України переглядає за касаційною скаргою

(поданням) рішення місцевого господарського суду та постанови апеляційного господарського суду.

Коментована стаття визнає касаційною інстанцією лише Вищий господарський суд України. Але це справедливо лише щодо перегляду рішень місцевих господарських та постанов апеляційних судів. Для судових актів Вищого господарського суду України касаційною інстанцією є Верховний Суд України (ст. 111-14 ГПК України).

Касаційні повноваження Вищого господарського суду України підтверджені також Законом "Про судоустрій України".

Сторони у справі чи прокурор не мають права оскаржити рішення місцевого господарського або постанову апеляційного суду одразу до Верховного Суду України, минаючи Вищий господарський суд України.

Стаття 109. Порядок подання касаційної скарги (подання).

Касаційна скарга (подання) подається (вноситься) до Вищого господарського суду України через місцевий чи апеляційний господарський суд, який прийняв оскаржуване рішення чи постанову.

Місцевий або апеляційний господарський суд, який прийняв оскаржуване рішення або постанову, зобов'язаний надіслати скаргу (подання) разом зі справою до Вищого господарського суду України у п'ятиденний строк з дня її надходження.

Касаційна скарга (подання) подається (вноситься) до Вищого господарського суду України не безпосередньо. Сторона (прокурор) повинні подати (внести) відповідний документ до:

а) місцевого господарського суду, який прийняв рішення, або

б) апеляційного господарського суду, який прийняв постанову.

Тобто, ця процедура дещо нагадує порядок подання апеляційної скарги.

Місцевий або апеляційний суд, який прийняв спірне, на думку сторони чи прокурора, рішення або постанову, зобов'язаний надіслати до Вищого господарського суду у 5-дений строк з моменту отримання скаргу (подання), а також всі матеріали справи. Щоправда, прямої відповідальності посадових осіб суду за порушення зазначеного строку законодавством не встановлено.

Стаття 110. Строк подання касаційної скарги (подання)

Касаційна скарга (подання) може бути подана (внесена) протягом одного місяця з дня набрання рішенням місцевого господарського суду чи постановою апеляційного господарського суду законної сили.

Коментована стаття встановлює строк, протягом якого сторона чи прокурор

можуть подати (внести) касаційну скаргу (подання). Це – 1 місяць з дня набрання рішенням місцевого чи постановою апеляційного суду законної сили. (Про порядок набрання законної сили рішенням місцевого господарського суду див. коментар до ст. 85 ГПК, постановою апеляційного суду – коментар до ст. 105 ГПК).

Встановлений для касаційного оскарження 1-місячний строк є чітко обумовленим і граничним. Тобто, на відміну від пропущення, наприклад, строку на апеляційне оскарження, визначений ст. 110 строк не може бути поновлений. Принаймні, чинне законодавство підстав для поновлення пропущеного строку на подання касаційної скарги не передбачає. А пропущення строку на касацію до Вищого господарського суду України автоматично позбавляє зацікавлену сторону прав на звернення й до Верховного Суду.

Хоча, з іншого боку, у пункті 5 частини першої ст. 111-3 ГПК міститься все ж таки опосередковане посилання на право сторони заявляти клопотання про відновлення пропущеного строку.

Стаття 111. Форма і зміст касаційної скарги (подання)

Касаційна скарга (подання) подається (вноситься) у письмовій формі і повинна містити:

1) найменування касаційної інстанції;

2) найменування місцевого або апеляційного господарського суду, судове рішення якого оскаржується, номер справи та дату прийняття рішення або постанови;

3) найменування особи, що подає скаргу (подання), та іншої сторони (сторін) у справі;

4) вимоги особи, що подала скаргу (подання), із зазначенням суті порушення або неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права;

5) перелік доданих до скарги (подання) документів.

Не допускаються посилання у касаційній скарзі (поданні) на недоведеність обставин справи.

Касаційна скарга підписується особою, яка подала скаргу або її уповноваженим представником.

До скарги додаються докази сплати державного мита і надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

Касаційна скарга (подання) має бути подана у письмовій формі. Вона повинна містити реквізити, передбачені пунктами 1-5 коментованої статті.

До касаційної скарги має бути додано:

а) документ про сплату державного мита у розмірі 50% ставки, що підлягає сплаті у першій інстанції, а із спорів майнового характеру – 50% ставки, виходячи з оспорюваної суми;

б) поштова квитанція про надсилання копії касаційної скарги та доданих до

неї документів іншій стороні (або розписка іншої сторони про отримання копії скарги та доданих до неї документів);

в) довіреність (якщо касаційна скарга підписана представником сторони).

Донедавна існувала така практика. Якщо до касаційної скарги не було долучено документу, який підтверджував би факт обрання (призначення) на посаду особи, яка підписала скаргу, господарські суди повертали скаргу на підставі п. 1 ст. 111-3 ГПК. Верховний Суд визнав таку практику хибною. Постановою Верховного Суду від 9 грудня 2003 р. (головуючий – В. Барбара, суддя-доповідач – М. Гусак) встановлено, що відсутність документа про обрання (призначення) на посаду особи, яка підписала касаційну скаргу, є підставою для витребування доказів такого обрання (призначення), а не для повернення касаційної скарги без розгляду.

Подібну позицію Верховний Суд займає й у випадку, коли неналежно оформлені документи про сплату державного мита (у цьому випадку суд також повинен витребувати доказ сплати держмита, а саме – довідку територіального органу Держказначейства).

Збір за інформаційно-технічне забезпечення судового процесу при поданні касаційної скарги не сплачується.

Типовою помилкою при підготовці касаційних скарг є твердження заявників про те, що суд першої інстанції не довів обставин справи. Коментована стаття у категоричній формі забороняє це робити. Вимоги осіб, що подають касаційну скаргу, повинні базуватись виключно на зауваженнях порушень, допущених судом, або на неправильному застосуванні судом норм матеріального чи процесуального права.

Особливий практичний інтерес становить четверта частина коментованої статті. За традицією, дуже часто зацікавлена сторона в якості доказу відправлення копії апеляційної скарги іншій стороні представляє суду чек, виданий відділенням зв'язку. Оскільки такий чек є, у першу чергу, фінансовим документом, господарські суди часто повертали касаційні скарги на підставі п. 3 ст. 111-3. Тепер точка зору Верховного Суду суттєво змінилась. У випадку сумніву суд має право витребувати від скаржника додаткові докази відправлення касаційної скарги іншій стороні, а не повертати її без розгляду.

Стаття 111-1. *Надсилання касаційної скарги (подання) сторонам у справі*

Особа, яка подала касаційну скаргу, надсилає іншій стороні у справі копії касаційної скарги і доданих до неї документів, які у цієї сторони відсутні.

Прокурор, який вносить касаційне подання, надсилає сторонам у справі його копію і копії доданих до нього документів, які відсутні у справі.

Сторона чи прокурор, які подали (внесли) касаційну скаргу (подання) повинні надіслати іншій стороні (сторонам) копію касаційної скарги. Якщо у протилежної сторони немає документів, які заявник долучає до касаційної скарги, він зобов'язаний разом із копією скарги надіслати і копії цих документів.

На думку Верховного Суду, належним доказом надсилання іншій стороні копії касаційної скарги може бути квитанція (фінансовий чек) відділення зв'язку про прийом рекомендованого листа. Якщо ж у суду виникають сумніви, що у рекомендованому листі містилась саме копія касаційної скарги, він має право витребувати від скаржника додаткові докази цього, а не повертати одразу скаргу без розгляду.

Однак для того, щоб уникнути непорозумінь та викликаного ними затягування розгляду справи, вважаємо за доцільніше порадити скаржникам відправляти копії касаційних скарг не рекомендованими, а цінними листами (з описом вкладення).

Реально особа повинна надіслати протилежній стороні копію касаційної скарги і доданих до неї документів ще до подання скарги. Адже частина четверта ст. 111 прямо передбачає, що до скарги додаються докази надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

Ст. 111-1 покликана надати стороні, постановлене на користь якої рішення оскаржується, можливість належно підготуватись до касаційного провадження.

Стаття 111-2. Відзив на касаційну скаргу (подання)

Сторона у справі, отримавши касаційну скаргу (подання), має право надіслати відзив на неї касаційній інстанції і особі, що подала скаргу (подання).

Відсутність відзиву на касаційну скаргу (подання) не перешкоджає перегляду судового рішення, що оскаржується.

Коментована стаття дає можливість стороні, постановлене на користь якої рішення оскаржується, викласти суду касаційної інстанції свою точку зору щодо вимог заявника, спростувати його аргументи, обгрунтувати свою позицію. Але для сторони, яка отримала касаційну скаргу, подання відзиву на цю скаргу – право, а не обов'язок. Хоча існує один виняток. Інколи суд касаційної інстанції своєю ухвалою зобов'язує сторону надати в судове засідання письмовий відзив на скаргу. У такому випадку сторона зобов'язана виконати ухвалу і надати письмовий відзив.

Якщо сторона, постановлене на користь якої рішення оскаржується, не надіслала відзиву до касаційного суду або послала пізно, суд переглядає оскаржуване рішення без відзиву, за наявними у справі матеріалами.

Стаття 111-3. Повернення касаційної скарги (подання)

Касаційна скарга (подання) не приймається до розгляду і повертається судом, якщо:

1) касаційна скарга (подання) підписана особою, яка не має права її

підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) скаргу (подання) надіслано інакше, ніж через місцевий або апеляційний господарський суд, що прийняв рішення або постанову;

3) до скарги (подання) не додано доказів надіслання її копії іншій стороні (сторонам) у справі;

4) до скарги не додано документів, що підтверджують сплату державного мита у встановлених порядку і розмірі;

5) скаргу (подання) подано після закінчення строку, встановленого для її подання, без клопотання або таке клопотання відхилено про відновлення цього строку;

6) у скарзі (поданні) не зазначено суті порушення або неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права;

7) до надіслання ухвали про прийняття скарги (подання) до провадження від особи, що подала скаргу (подання), надійшла заява про її відкликання.

Про повернення касаційної скарги (подання) виноситься ухвала.

Після усунення обставин, зазначених у пунктах 1, 2, 3, 4 і 6 частини першої цієї статті, сторона у справі має право повторно подати касаційну скаргу, а прокурор внести касаційне подання в загальному порядку.

Повернення касаційної скарги (без розгляду) є формою завершення касаційного провадження без вирішення по суті. Наведений у ст. 111-3 перелік випадків, за яких касаційна скарга не приймається і повертається судом (пункти 1–7) є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. В основному цей перелік стосується оформлення і змісту скарги. Саме тому сторони і прокурор повинні особливо ретельно дотримуватись вимог ст. 111, яка, власне, і визначає форму та зміст касаційної скарги.

Після усунення обставин, перерахованих у коментованій статті, сторона або прокурор мають право повторно, в загальному порядку подати (внести) касаційну скаргу (подання). Повторне подання неможливе лише за двох обставин:

а) скаргу (подання) подано після закінчення 1-місячного строку, встановленого для її подання, без клопотання про відновлення пропущеного строку або коли таке клопотання відхилене;

б) до надіслання сторонам (прокурору) ухвали про прийняття скарги (подання) до провадження від особи, що звернулась із скаргою до касаційного суду, надійшла заява про її відкликання.

Про повернення касаційної скарги (подання) виноситься ухвала, можливість оскарження якої Кодексом не передбачено.

Стаття 111-4. *Прийняття касаційної скарги (подання)*

Про прийняття касаційної скарги (подання) до провадження суд виносить ухвалу, в якій повідомляється про час і місце розгляду скарги (подання).

Ухвала надсилається усім учасникам судового процесу.

Якщо касаційний суд не встановив порушень форми, змісту чи інших підстав для повернення касаційної скарги заявнику в порядку ст. 111-3, він приймає цю скаргу до свого провадження. Про прийняття скарги до провадження касаційний суд виносить ухвалу. В ухвалі, зокрема, зазначається час і місце розгляду скарги. Ухвала має бути в обов'язковому порядку надіслана всім учасникам судового процесу. Можливості оскарження такої ухвали законодавство не передбачає.

Стаття 111-5. Порядок розгляду касаційної скарги (подання)

У касаційній інстанції скарга (подання) розглядається за правилами розгляду справи у суді першої інстанції за винятком процесуальних дій, пов'язаних із встановленням обставин справи та їх доказуванням.

Касаційна інстанція використовує процесуальні права суду першої інстанції виключно для перевірки юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення у рішенні або постанові господарського суду.

Формально, згідно із коментованою статтею, розгляд скарги в касаційній інстанції проводиться за правилами, встановленими для розгляду справ у місцевих судах, за винятком:

- встановлення обставин справи;
- викладення доказів, що підтверджують первинні вимоги.

Якщо йдеться про участь у касаційному провадженні сторін, то вона визначається відповідно до прав, наданих сторонам статтею 22 ГПК.

Процесуальні права суду першої інстанції касаційний суд має право використовувати лише для:

- перевірки юридичної оцінки обставин справи;
- повноти встановлення обставин справи у рішенні місцевого чи постанові апеляційного суду.

Стаття 111-6. Відмова від касаційної скарги (подання)

Особа, що подала касаційну скаргу (подання), має право відмовитися від неї до винесення постанови касаційною інстанцією.

Касаційна інстанція має право не прийняти відмову від скарги з підстав, зазначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги (подання) касаційна інстанція виносить ухвалу, якщо рішення або постанову господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Серед прав, якими наділена сторона у справі, є і право відмовитись від позову. У коментованій статті воно трансформоване у право відмовитись від поданої касаційної скарги. Право на відмову (ст. 111-6) не слід плутати з правом

сторони на відкликання касаційної скарги (п. 7 ст. 111-3).

Сторона (прокурор) можуть відмовитись від своєї касаційної скарги доти, доки вона не розглянута судом касаційної інстанції по суті і якщо цим судом не винесено постанови.

Але право сторони на відмову не є абсолютним. Касаційний суд має можливість не прийняти відмову, якщо:

- відмова суперечить законодавству;
- внаслідок відмови будуть порушені чиї-небудь права та інтереси.

Відмова сторони від касаційної скарги унеможливлює повторне подання касаційної скарги.

Стаття 111-7. Межі перегляду справи в касаційній інстанції

Переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

У касаційній інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Межі перегляду справи в касаційній інстанції охоплюють правильність застосування попередніми судовими інстанціями норм матеріального і процесуального права. Це – головне призначення касаційного провадження.

Оскільки касаційний суд не є судом першої інстанції, він не має права:

- встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені господарським судом або відхилені ним;
- вирішувати питання про достовірність або переваги доказів;
- збирати нові докази;
- додатково перевіряти наявні в справі докази;
- розглядати по суті вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Стаття 111-8. Строк розгляду касаційної скарги (подання)

Касаційна скарга (подання) розглядається у двомісячний строк з дня надходження справи разом із касаційною скаргою (поданням) до Вищого господарського суду України.

Дана стаття встановлює строк, протягом якого має бути розглянуто касаційну скаргу. Цей строк становить 2 місяці. Він обчислюється від дня, коли касаційна скарга разом з усіма матеріалами справи надійшла до Вищого господарського суду України.

Ні Господарський процесуальний кодекс, ні Закон "Про судоустрій України" не передбачають можливості, аби Вищий господарський суд, його голова чи заступники голови могли продовжити строк для розгляду касаційної скарги.

Стаття 111-9. Повноваження касаційної інстанції

Касаційна інстанція за результатами розгляду касаційної скарги (подання) має право:

1) залишити рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції без змін, а скаргу (подання) без задоволення;

2) скасувати рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції повністю або частково і прийняти нове рішення;

3) скасувати рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції, якщо суд припустився порушень, передбачених частиною другою статті 111-10 цього Кодексу;

4) скасувати рішення першої інстанції, постанову апеляційної інстанції повністю або частково і припинити провадження у справі чи залишити позов без розгляду повністю або частково;

5) змінити рішення першої інстанції або постанову апеляційної інстанції;

6) залишити в силі одне із раніше прийнятих рішень або постанов.

За своєю природою повноваження касаційної інстанції – це закріплені в ГПК права суду, на підставі яких за результатами перевірки законності оскаржених судових актів визначається подальше процесуальне становище справи.

Як випливає із коментованої статті, касаційна інстанція наділена досить широкими повноваженнями, які вона може застосувати за результатами розгляду скарги. Перелік повноважень, наведений у пунктах 111-9, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Практика свідчить, що абсолютна більшість оскаржених судових актів (тобто, рішень і постанов) залишається касаційною інстанцією без змін, а скарг – без задоволення.

Разом з тим, недосконалість чинного законодавства і не завжди правильне застосування господарськими судами норм закону спричиняють помилки при вирішенні конкретних спорів. Саме для виправлення судових помилок касаційна інстанція наділена правом скасовувати та змінювати рішення попередніх судових інстанцій (п. 2-5 ст. 111-9).

Стаття 111-10. Підстави для скасування або зміни рішення або постанови

Підставами для скасування або зміни рішення місцевого чи апеляційного господарського суду або постанови апеляційного господарського суду є порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права.

Порушення норм процесуального права є в будь-якому випадку підставою для скасування рішення місцевого або постанови апеляційного господарського суду, якщо:

1) справу розглянуто судом у незаконному складі колегії суддів;

2) справу розглянуто судом за відсутності будь-якої із сторін, не повідомленої належним чином про час і місце засідання суду;

3) господарський суд прийняв рішення або постанову, що стосується прав і обов'язків осіб, які не були залучені до участі в справі.

4) рішення або постанова не підписані будь-ким із суддів або підписані не тими суддями, що зазначені в рішенні або постанові;

5) рішення прийнято не тими суддями, які входили до складу колегії, що розглянула справу;

6) рішення прийнято господарським судом з порушенням правил предметної або територіальної підсудності, крім випадків, передбачених у частині четвертій статті 17 цього Кодексу.

Скасування або зміна рішення місцевого чи апеляційного господарського суду свідчить про обгрунтованість скарги, з якою до касаційної інстанції звернувся заявник.

Підставою для скасування або зміни актів судів попередніх інстанцій є порушення або неправильне застосування господарським судом норм матеріального чи процесуального права.

У коментованій статті (пункти 1-6) наведено також перелік порушень норм процесуального права, за наявності хоча б одного з яких касаційна інстанція зобов'язана скасувати рішення місцевого чи постанову апеляційного суду. Але при цьому треба враховувати таке. Хоча пунктом 6 ст. 111-10 встановлено, що прийняття рішення судом, який територіально не повинен був розглядати справу в першій інстанції, є підставою для скасування цього рішення, рішення не підлягає скасуванню, коли внаслідок відведення складу місцевого суду ВГСУ обгрунтовано передав справу на розгляд в інший місцевий господарський суд у порядку частини четвертої ст. 17 ГПК.

Стаття 111-11. Постанова касаційної інстанції

За наслідками розгляду касаційної скарги (подання) суд приймає постанову.

У постанові мають бути зазначені:

1) найменування касаційної інстанції, склад суду, номер справи і дата прийняття постанови;

2) найменування сторін і найменування особи, яка подала касаційну скаргу (подання);

3) найменування місцевого господарського суду або апеляційного господарського суду, рішення, постанова якого оскаржується, номер справи, дата прийняття рішення, постанови, прізвище судді (суддів);

4) стислий виклад суті рішення місцевого господарського суду, рішення, постанови апеляційного господарського суду;

5) підстави, з яких оскаржено рішення, постанову;

6) доводи, викладені у відзиві на касаційну скаргу (подання);

7) мотиви, за якими касаційна інстанція не застосовує закони та інші нормативні правові акти, на котрі посилалися сторони, а також закони та інші нормативно-правові акти, якими керувався суд, приймаючи рішення;

8) у разі скасування або зміни рішення, постанови, - мотиви, за якими касаційна інстанція не погодилася з висновками суду першої або апеляційної інстанції;

9) висновки за результатами розгляду касаційної скарги (подання);

10) дії, що їх повинні виконати сторони та суд першої інстанції у разі скасування рішення, постанови і передачі справи на новий розгляд;

11) новий розподіл судових витрат у разі скасування чи зміни рішення.

Постанова набирає законної сили з дня її прийняття.

Постанова надсилається сторонам у справі у п'ятиденний строк з дня її прийняття.

Як і в апеляційній інстанції, процесуальною формою оформлення висновку касаційного суду за результатами розгляду скарги є постанова.

Коментована стаття містить вичерпний перелік реквізитів, які повинна містити постанова касаційної інстанції (п. 1-11 ст. 111-11). Зрозуміло, що постанова приймається у письмовій формі.

Постанова складається з чотирьох частин: вступної, описової, мотивувальної і резолютивної.

Відповідно до даної статті, постанова набуває чинності (законної сили) з дня її прийняття. Але при цьому треба враховувати один важливий нюанс: постанова вважається прийнятою, якщо вона підписана суддею (суддями) касаційної інстанції.

Суд касаційної інстанції зобов'язаний надіслати сторонам постанову у справі протягом 5 днів із дня її прийняття.

У виняткових випадках постанова Вищого господарського суду України може бути оскаржена в касаційному порядку до Верховного Суду України. Перелік таких випадків наведено у ст. 111-15 ГПК.

Стаття 111-12. *Обов'язковість вказівок, що містяться у постанові касаційної інстанції*

Вказівки, що містяться у постанові касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої інстанції під час нового розгляду справи.

Постанова касаційної інстанції не може містити вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи.

Якщо рішення місцевого суду скасоване касаційною інстанцією відповідно до п. 3 ст. 111-9, тобто з мотивів порушення норм процесуального права (пункти 1 – 6 ст. 111-10), то касаційний суд передає справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Відповідно до п. 10 ст. 111-11, у випадку скасування рішення і передачі справи на новий розгляд, у постанові касаційної інстанції можуть бути зазначені дії, які повинен виконати суд першої інстанції під час нового розгляду справи. Ст. 111-12 називає ці дії вказівками. Вказівки, що містяться у постанові касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої інстанції, за винятком вказівок про:

- достовірність чи недостовірність певного доказу;
- переваги одних доказів над іншими;
- яка норма матеріального права має бути застосована;
- яке рішення має бути прийнято судом першої інстанції.

Понад те, коментована стаття прямо забороняє касаційному суду включати у постанову такі вказівки.

Відповідальності за неприйняття судом першої інстанції до уваги і виконання вказівок касаційного суду не передбачено.

Стаття 111-13. Касаційні скарги на ухвали господарських судів

Ухвали місцевого або апеляційного господарського суду можуть бути оскаржені у касаційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом та Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Касаційні скарги на ухвали місцевого або апеляційного господарських судів розглядаються у порядку, передбаченому для розгляду касаційних скарг на рішення місцевого господарського суду, постанови апеляційного господарського суду.

Касаційні скарги на ухвали місцевого або апеляційного господарських судів можуть подавати сторони та інші учасники судового процесу, передбачені цим Кодексом та Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

У випадках скасування касаційною інстанцією ухвал про відмову у прийнятті позовної заяви або заяви про порушення справи про банкрутство про повернення позовної заяви або заяви про порушення справи про банкрутство, зупинення провадження у справі, припинення провадження у

справі, про залишення позову без розгляду або про залишення без розгляду заяви у провадженні у справі про банкрутство, справа передається на розгляд суду першої інстанції.

(Кодекс доповнено Розділом XII-1 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

У випадках, прямо передбачених конкретними статтями Господарського процесуального кодексу і Законом "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у касаційному порядку можуть бути оскаржені також ухвали місцевого або апеляційного господарського суду. Наприклад, згідно із частиною третьою ст. 97 в касаційному порядку може бути оскаржена ухвала апеляційного суду про повернення (без розгляду) апеляційної скарги чи подання. А от ухвала про прийняття апеляційної скарги до провадження (ст. 98) оскарженню в касаційному порядку не підлягає.

Правом оскаржувати ухвали місцевого та апеляційного судів наділені сторони по справі, інші учасники судового процесу, а також особи, визначені Законом "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Касаційні скарги на ухвали розглядаються у тому ж порядку, що і скарги на рішення місцевих і постанови апеляційних судів.

Якщо касаційна інстанція скасувала ухвалу з підстав, наведених у частині четвертій ст. 111-13, справа передається на розгляд суду першої інстанції.

Розділ XII-2

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

Стаття 111-14. *Право касаційного оскарження судових рішень Вищого господарського суду України*

Сторони у справі та Генеральний прокурор України мають право оскаржити у касаційному порядку постанову Вищого господарського суду України, прийняту за наслідками перегляду рішення місцевого господарського суду, що набрало законної сили, чи постанови апеляційного господарського суду, а також ухвалу Вищого господарського суду України про повернення касаційної скарги (подання) до Верховного Суду України.

(Стаття 111-14 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

До внесення у червні 2001 р. змін до Господарського процесуального кодексу, Вищий господарський суд (ВГСУ) був останньою і головною інстанцією, до якої можна було оскаржити неправильне, з точки зору сторони чи прокурора, рішення господарського (арбітражного) суду.

Після включення господарських судів у єдину судову систему України та відповідно до коментованої статті, касаційною інстанцією для перегляду постанов Вищого господарського суду України став Верховний Суд України. До Верховного Суду України може бути оскаржено ті постанови ВГСУ, які були прийняті за наслідками перевірки рішень місцевого господарського суду, що набрали законної сили, постанов апеляційного господарського суду, а також ухвал ВГСУ про повернення касаційної скарги.

Суб'єктами права на касаційне оскарження актів ВГСУ є сторони у справі та Генеральний прокурор. Тобто, якщо у справі брав участь прокурор району, міста чи області, касаційне подання на рішення ВГСУ до Верховного Суду він подати не може, це може зробити лише Генпрокурор.

Стаття 111-15. *Підстави для оскарження до Верховного Суду України постанов чи ухвал Вищого господарського суду України*

Верховний Суд України переглядає у касаційному порядку постанови чи ухвали Вищого господарського суду України у випадках, коли вони оскаржені:

1) з мотивів застосування Вищим господарським судом України закону чи іншого нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України;

2) у разі їх невідповідності рішенням Верховного Суду України чи Вищого суду іншої спеціалізації з питань застосування норм матеріального права;

3) у зв'язку з виявленням різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону чи іншого нормативно-правового акта у аналогічних справах;

3-1) з мотивів невідповідності постанов чи ухвал міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

4) на підставі визнання постанов чи ухвал міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, такими, що порушують міжнародні зобов'язання України.

(Стаття 111-15 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

Оскільки Верховний Суд України – найвищий судовий орган, то оскаржити до нього постанови чи ухвали Вищого господарського суду України можна лише у виняткових випадках, котрі справді потребують втручання найвищої судової інстанції держави. Тому не підлягають оскарженню у Верховному Суді постанови ВГСУ з мотивів, наприклад, неповного з'ясування обставин справи, недостовірності доказів і т.п.

Коментована стаття називає лише чотири випадки, за яких постанова ВГСУ може бути переглянута в касаційному порядку. Це:

- застосування Вищим господарським судом України Закону або іншого нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України (наприклад, коли постанова ВГСУ грунтується на Указі Президента, який прийнято з перевищенням компетенції Президента);
- невідповідність постанови ВГСУ рішенням Верховного Суду з питань застосування норм матеріального права (йдеться про те, що офіційна позиція Верховного Суду має пріоритет над точкою зору ВГСУ);
- різне застосування Вищим господарським судом однієї і тієї ж норми закону в аналогічних справах (маються на увазі ситуації, коли в однакових за суттю справах, застосовуючи одну і ту ж норму Закону, ВГСУ приймає відмінні одне від одного рішення);
- визнання міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, постанов ВГСУ такими, що порушують міжнародні зобов'язання України (Верховний Суд змушений втручатись у справу, якщо постанова ВГСУ порушує міжнародні зобов'язання держави).

Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Водночас він жорстко обмежує можливість касаційного оскарження постанов і ухвал ВГСУ у найвищій судовій інстанції країни – з метою зменшення навантаження на Верховний Суд.

Стаття 111-16. Порядок подання касаційної скарги та внесення касаційного подання на постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України

Касаційна скарга, касаційне подання Генерального прокурора України на постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України можуть бути подані не пізніше одного місяця з дня її прийняття.

У разі виникнення підстав для оскарження постанови чи ухвали Вищого господарського суду України після закінчення зазначеного строку Верховний Суд України зобов'язаний прийняти касаційну скаргу (подання) до свого провадження.

Касаційна скарга, касаційне подання Генерального прокурора України на постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України подаються до Верховного Суду України через Вищий господарський суд України.

Вищий господарський суд України надсилає касаційну скаргу (подання) разом із справою до Верховного Суду України у десятиденний строк з дня надходження скарги (подання).

(Стаття 111-16 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

Оскаржити постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України можна протягом чітко окресленого терміну – одного місяця із дня її прийняття.

У той же час частина друга коментованої статті містить неоднозначну норму: якщо підстава для оскарження постанови чи ухвали ВГСУ виникла вже після спливу цього одномісячного строку, Верховний Суд зобов'язаний прийняти касаційну скаргу (подання Генпрокурора) до свого провадження. Наприклад, Верховний Суд вже після прийняття постанови ВГСУ видає роз'яснення з питань застосування законодавства. Якщо виявиться, що постанова ВГСУ, хоча й була прийнята раніше, суперечить позиції Верховного Суду, то, незалежно від різниці у часі прийняття цих актів, зацікавлена сторона чи Генпрокурор мають право подати, а Верховний Суд зобов'язаний прийняти до свого провадження касаційну скаргу на постанову ВГСУ.

Як і в апеляційній інстанції і в касації до ВГСУ, касаційна скарга на постанову чи ухвалу ВГСУ подається до Верховного Суду через суд, чий акт оскаржується; у даному випадку – через ВГСУ. Останній зобов'язаний разом із скаргою надіслати у Верховний Суд всі матеріали справи. Надсилання скарги і матеріалів справи здійснюється у 10-денний строк з дня надходження до ВГСУ касаційної скарги (подання).

Стаття 111-17. Порядок перегляду у касаційному порядк у постанов чи ухвал Вищого господарського суду України

Питання про порушення провадження з перегляду Верховним Судом України постанови чи ухвали Вищого господарського суду України

вирішується позитивно при згоді хоча б одного судді на засіданні колегії у складі трьох суддів Судової палати у господарських справах і розглядається протягом місяця з дня надходження касаційної скарги чи касаційного подання.

Постанова чи ухвала Вищого господарського суду України переглядається на засіданні суддів Судової палати у господарських справах Верховного Суду України.

Постанови чи ухвали Вищого господарського суду України переглядаються у касаційному порядку за правилами розгляду справи у господарському суді першої інстанції, за винятком процесуальних дій, пов'язаних із встановленням обставин справи та їх доказуванням.

(Стаття 111-17 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

У травні 2003р. коментована стаття зазнала суттєвих змін. До того провадження з перегляду Верховним Судом постанови ВГСУ порушувалось за згодою не менше 5 суддів Верховного Суду. Тепер питання про порушення провадження з перегляду постанови чи ухвали ВГСУ вирішується позитивно, якщо на це згідний хоча б 1 суддя Верховного Суду. Щоправда, така згода має бути висловлена на засіданні колегії у складі 3 суддів Судової палати у господарських справах. Тобто, заручившись згодою судді Верховного Суду, який входить до Судових палат у цивільних чи кримінальних справах, зацікавлена сторона не доб'ється порушення провадження – оскільки це не відповідатиме вимогам Закону та принципу розмежування компетенції суддів Верховного Суду.

Касаційна скарга чи подання мають бути розглянуті на засіданні колегії суддів Судової палати у господарських справах упродовж 1 місяця з дня надходження. При цьому процесуальних дій, пов'язаних із встановленням обставин і їх доказуванням, колегія здійснювати не має права.

Стаття 111-18. *Повноваження Верховного Суду України при перегляді у касаційному порядку постанов чи ухвал Вищого господарського суду України*

Верховний Суд України за результатами розгляду касаційної скарги, касаційного подання Генерального прокурора України на постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України має право:

1) залишити постанову чи ухвалу без змін, а скаргу (подання) без задоволення;

2) скасувати постанову і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції або скасувати ухвалу і передати справу на розгляд до Вищого господарського суду України;

3) скасувати постанову чи ухвалу і припинити провадження у справі.

(Стаття 111-18 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-

15) від 15.05.2003)

Коментована стаття формулює повноваження Верховного Суду України щодо постанов ВГСУ. Вони дещо розширені порівняно з тими, які існували до травня 2003р. – Верховний Суд отримав право скасовувати ухвали і передавати справу на розгляд ВГСУ.

Для сторони кожне з перерахованих у статті повноважень має певні наслідки:

а) у першому випадку – негативні (скарга чи подання залишаються без задоволення);

б) у другому випадку – нейтральні (розгляд справи фактично починається заново);

в) у третьому випадку – позитивні (оскаржені постанова чи ухвала скасовані).

Стаття 111-19. Підстави для скасування постанов чи ухвал Вищого господарського суду України

Підставами для скасування постанов чи ухвал Вищого господарського суду України є їх невідповідність Конституції України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи інше неправильне застосування норм матеріального права.

(Стаття 111-19 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

Як зазначалось у коментарі до попередньої статті, Верховий Суд за результатами перегляду постанови чи ухвали ВГСУ може скасувати їх.

Підстави для скасування постанови ВГСУ практично повністю збігаються з підставами для оскарження постанови чи ухвали у Верховному Суді, котрі визначені ст. 111-15 ГПК. Це:

- невідповідність постанови ВГСУ Конституції України;
- невідповідність постанови ВГСУ міжнародним договорам;
- інше неправильне застосування Вищим господарським судом норм матеріального права.

Стаття 111-20. Постанова Верховного Суду України

За результатами розгляду касаційної скарги, касаційного подання Генерального прокурора України на постанову чи ухвалу Вищого господарського суду України більшістю голосів суддів, які брали участь у перегляді постанови чи ухвали Вищого господарського суду України, ухвалюється постанова Верховного Суду України.

Судді, які не погоджуються з рішенням, можуть висловити окрему думку, яка додається до постанови.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає.

Постанова надсилається сторонам у справі в п'ятиденний строк з дня її ухвалення.

(Стаття 111-20 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

Процесуальною формою оформлення висновку Верховного Суду, який робиться за результатами розгляду касаційної скарги чи подання Генпрокурора, є постанова Верховного Суду України. Постанова Верховного Суду ухвалюється простою більшістю голосів, які брали участь у перегляді постанови чи ухвали ВГСУ. Судді, які не погоджуються з думкою більшості, можуть висловити свою думку у письмовій формі; цей документ долучається до ухваленої постанови.

Оскільки Верховний Суд є найвищою судовою інстанцією України, то ухвалені ним постанови є остаточними і оскарженню не підлягають. Тобто, подальші звернення сторін до Уряду, Президента, Конституційного Суду чи Верховної Ради є недоречними і правових наслідків стосовно ухваленої Верховним Судом постанови не породжують. Верховий Суд зобов'язаний надіслати у справі належно оформлену постанову протягом 5 днів з дня її ухвалення.

Стаття 111-21. *Обов'язковість вказівок, що містяться у постанові Верховного Суду України*

Вказівки, що містяться у постанові Верховного Суду України, є обов'язковими для суду першої інстанції під час нового розгляду справи та для Вищого господарського суду України під час розгляду матеріалів касаційної скарги чи касаційного подання.

Постанова Верховного Суду України за результатами перегляду у касаційному порядку постанови чи ухвали Вищого господарського суду України не може містити вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яку норму матеріального чи процесуального права повинно бути застосовано і яке рішення має бути ухвалено при новому розгляді справи.

(Стаття 111-21 із змінами, внесеними згідно із Законом N 761-IV (761-15) від 15.05.2003)

Якщо Верховний Суд вирішив скасувати постанову чи ухвалу ВГСУ і передати справу на новий розгляд (п. 2 ст. 111-18), то ухвалена Верховним Судом постанова повинна містити вказівки для суду першої інстанції чи для ВГСУ. Вказівки Верховного Суду є обов'язковими для суду першої інстанції та для ВГСУ під час нового розгляду справи.

У той же час неправомочними будуть вказівки Верховного Суду про:

- достовірність / недостовірність певного доказу;
- переваги одних доказів над іншими;
- застосування конкретної норми матеріального права;
- остаточне рішення за результатами нового розгляду справи.

Верховний Суд, ухвалюючи постанову, зобов'язаний утриматись від надання таких вказівок.

Стаття 111-22. Касаційні скарги на ухвали Вищого господарського суду України

Ухвали Вищого господарського суду України про повернення касаційної скарги можуть бути оскаржені в касаційному порядку до Верховного Суду України.

(Розділ XII-2 доповнено статтетю 111-22 згідно із Законом N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003) (Кодекс доповнено Розділом XII-2 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Статтею 111-22 ГПК доповнено 18 листопада 2003 р. Нею позивачам надано право оскаржувати ухвали ВГСУ про повернення касаційних скарг до останньої судової інстанції – Верховного Суду України (а точніше, до Судової палати ВС у господарських справах). Перегляд такої ухвали здійснюється відповідно до ст. 111-14 – 111-21 ГПК.

Розділ XIII

ПЕРЕГЛЯД РІШЕННЯ, УХВАЛИ, ПОСТАНОВИ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВИЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Стаття 112. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами

Господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами, що мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявникові.
(Стаття 112 в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Інколи, після завершення судового процесу і прийняття рішення господарським судом, стороні чи прокурору можуть стати відомими обставини, які можуть істотно вплинути на суть справи. У таких випадках рішення, хоча воно вже й набрало законної сили, може бути переглянуте господарським судом.

Під нововиявленими обставинами треба розуміти нові факти, а не нові докази. До нововиявлених обставин можна віднести, зокрема, неправильний висновок експерта, сфальсифікованість документів, неправильний переклад документа з однієї мови на іншу і т.п. На жаль, коментована стаття не містить переліку підстав, за якими рішення, що набрало законної сили, мало б бути переглянуте за нововиявленими обставинами. У Російській Федерації такі підстави визначені законодавчо (ч. II ст. 192 АПК РФ).

Як уже зазначалось, нововиявлені обставини (факти) треба відрізняти від нових доказів. Наприклад, у судовому засіданні було встановлено факт договірних відносин між сторонами. Якщо заявник представить суду лист, яким інша сторона підтверджувала свої зобов'язання за договором, то цей лист не може вважатись нововиявленою обставиною – він вважатиметься додатковим доказом, що підтверджує вже встановлений судом факт договірних відносин.

Для того, щоб господарський суд переглянув рішення, що набрало законної сили, за нововиявленими обставинами, необхідно, щоб:

- ці обставини не були і не могли бути відомі заявникові під час судового процесу;

• нововиявлені обставини мали істотне значення для справи (тобто, якби ці рішення були відомі суду раніше, вони вплинули б на його остаточне рішення).

Стаття 113. Порядок і строк подання заяви (внесення подання) про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Судове рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами за заявою сторони, поданням прокурора не пізніше двох місяців з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення.

Заява, подання прокурора подаються стороною до господарського суду, який прийняв судове рішення.

Заявник зобов'язаний надіслати іншим сторонам копії заяви та доданих до неї документів.

До заяви додаються документи, що підтверджують надіслання копії заяви іншим сторонам, та документ про сплату державного мита.

Заява, подання прокурора чи його заступника до розгляду не приймаються і повертаються заявникові у таких випадках:

1) подання після закінчення встановленого строку без клопотання про його відновлення або відхилення такого клопотання господарським судом;

2) подання без доказів надіслання копії заяви і доданих до неї документів іншим сторонам;

3) відсутності доказів сплати державного мита у порядку і розмірі, встановлених законодавством.

Про повернення заяви виноситься ухвала, яку може бути оскаржено.

(Стаття 113 із змінами, внесеними згідно із Законом N 251/97-ВР від 13.05.97, в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Правом ініціювати перегляд рішення за нововиявленими обставинами наділені сторони у справі та прокурор. Господарський суд тепер позбавлений права переглядати рішення за власною ініціативою, що є вельми позитивним моментом.

Рішення може бути переглянуто протягом двох місяців від дня виявлення нових обставин. Підкреслюємо – не від дня подачі заяви про перегляд, а від дня виявлення нових істотних обставин. На практиці довести факт виявлення нових обставин у конкретно визначений день досить проблематично. Легше це зробити, якщо нововиявлені обставини стали відомими заявникові з офіційних джерел. Наприклад, якщо заявник отримав від державної, громадської, господарської чи іншої організації лист, яким встановлено факт фальсифікації певних документів, то двомісячний строк, який дає право на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, починає текти від дня отримання заявником цього листа. Відповідну заяву до господарського суду заявник повинен подати в межах двомісячного строку та з урахуванням часу, який

потрібний для підготовки і нового розгляду справи. Заява подається до того місцевого господарського суду, який прийняв первинне рішення.

Для того, щоб інша сторона змогла належно підготуватись до нового розгляду справи, заявник зобов'язаний надіслати їй копію своєї заяви та доданих до неї документів.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами повинна бути оплачена державним митом (див. Декрет КМУ "Про державне мито"). Кодекс не передбачає долучення до заяви документа про сплату збору за інформаційно-технічне забезпечення судового процесу – отже, такий збір сплачувати не потрібно.

Коментована стаття містить перелік випадків, за яких заява до розгляду не приймається і повертається заявникові. Цей перелік вичерпний і розширеному тлумаченню не підлягає. Після виправлення недоліків, вказаних у п. 1-3 ст. 113 (за винятком, коли клопотання про поновлення строку відхилене судом) заявник має право повторно звернутись до господарського суду із заявою про перегляд рішення за нововиявленими обставинами. При цьому треба зважати на дотримання 2-місячного терміну.

Ухвала суду про повернення заяви може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 113-1. Прийняття заяви (подання) про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами

Про прийняття заяви, подання прокурора про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами господарський суд виносить ухвалу, в якій повідомляється про час і місце розгляду заяви чи подання.

Ухвала надсилається відповідно сторонам у справі та прокурору, який брав участь у справі чи вніс подання.

(Кодекс доповнено статтею 113-1 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Якщо господарський суд не знайде підстав для повернення заяви, він приймає її до розгляду. Про прийняття заяви суд виносить ухвалу. У ній, серед іншого, має бути зазначено час і місце розгляду заяви та про обов'язковість з'явлення сторін у судове засідання. Ухвала надсилається сторонам та прокурору (якщо він брав участь у справі чи вніс подання).

Ухвала про прийняття заяви до розгляду не може бути оскаржена.

Стаття 114. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами

Рішення і ухвали, що набрали законної сили і прийняті судом першої інстанції, переглядаються господарським судом, який прийняв ці судові

рішення.

Перегляд за нововиявленими обставинами постанов і ухвал апеляційної і касаційної інстанції, якими змінено або скасовано судове рішення суду першої інстанції, здійснюється судом тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судове рішення.

Заява, подання прокурора про перегляд рішення, ухвали, постанови за нововиявленими обставинами розглядаються господарським судом у судовому засіданні у місячний строк з дня їх надходження.

Неявка заявника та інших осіб, які беруть участь у справі, не є перешкодою для розгляду заяви.

За результатами перегляду судового рішення приймаються:

1) рішення - у разі зміни або скасування рішення;

2) постанова - у разі зміни або скасування постанови;

3) ухвала - у разі зміни чи скасування ухвали або залишення рішення, ухвали, постанови без змін.

Рішення, ухвала, постанова, прийняті за результатами перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, надсилаються сторонам, прокурору у п'ятиденний строк з дня їх прийняття.

Рішення, ухвала, постанова, прийняті за результатами перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, можуть бути переглянуті на загальних підставах.

У разі скасування судового рішення за результатами його перегляду за нововиявленими обставинами справа розглядається господарським судом за правилами, встановленими цим Кодексом.

(Стаття 114 в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Оскільки, згідно із ст. 113, заява про перегляд рішення за нововиявленими обставинами подається до того господарського суду, який прийняв первинне рішення, він же і переглядає це рішення.

Якщо за нововиявленими обставинами мають бути переглянуті постанови і ухвали апеляційної чи касаційної інстанції, якими змінено або скасовано рішення місцевого суду, то перегляд постанов і ухвал здійснює той суд, який змінив або прийняв нове рішення.

Для перегляду справи за нововиявленими обставинами встановлено одномісячний строк, який обчислюється з дня надходження до суду відповідної заяви. При цьому суд повинен враховувати, що судове рішення може бути переглянуто не пізніше, ніж у двомісячний термін з моменту встановлення нових обставин справи.

Якщо сторони чи інші особи, які беруть участь у справі, не з'явились на судове засідання, розгляд заяви може відбутись без їх участі.

За результатами перегляду судового рішення може бути прийнято рішення, постанова або ухвала, котрі можна оскаржити спочатку в апеляційній, а потім – і в касаційній інстанціях.

Розділ XIV

ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ, УХВАЛИ, ПОСТАНОВИ

Стаття 115. Обов'язковість виконання судових рішень

Рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

(Стаття 115 в редакції Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, із змінами, внесеними згідно із Законом N 2922-III (2922-14) від 10.01.2002)

Відповідно до п. 9 частини третьої ст. 129 Конституції України, однією з основних засад судочинства є обов'язковість рішень суду. Ця ж норма міститься і в Законі "Про судоустрій України".

Коментована стаття, по суті, дублює відповідні положення Конституції та згаданого Закону.

Виконання рішень господарського суду регламентується Господарським процесуальним кодексом України та Законом "Про виконавче провадження".

За невиконання рішень суду законодавством передбачено кримінальну відповідальність.

Згідно із ст. 382 Кримінального кодексу, умисне невиконання службовою особою рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, карається штрафом від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Або ж позбавленням волі на строк до 3 років, з додатковим позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до 3 років. В деяких випадках відповідальна службова особа за умисне невиконання судового акту може бути позбавлена волі на строк до 5 років.

(Статтю 115-1 виключено на підставі Закону N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Стаття 116. Наказ господарського суду і пред'явлення його для виконання

Виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом. Наказ видається стягувачеві або надсилається йому після набрання судовим рішенням законної сили.

Накази видаються стягувачеві або надсилаються йому рекомендованим чи цінним листом.

У разі повного або часткового задоволення первісного і зустрічного позовів накази про стягнення грошових сум видаються окремо по кожному позову.

Якщо судове рішення прийнято на користь декількох позивачів, або проти декількох відповідачів, або якщо виконання повинно бути проведено в різних місцях, видаються накази із зазначенням тієї частини судового рішення, яка підлягає виконанню за даним заказом.

(Стаття 116 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001, N 2922-III (2922-14) від 10.01.2002)

Як випливає із коментованої статті, наказ є єдиним і обов'язковим документом, на підставі якого виконують рішення господарських судів. Наказ видається стягувачеві (тобто, позивачеві у справі) не одразу після оголошення рішення, а після набрання цим рішенням законної сили. Наприклад, рішення було прийняте господарським судом 4 березня 2002 р., його ніхто не оскаржив, воно набрало чинності 15 березня 2002 р., то наказ стягувачеві може бути виданий, починаючи з 15 березня. В ГПК немає норми, яка б містила точну вказівку, протягом якого терміну має бути видано наказ (як уже згадувалось, у статті лише зазначено, що він видається або надсилається „після набрання судовим рішенням законної сили"). Тому треба виходити із змісту ст. 118, за якою наказ може бути пред'явлений до виконання протягом трьох місяців з дня прийняття рішення. У випадку, коли суд з різноманітних причин затягує видачу наказу, стягувач повинен домагатись якнайшвидшої його видачі. Суд, на вимогу стягувача, зобов'язаний видати йому наказ під розписку або надіслати рекомендованим чи цінним листом. Накази, які стосуються стягнення грошових сум з суб'єктів господарювання (крім стягнень в дохід бюджету), виконуються в порядку, визначеному Законом «Про виконавче провадження".

Стаття 117. Зміст наказу

У наказі господарського суду має бути зазначено:

1) найменування господарського суду, номер справи, дата прийняття рішення, дата видачі наказу та строк його дії;

2) резолютивна частина рішення;

3) найменування стягувача і боржника, їх адреси, найменування і номери рахунків у банках.

Якщо рішенням господарського суду встановлюється відстрочка або розстрочка виконання, в наказі зазначається, з якого часу починається перебіг строку його дії.

(Частину третю статті 117 виключено на підставі Закону N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000)

Наказ підписується суддею і засвідчується печаткою господарського суду.

(Стаття 117 із змінами, внесеними згідно із Законами N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Оскільки наказ є виконавчим документом, він має бути оформлений згідно з вимогами, що містяться у коментованій статті. Наказ має бути підписано суддею і засвідчено печаткою господарського суду (на відміну від рішення, яке печаткою не засвідчується; печаткою може бути засвідчено копію рішення). Недотримання вимог, зазначених у ст. 117, може у подальшому значно ускладнити, а то й унеможливити виконання рішення господарського суду. Важливо, щоб текст наказу точно відповідав резолютивній частині рішення. Якщо йдеться про стягнення грошей, то, з метою уникнення помилок, ці грошові суми мають бути вказані не лише цифрами, але й словами (прописом).

Не є таємницею, що у багатьох випадках реальне місцезнаходження підприємств і організацій (сторін у справі) не збігається із зазначеними в свідоцтвах про державну реєстрацію. Позиція Вищого господарського суду з цього питання така: "Відповідними судами у наказі господарського суду повинні зазначатись поштові адреси сторін, що містяться у поданій до господарського суду позовній заяві".

Стаття 118. Строк для пред'явлення наказу до виконання

Виданий стягувачеві наказ може бути пред'явлено до виконання не пізніше трьох місяців з дня прийняття рішення, ухвали, постанови або закінчення строку, встановленого у разі відстрочки виконання судового рішення або після винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання. У цей строк не зараховується час, на який виконання судового рішення було зупинено.

(Кодекс доповнено статтею 118 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Якщо рішення господарського суду не оскаржено, воно набирає законної сили через 10 днів після його прийняття. Після цього господарський суд зобов'язаний видати стягувачеві наказ. Але при цьому суд не повинен затягувати час, оскільки коментованою статтею встановлено жорсткий і досить обмежений строк для пред'явлення наказу до виконання. Цей строк становить 3 (три) місяці. Вказаний трьохмісячний строк обчислюється по-різному, в залежності від обставин:

а) з дня прийняття рішення (ухвали, постанови);

б) з дня закінчення строку, встановленого у разі відстрочки виконання рішення;

в) з дня винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання.

(Про поновлення пропущеного строку – див. коментар до ст. 119, про відстрочку або розстрочку – до ст. 121).

Крім того, треба враховувати один виняток: у трьохмісячний строк не зараховується час, на який виконання судового рішення було зупинено (див. коментар до ст. 121-1).

Стаття 119. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання

У разі пропуску строку для пред'явлення наказу до виконання з причин, визнаних господарським судом поважними, пропущений строк може бути відновлено.

Заява про відновлення пропущеного строку подається до господарського суду, який прийняв судове рішення. Заява розглядається у засіданні господарського суду, про час і місце якого повідомляються ухвалою стягувач і боржник. Неявка боржника і стягувача у судове засідання не є перешкодою для розгляду заяви.

За результатами розгляду заяви виноситься ухвала, яка надсилається стягувачеві і боржнику.

Ухвалу може бути оскаржено у встановленому цим Кодексом порядку.

(Кодекс доповнено статтею 119 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Як уже зазначалось у коментарі до ст. 90, у Господарський процесуальний кодекс вкралася прикра помилка. Частина друга ст. 90 містить посилання на частину першу ст. 119, яка нібито має визначати відповідальність за ухилення від виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі. Така відповідальність справді була передбачена, але первинною статтею 119, яка була виключена з ГПК Законом від 19 жовтня 2000 р. Нинішнім варіантом ст. 119 Кодекс було доповнено Законом від 21 червня 2001 року. Її ми й коментуємо.

Отже, як і будь-який інший процесуальний строк, трьохмісячний строк для пред'явлення наказу до виконання може бути зацікавленою стороною пропущено. Ст. 119 надає можливість цей строк поновити.

Для цього зацікавлена сторона має подати до господарського суду, який прийняв рішення, відповідну заяву. У ній необхідно пояснити причини пропущення строку, при чому ці причини мають бути поважними. На жаль, ГПК не встановлює ні переліку поважних причин, ні критеріїв, за якими ці причини можна було б оцінювати. У результаті визнання причин поважними і, відповідно, поновлення пропущеного строку залежить лише від судді, який це питання розглядає. Але за будь-яких умов господарський суд зобов'язаний прийняти заяву до розгляду, про що приймається ухвала. В цій ухвалі, серед іншого, встановлюється час і місце розгляду. Ухвала надсилається стягувачеві і боржникові (колишнім позивачеві і відповідачеві).

Якщо суд визнає викладені у заяві причини пропуску поважними, він приймає ухвалу, якою поновлює пропущений для пред'явлення до виконання наказу строк. З наступного після винесення такої ухвали дня починається відлік трьохмісячного строку, протягом якого стягувач може пред'явити наказ до виконання.

В залежності від змісту ухвали, стягувач чи боржник мають право оскаржити її.

Стаття 120. Видача дубліката наказу

У разі втрати наказу господарський суд може видати його дублікат, якщо стягувач звернувся із заявою про це до закінчення строку, встановленого для пред'явлення наказу до виконання. Про видачу дубліката наказу виноситься ухвала.

До заяви про видачу дубліката наказу мають бути додані: довідка установи банку, державного виконавця чи органу зв'язку про втрату наказу; при втраті наказу стягувачем - довідка стягувача, підписана керівником чи заступником керівника та головним (старшим) бухгалтером підприємства, організації, що наказ втрачено і до виконання не пред'явлено.

(Стаття 120 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000)

Наказ господарського суду, отриманий стягувачем, як і будь-який інший документ, може бути втрачено. Його можуть викрасти, загубити, суттєво пошкодити тощо. Коментована стаття надає стягувачеві можливість виконати рішення господарського суду шляхом отримання дублікату наказу.

Для цього стягувач повинен звернутись із відповідною заявою до господарського суду, який видав оригінал наказу. В залежності від того, хто саме втратив наказ – сам стягувач чи інші структури – до цієї заяви має бути долучено довідку:

а) підприємства – стягувача, підписану керівником (заступником) та головним бухгалтером – про те, що наказ втрачено і до виконання не пред'явлено;

б) банку, державного виконавця чи органу зв'язку (пошти).

Важлива деталь: дублікат буде видано лише у тому випадку, коли стягувач звернувся з відповідною заявою до господарського суду ще до закінчення строку, встановленого для пред'явлення наказу до виконання. Наприклад, наказ було видано 10 квітня 2002 р. Пред'явити його до виконання можна до 10 липня 2002 р. включно. Якщо цей наказ втрачено, то теоретично до суду із заявою про видачу дублікату можна звернутись до 10 липня 2002 р., але затягувати із зверненням до суду не варто – бо ж треба ще отриманий дублікат наказу пред'явити до виконання…

Стаття 121. Відстрочка або розстрочка виконання рішення, зміна способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови

При наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, за заявою сторони, державного виконавця, за поданням прокурора чи його заступника або за своєю ініціативою господарський суд, який видав виконавчий документ, у десятиденний строк розглядає це питання у судовому засіданні з викликом сторін, прокурора чи його заступника і у виняткових випадках, залежно від обставин справи, може відстрочити або

розстрочити виконання рішення, ухвали, постанови, змінити спосіб та порядок їх виконання.

При відстрочці або розстрочці виконання рішення, ухвали, постанови господарський суд на загальних підставах може вжити заходів до забезпечення позову.

Про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому порядку. В необхідних випадках ухвала надсилається установі банку за місцезнаходженням боржника або державному виконавцю.

Мирова угода, укладена сторонами у процесі виконання судового рішення, подається на затвердження господарського суду, який прийняв відповідне судове рішення. Про затвердження мирової угоди господарський суд виносить ухвалу.

(Стаття 121 із змінами, внесеними згідно із Законами N 251/97-ВР від 13.05.97, N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000, N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Коментована стаття захищає інтереси боржника (відповідача у справі), але майже завжди негативно впливає на інтереси стягувача (позивача). Відстрочка, розстрочка, зміна способу та порядку виконання судового акту можливі за заявою (поданням, ініціативою):

- сторони у справі (як правило, боржника);
- державного виконавця, який отримав наказ господарського суду;
- прокурора чи його заступника, які брали участь у справі;
- господарського суду, який прийняв рішення.

Виносячи ухвалу про відстрочку, розстрочку, зміну способу та порядку виконання рішення суд повинен враховувати інтереси як боржника, так і стягувача. Адже ці дії віддаляють реальне виконання судового рішення, а в деяких випадках для стягувача виникає небезпека невиконання рішення.

Тому, задовольняючи клопотання боржника про відстрочку або розстрочку, суд повинен задовольнити й можливе клопотання стягувача про вжиття заходів до забезпечення позову. Наприклад, накласти арешт на майно боржника:

Відстрочка – це перенесення виконання рішення на більш пізній, порівняно з вказаним у рішенні, строк.

Розстрочка – це виконання рішення частинами та у нові строки, визначені судом.

Зміна способу та порядку виконання – надання стягувачеві можливості виконати рішення суду у спосіб, відмінний від первинно встановленого (наприклад, замість стягнення грошей з рахунка отримати майно боржника).

Під час виконання судового рішення сторони мають право також добровільно домовитись про вирішення проблемних питань. У цьому випадку вони (сторони) укладають мирову угоду, яка підлягає затвердженню господарським судом. Про це суд виносить ухвалу, яка не може бути оскаржена.

При відстрочці, розстрочці, зміні способу та порядку виконання судового рішення теж виноситься ухвала, яку можна оскаржити.

Стаття 121-1. Зупинення виконання судового рішення

Суд касаційної інстанції за заявою сторони чи поданням прокурора або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскарженого рішення господарського суду до закінчення його перегляду в порядку касації.

Про зупинення виконання судового рішення виноситься ухвала.

Після закінчення перегляду оскарженого судового рішення господарський суд може поновити виконання судового рішення, про що виноситься ухвала.

(Кодекс доповнено статтею 121-1 згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Чинний кодекс надає сторонам право оскаржити в касаційному порядку ті рішення господарського суду, які вже набрали законної сили. Але сам факт подання касаційної скарги не призводить до автоматичного зупинення виконання судового рішення. Для того, щоб виконання судового рішення було зупинене, зацікавлена сторона має клопотатись про це в касаційній скарзі або в окремій заяві, адресованій касаційному суду. Суд касаційної інстанції має право зупинити виконання рішення також за власною ініціативою. Важливий нюанс: виконання оскарженого судового рішення може бути зупинено лише до закінчення його перегляду касаційною інстанцією.

Згідно із роз'ясненням Президії Вищого господарського суду України за № 04-5/365 від 28 березня 2002 р., зупиняти виконання судового рішення має право виключно суд касаційної інстанції. Апеляційні господарські суди таким правом не наділені.

Про зупинення виконання і поновлення виконання рішення касаційний суд виносить ухвали.

Стаття 121-2. Оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби

Скарги на дії чи бездіяльність органів Державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів можуть бути подані стягувачем, боржником або прокурором протягом десяти днів з дня вчинення оскаржуваної дії, або з дня, коли зазначеним особам стало про неї відомо, або з дня, коли дія мала бути вчинена.

Скарги на дії органів Державної виконавчої служби розглядаються господарським судом, про час і місце якого повідомляються ухвалою стягувач, боржник чи прокурор та орган виконання судових рішень. Неявка боржника, стягувача, прокурора чи представника органу Державної виконавчої служби в судове засідання не є перешкодою для розгляду скарги.

За результатами розгляду скарги виноситься ухвала, яка надсилається стягувачеві, боржникові та органові виконання судових рішень. Ухвалу може бути оскаржено у встановленому цим Кодексом порядку.

(Кодекс доповнено статтею 121-2 згідно із Законом N 2539-III (2539-14)

від 21.06.2001)

Відповідно до частини другої ст. 1 Закону "Про державну виконавчу службу", її головним завданням є своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, у т.ч. прийнятих судами. Згідно із п. 6 ст. 3 Закону "Про виконавче провадження", підлягають виконанню органами Державної виконавчої служби рішення, ухвали та постанови господарських судів. Цим же Законом встановлено і перелік дій, які держвиконавець може вчинити після отримання виконавчого документу (у нашому випадку – наказу): прийняти його до виконання; відмовити у відкритті виконавчого провадження; відкласти виконавче провадження. Зрозуміло, що стягувач або боржник можуть бути незадоволеними окремими діями держвиконавця.

Ст. 121-2 ГПК надає стягувачеві, боржникові та прокуророві право оскаржити дії чи бездіяльність органів Державної виконавчої служби. Скарга має бути подана упродовж 10 днів із дня вчинення оскаржуваної дії (або з дня, коли вона мала бути вчинена, або з дня, коли про неї стало відомо зацікавленим особам) до господарського суду, який видав наказ про виконання рішення. Таке ж право стягувачу та боржнику надано і ст. 85 Закону "Про виконавче провадження".

Оскільки при надходженні скарги нове провадження не порушується, то сплачувати державне мито при її поданні не потрібно.

На практиці господарські суди інколи відмовляють у прийнятті скарги на тій підставі, що оскаржується рішення, дії чи бездіяльність конкретного виконавця, а не Державної виконавчої служби. Таку відмову не можна вважати обгрунтованою, оскільки державний виконавець виступає не як окрема посадова чи службова особа, а представляє інтереси Державної виконавчої служби у цілому.

Також не можна вважати обгрунтованою відмову суду у прийнятті скарги з мотивів, що вона повинна бути спочатку розглянутою начальником відділу ДВС.

Необхідно зазначити, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця господарські суди повинні розглядати за процедурою, встановленою главою 31-2 Цивільного процесуального кодексу України.

За результатом розгляду скарги господарський суд виносить ухвалу, яка надсилається стягувачу, боржникові та органу Державної виконавчої служби. Ця ухвала може бути оскаржена.

Орган Державної виконавчої служби, який отримав ухвалу господарського суду та якою він зобов'язується виконати певну дію, повинен враховувати: згідно із ст. 115 ГПК, акти господарських судів, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України. Умисне невиконання судового акту може стати причиною для притягнення посадової особи Державної виконавчої служби до кримінальної відповідальності.

Інші особливості оскарження передбачені постановою пленуму Верховного Суду від 26 грудня 2003 р. № 14 „Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб Державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження".

Стаття 122. Поворот виконання рішення, постанови

Якщо виконані рішення або постанова змінені чи скасовані і прийнято нове рішення про повну або часткову відмову в позові, або провадження у справі припинено, або позов залишено без розгляду, боржникові повертається все те, що з нього стягнуто на користь стягувача за зміненими чи скасованими у відповідній частині рішенням, постановою.

Видача наказу про повернення стягнутих грошових сум, майна або його вартості провадиться господарським судом за заявою боржника, до якої додається довідка, підписана керівником чи заступником керівника і головним (старшим) бухгалтером, про те, що суму, стягнуту за раніше прийнятим рішенням, списано установою банку або майно вилучено державним виконавцем.

Якщо не виконані рішення або постанова змінені чи скасовані і прийнято нове рішення про повну або часткову відмову в позові, або провадження у справі припинено, або заяву залишено без розгляду, господарський суд виносить ухвалу про повне або часткове припинення стягнення за зміненими чи скасованими у відповідній частині рішенням, постановою.

(Стаття 122 із змінами, внесеними згідно із Законом N 2056-III (2056-14) від 19.10.2000)

За результатами касаційної скарги первинно постановлене рішення господарського суду може бути змінене або скасоване та прийнято нове рішення (про повну або часткову відмову в позові, про припинення провадження у справі, про залишення позову без розгляду). Якщо на момент набуття законної сили новим рішенням з боржника вже стягнули на користь стягувача певну суму, майно чи змусили виконати певні дії, то боржникові мають все це повернути. Але ініціатива про повернення стягнених сум має виходити від боржника. Він зобов'язаний звернутись до господарського суду з двома документами:

- заявою про повернення стягнутих сум;
- довідкою про те, що грошові кошти стягнено (або майно вилучено).

На підставі цих документів суд видає наказ про повернення стягнутих сум. Наказ про повернення виконується в загальному порядку.

Розділ XV

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

Стаття 123. *Процесуальні права іноземних підприємств і організацій*

Іноземні підприємства і організації мають право звертатися до господарських судів згідно з встановленою підвідомчістю і підсудністю господарських спорів за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

Іноземні підприємства і організації мають процесуальні права і обов'язки нарівні з підприємствами і організаціями України.

Законодавством України можуть бути встановлені відповідні обмеження щодо підприємств і організацій тих держав, законодавством яких обмежуються процесуальні права підприємств або організацій України.

Статті 123-125 включені до ГПК згідно із Законом № 2539-III від 21 червня 2001 р. Вони регламентують порядок звернення до українських господарських судів іноземних підприємств і організацій, їх права та обов'язки, особливості провадження. Ця ж норма продубльована і в Законі "Про судоустрій України".

Як відомо, частина українських підприємств займається зовнішньоекономічною діяльністю і співпрацює з інофірмами. У свою чергу, інофірми мають свої представництва в Україні. Згідно ж із частиною другою ст. 124 Конституції України, "юрисдикція судів (у т.ч. господарських – **Автор**) поширюється на всі правовідносини, що виникають в державі".

Коментована стаття узаконює процесуальну рівність вітчизняних та іноземних фірм. Тобто, іноземні підприємства і організації можуть бути позивачами, відповідачами, третіми сторонами у справах.

Загалом, до господарських судів можуть звертатись:

– іноземні організації (підприємства, партнерства та власне організації), які мають статус юридичної особи;

– міжнародні організації (МВФ, ЮНЕСКО, ЄБРР, ФІФА, СОТ та інші), які мають статус юридичної особи;

– іноземні громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність згідно із законодавством іноземної держави;

– іноземні держави (офіційно визнані міжнародним співтовариством; при

цьому, наприклад, Тайвань, будучи де-факто державою, не може звернутись до українського суду, бо він не є державою де-юре);

– інші суб'єкти, якщо це передбачено міжнародними договорами України.

Іноземні підприємства користуються тими ж процесуальними правами і обов'язками, що й українські підприємства (тобто, визначеними у ст. 22 ГПК та інших).

Нещодавно відбулися зміни, пов'язані з розглядом спорів щодо іноземних інвестицій. Раніше такі спори мали розглядати суди загальної юрисдикції. 10 лютого 2004 р. ВГСУ видав Рекомендації з цього питання за № 04-5/212. Цитуємо пункт 3.7 Роз'яснень: „Відповідно до частини першої статті 26 Закону України „Про режим іноземного інвестування" (93/96-ВР) спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. За змістом статей 1 та 12 ГПК України (1798-12) господарським судам підвідомчі справи у відповідних спорах, якщо інше не визначено міжнародними договорами України". Іншими словами, тепер позовні заяви у спорах щодо іноземних інвестицій потрібно подавати не до суду загальної юрисдикції, а до господарського суду.

З метою захисту суверенітету нашої держави та інтересів вітчизняних підприємств, коментована стаття містить попередження: у випадку обмеження в якійсь країні процесуальних прав наших підприємств Україна встановлюватиме відповідні обмеження для підприємств цієї країни в господарських судах нашої держави.

На підставі вищезгаданих Рекомендацій від 10 лютого 2004 р. № 04-5/212 ВГСУ вніс зміни до Роз'яснення Президії ВГСУ від 31 травня 2002 р. № 04-5/608 „Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій".

У розгляді справ у спорах за участю іноземних підприємств і організацій господарські суди повинні враховувати пріоритетність застосування правил міжнародних договорів України (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою).

Правовий статус іноземного суб'єкта господарювання підтверджується, як правило, випискою з торговельного, судового або банківського реєстру країни, в якій той має офіційно зареєстровану контору.

Якщо суб'єкт господарювання, який є стороною у справі, розташований в одній з країн-учасниць СНД, то провадження у справі здійснюється російською мовою. В інших випадках, якщо представник іноземного підприємства не володіє державною мовою, йому має бути забезпечено переклад на відповідну мову.

На сьогодні відсутній механізм виконання рішення господарського суду в частині стягнення з іноземної особи державного мита. Але, як відомо, на іноземні підприємства поширюється національний (український) режим судового процесу, в тому числі щодо сплати судових витрат. А тому господарські суди повинні приймати до свого провадження позовні заяви від іноземних осіб виключно за умови надання суду доказів про зарахування у доход

державного бюджету суми державного мита у встановленому розмірі. Достатнім доказом факту надходження державного мита до бюджету України є довідка відповідного територіального органу Державного казначейства України.

Стаття 124. *Компетенція господарських судів у справах за участю іноземних підприємств і організацій*

Господарські суди розглядають справи за участю іноземних підприємств і організацій.

Підвідомчість і підсудність справ за участю іноземних підприємств і організацій визначається за правилами, встановленими статтями 12-17 цього Кодексу, а якщо відповідач не має представництва на території України, територіальна підсудність визначається за місцезнаходженням позивача.

Господарські суди мають право також розглядати справи за участю іноземних підприємств і організацій, якщо:

1) місцезнаходженням філії, представництва, іншого відособленого підрозділу іноземного підприємства чи організації є територія України;

2) іноземне підприємство чи організація має на території України нерухоме майно, щодо якого виник спір.

(Стаття 124 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1255-IV (1255-15) від 18.11.2003)

(зміни 26.06.2003 р.)

Законом від 18 лютого 2003 р. № 1255-IV з частини першої коментованої статті вилучено слова „якщо місцезнаходження відповідача на території України". Цим знято будь-які обмеження для іноземних підприємств на звернення до господарських судів України.

Законом № 1255-IV частина друга ст. 124 доповнена словами: „а якщо відповідач не має представництва на території України, територіальна підсудність визначається за місцезнаходженням позивача". Тобто, у випадку, коли відповідачем є іноземне підприємство, яке не має на території України свого представництва (іншого відокремленого підрозділу), позивач має право подавати позов до того місцевого господарського суду, на території юрисдикції якого він розташований (зареєстрований).

Частина третя ст. 124 тепер фактично доповнює частину першу, надаючи іноземним підприємствам право звертатись до господарських судів України у випадках, якщо вони мають на території України нерухоме майно чи відособлені підрозділи.

Філія, відділення, представництво чи інший відокремлений підрозділ іноземного підприємства вважаються розташованими на території України за умови, що вони створені відповідно до законодавства України.

Що ж стосується самого лише терміну „іноземне підприємство", то зараз у цьому питанні виникла плутанина. Викликана вона введенням у дію Госпо-

дарського кодексу України.

До 31 грудня 2003 р. підприємство, засноване однією чи декількома фізичними і/або юридичними іноземними особами, вважалось все ж таки українським підприємством, оскільки воно створювалось і функціонувало відповідно до законодавства України. Тепер, за ст. 117 Господарського кодексу, „іноземним підприємством є унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб". Хоча, за логікою, іноземним мало б вважатись підприємство, створене за законодавством іншої держави.

Тому для цілей ст. 123 і 124 ГПК під терміном „іноземне підприємство" треба розуміти все ж таки іноземну юридичну особу, створену за законодавством іншої держави і розташовану поза межами України. Іншими словами, у ст. 123 і 124 ГПК маються на увазі нерезиденти України. Підприємства ж, створені відповідно до ст. 117 Господарського кодексу, слід вважати резидентами України.

Стаття 125. Судовий імунітет

Подання до господарського суду позову до іноземної держави, залучення її до участі у справі як третьої особи, накладення арешту на майно або грошові кошти, що належать іноземній державі і знаходяться на території України, а також застосування щодо неї інших заходів забезпечення позову, звернення стягнення на майно іноземної держави в порядку примусового виконання судового рішення господарського суду допускається лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено законами

України або міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Судовий імунітет міжнародних організацій визначається законодавством України і міжнародними договорами України.

(Кодекс доповнено Розділом XV згідно із Законом N 2539-III (2539-14) від 21.06.2001)

Враховуючи особливий статус держав (країн) як суб'єктів міжнародного права, українське законодавство суттєво обмежує можливість вітчизняних позивачів заявляти позови до іноземних держав та міжнародних організацій.

Це викликано повагою до незалежності, суверенної рівності держав.

Можна виокремити такі різновиди імунітету:

- судовий імунітет;
- від попереднього забезпечення позову;
- від примусового виконання рішення;
- імунітет власності держави.

Тягар доказування наявності імунітету та його меж покладається не на позивача, а на відповідача – іноземну державу або міжнародну організацію.

Варто зазначити, що у випадках, коли іноземні держави або міжнародні організації займаються комерційною діяльністю, то у спорах, що виникають з

такої діяльності, їх імунітет або обмежений, або взагалі відсутній.

Додаток №1

СХЕМА ПОБУДОВИ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ УКРАЇНИ

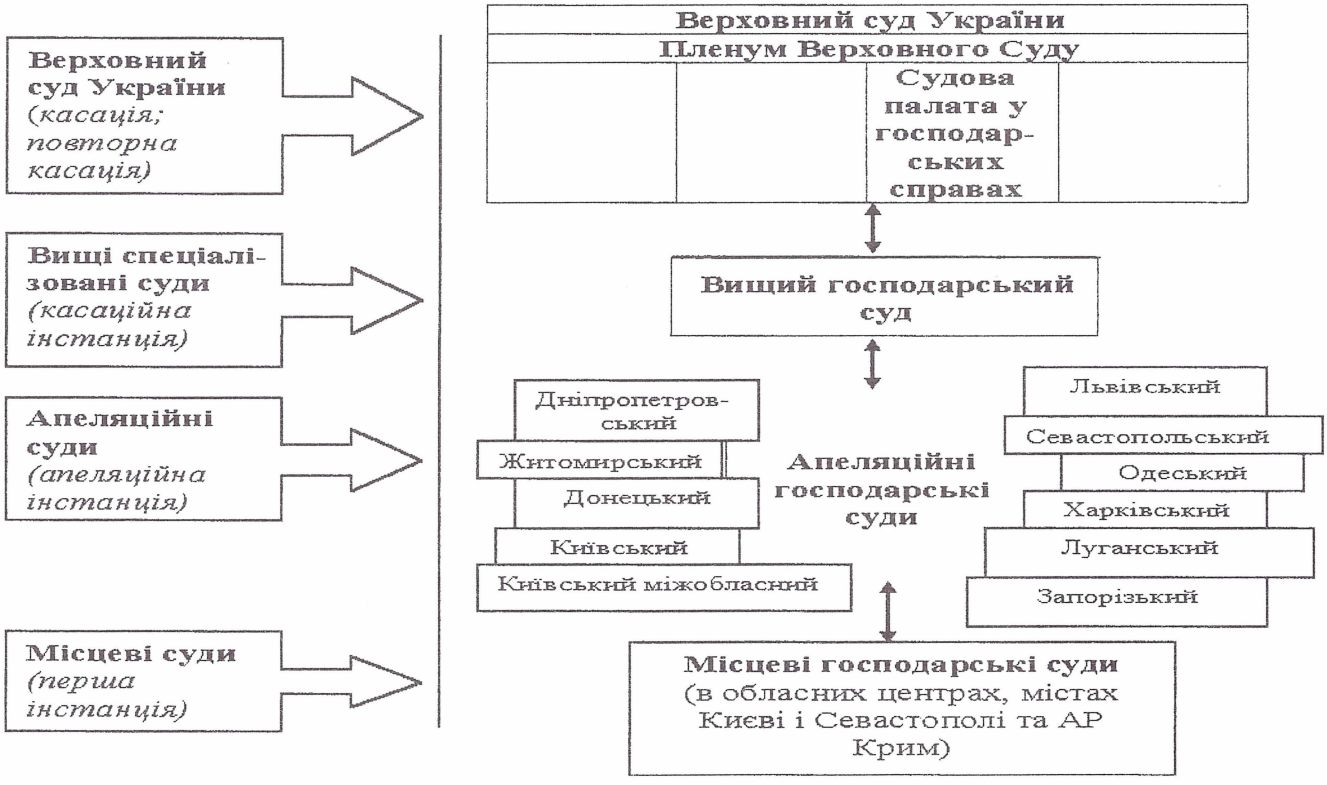

Облікова ставка НБУ
за 2001-2004 роки

Додаток № 2

з 07.04.2001р. до 10.06.2001р.	21,0%	(1,75% на місяць)
з 11.06.2001р. до 08.08.2001р.	19,0%	(1,58% на місяць)
з 09.08.2001р. до 09.09.2001р.	17,0%	(1,42% на місяць)
з 10.09.2001р. до 09.12.2001р.	15,0%	(1,25% на місяць)
з 10.12.2001р. до 10.03.2002р.	12,5%	(1,04% на місяць)
з 11.03.2002р. до 03.04.2002р.	11,5%	(0,958% на місяць)
з 04.04.2002р. до 04.07.2002р.	10,0%	(0,83% на місяць)
з 05.07.2002р. до 04.12.2002р.	8,0%	(0,67% на місяць)
з 05.12.2002р. і до тепер.....	7,0%	(0,583% на місяць)

Додаток № 3

Індекси інфляції
за 2002-2003 роки

Травень 2002р.....99,7	"УК" № 101 від 05.06.2002р.
Червень 98,2	"УК" № 120 від 05.07.2002р.
Липень 98,5	"УК" № 142 від 06.08.2002р.
Серпень 99,8	"УК" № 161 від 04.09.2002р.
Вересень 100,2	"УК" № 184 від 05.10.2002р.
Жовтень 100,7	"УК" № 205 від 05.11.2002р.
Листопад 100,7	"УК" № 227 від 05.12.2002р.
Грудень 101,4	"УК" № 2 від 04.01.2003р.
Січень 2003 101,5	"УК" № 23 від 06.02.2003р.
Лютий 101,1	"УК" № 43 від 06.03.2003р.
Березень 101,1	"УК" № 63 від 04.04.2003р.
Квітень 100,7	"УК" № 82 від 06.05.2003р.
Травень 100,0	"УК" № 102 від 05.06.2003р.
Червень 100,1	"УК" № 122 від 05.07.2003р.
Липень 99,9	"УК" № 143 від 05.08.2003р.
Серпень.....98,3	«УК» № 166 від 06.09.2003 р.
Вересень.....100,6	«УК» № 186 від 04.10.2003 р.
Жовтень.....101,3	«УК» № 208 від 05.11.2003 р.
Листопад..... 101,9	«УК» № 230 від 05.12.2003 р.
Грудень.....101,5	«УК» № 1 від 06.01.2004 р.

19 серпня 2003 р.
№ 57

В Господарський суд
Львівської області
м. Львів,
вул. Личаківська, 81
Позивач: Приватне підприємство
фірма "Мета-Сервіс"
79000, м. Львів,
вул. Поштова, 12, офіс 3
п/р 260094963 у ЛОД АППБ "Аваль"
м. Львова, МФО 325570, ЗКПО 20792563
Відповідач: Товариство з обмеженою
відповідальністю «Таврія»
79005, м. Львів,
вул. Дудаєва, 54, кім.12
п/р 260015478 у ЗГРУ КБ «Приватбанк»,
МФО 326276, ЗКПО 34839951

ПОЗОВНА ЗАЯВА

ціна позову: сума боргу 36365 грн. 00 коп. + інфляційні нарахування 6956 грн. 62 коп + 3 проценти річних 3070 грн. 51 коп. + державне мито 463 грн. 92 коп. + збір за інформаційно-технічне забезпечення судового процесу 118 грн. 00 коп. + видатки на юридичне обслуговування (представлення інтересів) 2181 грн. 90 коп.

25 жовтня 2000 р. на підставі усної домовленості, згідно з накладною № 7, ТзОВ «Таврія» отримало від ППФ «Мета-Сервіс» товар – кущі троянд у кількості 9870 (дев'ять тисяч вісімсот сімдесят) штук на суму 64155 грн. 00 коп. Цей товар було отримано працівником ТзОВ "Таврія" Якименком О. Д.

31 жовтня 2000 р. ППФ "Мета-Сервіс" виставило ТзОВ "Таврія" вимогу про перерахування заборгованої суми на поточний рахунок ППФ "Мета-Сервіс" у 7-денний строк (ст. 165 ЦК).

Вказана вимога відповідачем не була задоволена.

Згідно з актом від 14 грудня 2001 р., було списано 460 кущів троянд на суму 2990 грн. 00 коп.

За період з 25 грудня 2001 р. по 8 травня 2003 р. ТзОВ "Таврія" перерахувало на рахунок ППФ "Мета-Сервіс" частину боргу у сумі 24 800 грн. 00 коп. Решту боргу ТзОВ "Таврія" не погасило, і станом на 19 серпня 2003 р. він становить 36365 грн. 00 коп.

На пропозицію провести звірку розрахунків відповідач не відреагував.

На підставі викладеного та керуючись ст. 161, 214 Цивільного кодексу, ст. ст. 8, 44, 49, 82 Господарського процесуального кодексу:

ПРОШУ:

1. Стягнути з ТзОВ «Таврія» на користь ППФ «Мета-Сервіс» суму основного боргу – 36365 грн. 00 коп., інфляційні нарахування 6956 грн. 62 коп. (згідно з розрахунком, що додається), три відсотки річних у сумі 3070 грн. 51 коп. (згідно з розрахунком, що додається).

2. Віднести на відповідача судові витрати, а саме: держмито на суму 463 грн. 92 коп., збір за інформаційно–технічне забезпечення на суму 118 грн. 00 коп. та видатки на юридичне обслуговування у сумі 2181 грн.90 коп.

3. З метою забезпечення виконання рішення суду накласти арешт на кошти на рахунку та майно відповідача.

Додатки:

1. Накладна № 7від 25 жовтня 2000 р. (копія).
2. Вимога від 31 жовтня 2000 р. (копія).
3. Акт від 14 грудня 2001 р. (копія).
4. Платіжне доручення про оплату держмита (оригінал).
5. Платіжне доручення про оплату збору за інформаційно-технічне забезпечення (оригінал).
6. Розрахунок суми боргу з урахуванням індексу інфляції (оригінал).
7. Розрахунок суми боргу з урахуванням 3 відсотків річних (оригінал).
8. Проект акту звірки розрахунків.
9. Квитанція про відправлення копії позовної заяви відповідачу (оригінал).
10. Доручення на представлення інтересів.
11. Договір надання юридичних послуг (копія).

Директор ППФ «Мета-Сервіс» О. М. Стахів

Додаток № 5

25 вересня 2003 р.
№ 45/7

В Господарський суд
Львівської області
м. Львів, вул. Личаківська, 81

Позивач: Приватне підприємство "Галич"
79000, м. Львів
вул. Замарстинівська, 64
п/р 260067435 в АБ «Інтербанк»
МФО 325684, ЗКПО 20606548

Відповідач: Селянська спілка ім. Ів. Франка
с. Старе село
Жовківського району
Львівської області
п/р 260056234 в АБ «Вестбанк"
МФО 325903, ЗКПО 207510

Справа № 325/1-26

ЗАЯВА
про перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами

Господарським судом Львівської області розглянута справа № 325/1-26, порушена за позовною заявою ПП «Галич» до Селянської спілки ім. Ів. Франка про стягнення 50 т зерна в натурі. 15 вересня 2001 р. у справі № 325/1-26 було винесено рішення про стягнення із Селянської спілки ім. Ів.Франка 25 т зерна в натурі.

Позивач вважає, що вказане рішення підлягає перегляду за нововиявленими обставинами, оскільки існують факти, що мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявникові – позивачу, раніше.

Після винесення рішення, 17 серпня 2003 р. позивачем була отримана довідка № 1415/12 Львівського обласного управління статистики, яка свідчить про реорганізацію Селянської спілки ім. Ів. Франка (код ЗКПО 43131574) в Приватне сільськогосподарське підприємство ім. Ів. Франка з внесенням відповідних змін до Держреєстру. Також містяться відомості про те, що станом на 17 серпня 2003 р. ПСП ім. Ів. Франка занесене в Держреєстр під кодом ЗКПО 43131574. Ця довідка свідчить про реорганізацію відповідача, що відбулася у формі перетворення. Відповідно до п. 7 ст. 34 Закону України "Про підприємства в Україні" № 887-XII від 27 березня 1991 р. "при перетворенні одного підприємства на інше, до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права і обов'язки колишнього підприємства». Таким чином, всі права та обов'язки Селянської спілки ім. Ів. Франка переходять до Приватного сільськогосподарського підприємства ім. Ів. Франка. Про цю обставину позивачу стало відомо лише 17 серпня 2003 р. з вищевказаної довідки.

Відповідно до ст. 25 ГПК України в разі вибуття однієї з сторін у спірному правовідношенні внаслідок реорганізації підприємства чи організації господарський суд здійснює заміну цієї сторони її правонаступником.

Ці дані мають істотне значення для справи, оскільки дозволяють залучити до вирішення справи належного відповідача, а це дозволить повною мірою захистити та відновити порушене право позивача. Виконання рішення у справі № 325/1-26 не може бути здійснене, оскільки відповідача, зазначеного в ньому, не існує, отже, стягнення боргу неможливе. Ситуація, що склалася, завдає суттєвої шкоди інтересам позивача. Згідно зі ст. 22 ГПК сторони зобов'язані вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Оскільки ці відомості мають істотне значення для справи та не були і не могли бути відомими позивачеві раніше, під час розгляду справи, керуючись ст.ст. 112, 113 ГПК України,

ПРОСИМО:

– прийняти заяву до розгляду;

– переглянути за нововиявленими обставинами рішення Господарського суду Львівської області від 15 вересня 2001 р.;

– стягнути з відповідача на користь позивача 50 т зерна пшениці в натурі;

– судові витрати покласти на відповідача.

Додатки:

– квитанція про сплату державного мита;

– довідка № 1415/12 Львівського обласного управління статистики від 17 серпня 2003 року;

– копія довіреності представника відповідача;

– поштова квитанція про направлення копії заяви відповідачеві.

Представник позивача за довіреністю _____ _____

(особистий підпис)

(прізвище, ініціали)

Додаток № 6

МИРОВА УГОДА

«__» _____ 2003 р. м. Львів

Цю Мирову угоду про врегулювання спору укладено між сторонами у справі № 46/7, яка розглядається Господарським судом Львівської області:

1) Акціонерним банком "Інфобанк", який бере участь у справі як позивач, в особі Крилишина Я.І., голови правління, який діє на підставі статуту, що іменуватиметься надалі "Банк";

2) Приватне підприємство "Злет", яке бере участь у справі як відповідач – 1, в особі Яворського П.Ю., директора, який діє на підставі статуту, що іменуватиметься надалі "Підприємство";

3) Товариством з обмеженою відповідальністю "Ельдорадо", яке бере участь у справі як відповідач – 2, в особі Марків А.П., директора, яка діє на підставі статуту, що іменуватиметься надалі "Товариство".

ОСКІЛЬКИ:

– між Банком і Підприємством існує спір щодо виконання договору про надання кредитної лінії, який передано на вирішення Господарського суду Львівської області;

– існують правовідносини між Банком і Товариством за договором поруки, а також між Товариством і Підприємством за договором поставки, здійснення яких пов'язане з виконанням договору про надання кредитної лінії і має значення для вирішення спору;

– сторони погодились врегулювати існуючий спір та ліквідувати зустрічні претензії шляхом взаємних поступок.

ТОМУ:

Банк, Підприємство і Товариство, виходячи з положень ст. 78 Господарського процесуального кодексу України, вирішили укласти цю Угоду про наступне:

1. Зміст правовідносин

1.1 Між Банком як кредитором і Підприємством як позичальником укладено Договір про надання кредитної лінії від 16 квітня 2003 р. № 34/7525638-47, згідно з яким Банк надає Підприємству кредит, а Підприємство зобов'язане здійснити погашення кредиту і процентів за користування кредитом.

1.2 Між Банком як заставодержателем і Підприємством як заставодавцем укладено Договір застави від 16 жовтня 2003 р., що його посвідчено нотаріусом Першої державної нотаріальної контори Ящук О.І.

1.3 Між Банком як кредитором і Товариством як поручителем укладено Договір поруки від 7 вересня 2003 р., згідно з яким Товариство зобов'язується перед Банком відповідати за виконання Підприємством зобов'язань, що виникають для останнього з договору про надання кредитної лінії.

1.4 Між Товариством як покупцем і Підприємством як постачальником у зв'язку з укладенням договору поруки укладено Договір поставки від 14 листопада 2003 р., згідно з яким Підприємство поставляє Товариству певні товари, а Товариство на підставі договору поруки здійснює погашення одержаного Підприємством кредиту і процентів за користування кредитом.

2. Виконання зобов'язань

2.1 Банком згідно з договором про надання кредитної лінії перераховано Підприємству визначену договором суму кредиту та здійснено нарахування процентів за користування кредитом;

2.2 Підприєиством на виконання договору про надання кредитної лінії здійснено часткове погашення процентів за користування кредитом;

2.3 Товариством відповідно до умов договору поруки здійснено часткове погашення кредиту і процентів за користування кредитом;

2.4 Підприємством відповідно до умов договору поставки поставлено Товариству товари у визначеній договором кількості.

3. Борг

3.1 З урахуванням часткового виконання Підприємством як позичальником і Товариством як поручителем зобов'язань перед Банком щодо погашення кредиту і процентів за користування кредитом, як про це вказано вище, заборгованість Підприємства перед Банком за договором про надання кредитної лінії складає 576 400, 00 грн. (далі – "Борг").

4. Перевід боргу

4.1 Підприємство як боржник за згодою Банку як кредитора переводить свій борг перед Банком, визначений у п. 3.1, на Товариство як нового боржника.

4.2 Товариство як новий боржник приймає на себе борг і зобов'язується сплатити вказану в п. 3.1 цієї Угоди суму боргу на користь Банку протягом семи днів від дати укладення цієї Угоди.

4.3 З моменту укладення цієї Угоди Підприємство вибуває з зобов'язань за договором про надання кредитної лінії, і у зв'язку з цим припиняються всі його обов'язки щодо погашення кредиту і процентів за користування кредитом.

4.4 До правовідносин сторін, про які йдеться у п. 4 цієї Угоди, застосовуються положення цивільного законодавства про перевід боргу.

5. Відшкодування витрат

5.1 В якості відшкодування витрат, яких зазнає Товариство при сплаті боргу, як про це вказано у п. 4, Підприємство зобов'язується передати (поставити) Товариству товари, номенклатура і вартість яких визначається в додатку № 1 до цієї Угоди (далі – "товар").

5.2 Поставка Підприємством товару Товариству здійснюється на умовах CPT (Львів) відповідно до міжнародних правил тлумачення торгових термінів "Інкотермс" в редакції публікації Міжнародної торгової палати 2000р.

5.3 Поставка всієї кількості товарів здійснюється Підприємством протягом 60 днів від дати укладення цієї Угоди.

6. Припинення зобов'язань

6.1 Враховуючи заміну сторін в зобов'язанні за договором про надання кредитної лінії, як про це вказано в п. 4 цієї Угоди, а також виконання зобов'язань Підприємством за договором поставки, як про це вказано в п. 2.4 цієї Угоди, Сторони домовились про припинення нижчевказаних договорів наступним чином:

6.1.1 Вказаний в п. 1.2 цієї Угоди договір застави між Банком і Підприємством від 16 жовтня 2003 р. припиняється цією угодою сторін, оскільки Підприємство, як заставодавець, не виявляє згоди відповідати за Товариство як нового боржника.

6.1.2 Вказаний в п. 1.3 цієї Угоди договір поруки між Банком і Товариством від 7 вересня 2003 р. припиняється цією угодою сторін, а також збігом позичальника і поручителя в одній особі.

6.1.3 Вказаний в п. 1.4 цієї Угоди договір поставки між Товариством і Підприємством від 14 листопада 2003 р. припиняється виконанням, проведеним належним чином. Таке припинення підпорядковується умовам п. 7.6 договору поставки.

6.1.4 Вказаний в п. 1.1 цієї Угоди договір про надання кредитної лінії від 16 квітня 2003 р. № 34/7525638-47, буде припинено виконанням, проведеним належним чином, після виконання Товариством зобов'язань згідно п. 4.2 цієї Угоди.

7. Інші умови

7.1 Цією Угодою сторони у справі № 46/7, яка розглядається Господарським судом Львівської області, дійшли згоди стосовно розподілу судових витрат і дійшли згоди, що сплачене Банком із позовної заяви державне мито покладається на Банк як позивача.

7.2 Сторони погоджуються з тим, що відповідно до умов цієї Угоди вони дійшли згоди щодо повного та остаточного врегулювання будь-яких зустрічних претензій, не мають і не матимуть ніяких інших вимог, включно вимог про відшкодування збитків тощо.

7.3 Сторони визнають, що з урахуванням положень цієї Угоди та норм договорів і документів, на які є в ній посилання, визначені всі суттєві умови та існують належні підстави для визначення зобов'язань сторін.

7.4 Сторони мають належне уявлення про сутність цієї Угоди і всіх її елементів. Не існує ніяких факторів, які могли б вплинути на їх уявлення про мету цієї Угоди.

7.5 Сторони підтверджують, що вищевикладені умови відповідають їх волевиявленню і породжують настання бажаних наслідків, які відповідають їх справжнім інтересам.

7.6 Ця Угода передається на затвердження Господарського суду Львівської області при прийнятті ним рішення у справі № 46/7 і набуває чинності після такого затвердження.

Від імені Акціонерного банку "Інфобанк" _____

Крилишин Я. І.

Від імені Приватного підприємства "Злет" _____

Яворський П. Ю.

Від імені Товариства з обмеженою відповідальністю "Ельдорадо" _____

Марків А. П.

Додаток № 7

4 травня 2003 р.
№ 97

В Господарський суд
Львівської області
м. Львів, вул. Личаківська, 81

Відповідач: Приватне підприємство «Весна»
с. Зіболки,
Жовківський район
Львівська область
п/р 260024361 в КБ «Кредобанк»
МФО 325674, ЗКПО 20645764

Позивач: Відкрите акціонерне товариство
«Агропромсервіс»
79000, м. Львів
вул. Городоцька, 245
п/р 26006765675745 в
АБ «Інвестбанк»
МФО 325312, ЗКПО 45376243

Справа № 831/25-14

ЗАЯВА
про відстрочення виконання рішення

20 квітня 2003 р. Господарським судом Львівської області було ухвалено рішення у справі № 1415/12, відповідно до якого з відповідача було стягнуто пеню і судові витрати, у т. ч. – витрати по сплаті послуг юридичної фірми.

Відповідач просить суд відстрочити виконання даного рішення, мотивуючи це наступним.

Основним видом діяльності відповідача є сільське господарство *(див. довідку про включення до Держреєстру та договір оренди).* Відповідач орендує в селах Зіболки, Крехів, Дев'ятир в цілому 150 га земель. Ці землі використовуються для обробки і засіву пшениці – 50 га, ячменю – 50 га, жита – 50 га тощо.

Врожай названих культур збирають у липні-серпні, а обробляють у вересні-жовтні, після чого відповідач здійснює їхню реалізацію *(див. довідку Управління сільського господарства Жовківської райдержадміністрації).* Таким чином, господарська діяльність відповідача має сезонний характер.

Зважаючи на те, що ухвалене судом рішення у справі відповідає чинному законодавству і не оскаржене відповідачем, а також враховуючи те, що у відповідача відсутні грошові кошти для виконання рішення суду до реалізації

врожаю 2003 р., керуючись ст. 121 ГПК,

ПРОШУ:

Відстрочити виконання рішення Господарського суду Львівської області справі № 831/25-14 з 20 квітня 2003 р. до 31 жовтня 2003р.

Додатки:

- копія поштової квитанції направлення цієї заяви позивачу – 1 прим.;
- копії договорів оренди – на 50 аркушах у 1 прим.;
- довідка від управління сільського господарства Жовківської райдержадміністрації – на 1 листі у 1 прим.;
- копія довідки про включення до Держреєстру – на 1 листі у 1 прим.;
- довідка про кількість орендованих земель – на 1 листі у 1 прим.;
- довідки з банку – на 2 аркушах у 1 прим.

Представник ПП «Весна»
(за дорученням) Войнаровський О.Є.

Додаток № 8

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клаб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів)

м. Київ, 9 липня 2002 року Справа N 1-2/2002 N 15-рп/2002

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Скоморохи Віктора Єгоровича - головуючий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Євграфова Павла Борисовича,
Іващенка Володимира Івановича,
Козюбри Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича - суддя-доповідач,
Селівона Миколи Федосовича,
Тимченка Івана Артемовича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Шаповала Володимира Миколайовича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клаб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) про поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі. Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» (2/96-ВР) стало конституційне звернення Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клаб».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР) є наявність неоднозначного застосування частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) судами України в цивільному тагосподарському процесах.

Заслухавши суддю-доповідача Савенка М.Д. та дослідивши матеріали

справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення - Товариство з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клаб» - звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 41, частин першої, другої статті 55 та частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР).

Ухвалою Колегії суддів Конституційного Суду України з конституційних звернень (подань) відкрито конституційне провадження у справі щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР). Стосовно офіційного тлумачення положень статті 41, частин першої, другої статті 55 Конституції України (254к/96-ВР) у відкритті конституційного провадження відмовлено на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР).

Необхідність офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) суб'єкт права на конституційне звернення обгрунтовує неоднозначним застосуванням судами загальної юрисдикції в господарському та цивільному процесах положень відповідних процесуальних норм, які встановлюють обов'язкове досудове врегулювання спорів і наслідки його недодержання.

Зазначається, що стаття 136 Цивільного процесуального кодексу України (1502-06) передбачає як підставу для відмови у прийнятті заяв у цивільних справах недодержання особою, що звернулась до суду, «встановленого законом для даної категорії справ порядку попереднього позасудового вирішення справи», а стаття 63 Господарського процесуального кодексу України (1798-12) передбачає, що у випадках неподання доказів «вжиття заходів досудового врегулювання спору» позовна заява повертається без розгляду.

Обов'язкове досудове врегулювання спорів, на думку автора звернення, порушує його право на судовий захист. Наголошується, що Верховний Суд України у пункті 8 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 року N 9 (v0009700-96) вказав на неприпустимість відмови особі у прийнятті позовної заяви чи скарги лише з тієї підстави, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку, проте господарські суди повертають позовні заяви без розгляду, якщо позивачем не було дотримано порядку досудового врегулювання спорів.

Верховна Рада України 21 червня 2001 року прийняла Закон України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» N 2539-III (2539-14), яким назву Кодексу змінено на «Господарський процесуальний кодекс України», а слова в тексті Кодексу «арбітражний»,

«доарбітражний» та «арбітражний процес» замінено відповідно словами «господарський», «досудовий» та «судовий процес». Враховуючи, що конституційне звернення було направлено до Конституційного Суду України до набрання чинності згаданим Законом, а порушені у зверненні питання стосуються змісту відповідних положень Арбітражного процесуального кодексу України, Конституційний Суд України під час розгляду цієї справи застосовує відповідні терміни з урахуванням вимог названого Закону.

2. Голова Верховної Ради України в листі до Конституційного Суду України звертає увагу на те, що норми Конституції України (254к/96-ВР), які визначають юрисдикцію судів щодо конкретних правовідносин та «право особи (зокрема юридичної особи) на судовий розгляд спору, не можуть бути поставлені в залежність від наявності чи відсутності в законах України спеціальних положень про можливість звернення до суду по кожній конкретній категорії справ».

На думку Голови Верховного Суду України, положення постанови Пленуму Верховного Суду України N 9 (v0009700-96) від 1 листопада 1996 року щодо неприпустимості відмови у прийнятті позовної заяви чи скарги з підстав, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку, стосується і господарських спорів. Об'єктивних причин, які обумовлювали б необхідність обов'язкового застосування досудового врегулювання таких спорів, не існує.

Голова Вищого господарського суду України вважає, що поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, зовсім не виключає можливості захисту права особи в інших несудових установах чи за процедурами, які узгоджуються з нормами Конституції України (254к/96-ВР).

3. Конституційний Суд України виходить з того, що положеннячастини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) треба розглядати у системному зв'язку з іншими положеннями Основного Закону України (254к/96-ВР), які передбачають захист судом прав і свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи, встановлюють юридичні гарантії їх реалізації, надаючи можливість кожному захищати права і свободи будь-якими не забороненими законом засобами (частина п'ята статті 55 Конституції України (254к/96-ВР). Тобто кожна особа має право вільно обирати не заборонений законом засіб захисту прав і свобод, у тому числі судовий захист.

Для забезпечення судового захисту Конституція України (254к/96-ВР) у статті 124 встановила принципи здійснення правосуддя виключно судами, неприпустимості делегування функцій судів та їх привласнення іншими органами чи посадовими особами та визначила юрисдикцію судів. Зазначені принципи забезпечують здійснення конституційного права на судовий захист, яке не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 64 Конституції України (254к/96-ВР).

Із змісту частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР)

щодо поширення юрисдикції на всі правовідносини, що виникають у державі, випливає, що кожен із суб'єктів правовідносину разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням. Суб'єктами таких правовідносин можуть бути громадяни, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи та інші суб'єкти цих правовідносин. Зазначена норма, як і інші положення Конституції України (254к/96-ВР), не містить застереження щодо допустимості судового захисту тільки після досудового врегулювання спору та неприпустимості здійснення правосуддя без його застосування.

Право на судовий захист передбачено й іншими статтями Конституції України (254к/96-ВР). Так, відповідно до статті 8 Конституції України (254к/ 96-ВР) звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України (254к/96-ВР), норми якої мають пряму дію та найвищу юридичну силу, гарантується. Частина четверта статті 13 Конституції України (254к/96-ВР) встановлює обов'язок держави забезпечити захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, в тому числі у судовому порядку. До таких суб'єктів належать, зокрема, юридичні особи та інші суб'єкти господарських відносин. Тобто можливість судового захисту не може бути поставлена законом, іншими нормативно-правовими актами у залежність від використання суб'єктом правовідносин інших засобів правового захисту, у тому числі досудового врегулювання спору.

Обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду і здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист. Можливість використання суб'єктами правовідносин досудового врегулювання спорів може бути додатковим засобом правового захисту, який держава надає учасникам певних правовідносин, що не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом. Виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту держава може стимулювати вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту.

Право на судовий захист не позбавляє суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання спорів. Це може бути передбачено цивільно-правовим договором, коли суб'єкти правовідносин добровільно обирають засіб захисту їхніх прав. Досудове врегулювання спору може мати місце також за волевиявленням кожного з учасників правовідносин і за відсутності у договорі застереження щодо такого врегулювання спору.

Таким чином, обрання певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує. Встановлення законом обов'язкового досудового врегулювання спору обмежує можливість реалізації права на судовий захист.

З урахуванням викладеного положення частини другої статті 124

Конституції України (254к/96-ВР) щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами. Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

Виходячи з наведеного та керуючись статтями 147, 150 Конституції України (254к/96-ВР), статтями 51, 63, 65, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР), Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частини другої статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами. Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

2. Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України привести нормативно-правові акти у відповідність з вимогами статті 124 Конституції України (254к/96-ВР) та її тлумаченням у цьому Рішенні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у Віснику Конституційного Суду України та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Додаток № 9

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням спільного підприємства «Мукачівський плодоовочевий консервний завод» про офіційне тлумачення положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» (справа про виконання рішень третейських судів)

м. Київ Справа N 1-8/2004
24 лютого 2004 року
N 3-рп/2004

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Селівона Миколи Федосовича - головуючий,
Євграфова Павла Борисовича,
Іващенка Володимира Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Пшеничного Валерія Григоровича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Скоморохи Віктора Єгоровича - суддя-доповідач,
Тимченка Івана Артемовича,
Тихого Володимира Павловича,
Ткачука Павла Миколайовича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Шаповала Володимира Миколайовича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне звернення Хабенського Давида Леонідовича - юрисконсульта спільного підприємства «Мукачівський плодоовочевий консервний завод»; залучених до участі у розгляді справи представників: Верховної Ради України - Селіванова Анатолія Олександровича, Постійного представника Верховної Ради України в Конституційному Суді України; Лукашової Надії Павлівни - Постійного представника Верховного Суду України в Конституційному Суді України; Кузя Олександра Родіоновича - першого заступника директора Департаменту

державної виконавчої служби Міністерства юстиції України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням спільного підприємства «Мукачівський плодоовочевий консервний завод» про офіційне тлумачення положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року N 606-XIV (606-14) (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 24, ст. 207; 2001 р., N 44, ст. 226; 2003 р., N 5, ст. 46; 2004 р., N 6, ст. 37; Офіційний вісник України, 2003 р., N 52, ст. 2734).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР) стало конституційне звернення спільного підприємства «Мукачівський плодоовочевий консервний завод».

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР) є наявність неоднозначного застосування судами України і органами державної виконавчої служби положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» (606-14).

Заслухавши суддю-доповідача Скомороху В.Є., пояснення Хабенського Д.Л., Селіванова А.О., Лукашової Н.П., Кузя О.Р. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення - спільне підприємство «Мукачівський плодоовочевий консервний завод» - звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» (606-14) (далі - Закон), згідно з яким виконанню Державною виконавчою службою підлягають рішення третейських судів відповідно до законів України, і роз'яснити, чи є рішення третейських судів споживчої кооперації в Україні виконавчими документами.

Необхідність в офіційному тлумаченні положення пункту 10 статті 3 Закону (606-14) суб'єкт права на конституційне звернення обгрунтовує неоднозначним застосуванням цього положення окремими судами та органами державної виконавчої служби, що призвело до порушення його прав.

Неоднозначність застосування положення пункту 10 статті 3 Закону (606-14) суб'єкт права на конституційне звернення вбачає в тому, що державний виконавець виніс постанову від 8 листопада 2000 року про відмову у відкритті виконавчого провадження за заявою спільного підприємства «Мукачівський плодоовочевий консервний завод» щодо примусового виконання рішення

третейського суду Закарпатської облспоживспілки, мотивуючи це тим, що згідно зі статтею 116 Господарського процесуального кодексу України (1798-12) (далі - ГПК України) виконавчим документом є наказ господарського суду.

У листах Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України спільному підприємству «Мукачівський плодоовочевий консервний завод» роз'яснено, що у разі невиконання відповідачем рішення третейського суду позивач має право звернутися до господарського суду із заявою про видачу виконавчого документа - наказу цього суду.

Протилежної позиції додержуються господарські суди, які відмовляють у видачі наказу суду, керуючись роз'ясненням президії Вищого господарського суду України «Про виконання рішень третейських судів» від 17 лютого 1997 року N 02-5/57 (v5_57800-97) (з наступними змінами). Цим роз'ясненням, зокрема, передбачено, що згідно з пунктом 10 статті 3 Закону (606-14) рішення третейських судів підлягають виконанню Державною виконавчою службою відповідно до законів України, а пункт 16 Положення про третейський суд для вирішення господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами, організаціями і установами, затвердженого постановою Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР від 30 грудня 1975 року N 121 (v0121400-75), не повинен застосовуватися.

2. До початку розгляду справи на пленарному засіданні Конституційного Суду України Верховна Рада України внесла ряд змін до Закону (606-14), серед яких ті, що стосуються визначення виконавчих документів для забезпечення примусового виконання рішень третейських судів. Так, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» від 28 листопада 2002 року N 327-IV (327-15) Закон (606-14) доповнено, зокрема, статтею 18-1, у котрій наведено перелік виконавчих документів, одним з яких є рішення третейських судів відповідно до законів України. Законом України «Про внесення змін до законів України «Про державну виконавчу службу» та «Про виконавче провадження» від 10 липня 2003 року N 1095-IV (1095-15) з пункту 10 статті 3 Закону (606-14) виключено слова «відповідно до законів України». Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18 листопада 2003 року N 1255-IV (1255-15) змінено назву статті 3 Закону (606-14) на «Документи, що підлягають виконанню Державною виконавчою службою».

Оскільки ці зміни мають значення для прийняття рішення і не зняли існуючої проблеми, Конституційний Суд України виходить із того, що офіційне тлумачення повинно проводитися з урахуванням змін, внесених до пункту 10 статті 3 Закону (606-14), та доповнення його статтею 18-1.

3. У листі до Конституційного Суду України Голова Верховної Ради України зазначає, що пунктом 7 статті 18-1 Закону (606-14) рішення третейських судів

включено до переліку документів виконання яких здійснюється Державною виконавчою службою. Процедуру виконання рішень третейських судів врегульовано розділом V Цивільного процесуального кодексу України (1503-06) (далі -ЦПК України).

У листі Верховного Суду України стверджується, що рішення третейських судів підлягають виконанню Державною виконавчою службою безпосередньо - без видачі наказу господарського суду.

Міністерство юстиції України вважає, що за відсутності закону, який регулював би діяльність третейських судів, на території України діє Положення про третейський суд для вирішення господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами, організаціями і установами, затверджене постановою Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР від 30 грудня 1975 року N 121 (v0121400-75). Питання щодо виконання рішень третейських судів може бути вирішено лише у законодавчому порядку.

Такої ж позиції про відсутність законодавчої регламентації діяльності третейських судів дотримується Голова Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, але зазначає, що згадане Положення (v0121400-75) регулює механізм виконання рішень третейських судів, утворених для розгляду конкретної справи, і не стосується постійно діючих третейських судів; Укоопспілка як громадська організація не може визначати форму виконавчого документа, на підставі якого Державна виконавча служба має здійснювати примусове виконання рішень третейських судів.

На думку фахівців Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, рішення арбітражного (третейського) суду облспоживспілки не може бути виконано примусово. У разі невиконання рішення третейського суду добровільно заявник має звернутися до господарського суду в загальному порядку відповідно до положень ГПК України (1798-12).

Висновки фахівців Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Львівського державного університету імені Івана Франка з порушених у конституційному зверненні питань зводяться до того, що рішення третейських судів є одночасно виконавчими документами і підлягають виконанню Державною виконавчою службою.

4. У процесі розгляду справи на відкритому пленарному засіданні Конституційного Суду України Хабенський Д.Л. підтримав доводи конституційного звернення, Селіванов А.О., Лукашова Н.П. та Кузь О.Р. - відповідно Голови Верховної Ради України, Верховного Суду України та Міністерства юстиції України, викладені у листах до Конституційного Суду України.

5. Одним із способів захисту прав суб'єктів цивільних та господарських правовідносин є звернення до третейських судів, що передбачено статтею 25 ЦПК України (1501-06) та частиною другою статті 12 ГПК України (1798-12).

Відповідно до частини другої статті 8 Закону України «Про споживчу кооперацію» (2265-12) спілки споживчих товариств можуть вирішувати господарські спори між організаціями і підприємствами споживчої кооперації. Вирішення таких спорів здійснюється, зокрема, шляхом звернення до третейських судів.

Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання (частина четверта статті 13 Конституції України (254к/96-ВР).

За змістом статті 1 Закону (606-14) виконавче провадження - це сукупність дій органів і посадових осіб, зазначених у цьому Законі, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб та в межах повноважень, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Статтею 3 Закону (606-14) визначено перелік документів, що підлягають виконанню Державною виконавчою службою, до яких належать і рішення третейських судів (пункт 10).

Відповідно до частини першої статті 2 Закону (606-14) примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу. Завданням державної виконавчої служби є своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених законом (частина друга статті 1 Закону України «Про державну виконавчу службу» (202/98-ВР). Крім терміна «рішення», у зазначеному Законі (606-14) використовується термін «виконавчий документ», за забезпечення реального, своєчасного і законного виконання якого державні виконавці одержують винагороду (частина друга статті 17 зазначеного Закону). Згідно з пунктом 1 статті 18-1 Закону (606-14) виконавчими документами є: виконавчі листи, що видаються судами на підставі рішень, вироків, ухвал, постанов судів; рішень іноземних судів і арбітражів, якщо вони визнані й допущені на території України у встановленому законом порядку. Виконавчими документами є також накази господарських судів (пункт 3 статті 18-1 Закону (606-14).

Умовою відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого документа згідно зі статтею 18 Закону (606-14) є заява стягувача або його представника про примусове виконання рішення, зазначеного в статті 3 Закону, а виконавчими документами - рішення третейських судів (пункт 7

статті 18-1 Закону).

Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» (1255-15) від 18 листопада 2003 року змінено назву статті 3 Закону (606-14), яку викладено в такій редакції: «Документи, що підлягають виконанню Державною виконавчою службою». Ними є рішення, ухвали і постанови судів у цивільних справах та господарських судів, рішення третейських судів тощо.

Аналіз законодавства свідчить, що згідно з пунктом 1 статті 18 Закону (606-14) державний виконавець відкриває виконавче провадження на підставі виконавчого документа за заявою стягувача або його представника про примусове виконання рішення, зазначеного в статті 3 цього Закону. Такими виконавчими документами відповідно до пункту 7 статті 18-1 Закону (606-14) є рішення третейських судів відповідно до законів України. Отже, рішення третейських судів є одночасно й виконавчими документами.

Відповідно до абзацу другого частини другої статті 5 Закону (606-14) державний виконавець здійснює необхідні заходи щодо своєчасного і повного виконання рішення, зазначеного в документі на примусове виконання рішення (далі - виконавчий документ), у спосіб і порядок, визначені виконавчим документом. Встановлення переліку рішень, які підлягають виконанню, у Законі (606-14) в редакції від 21 квітня 1999 року (рішень третейських судів, а не переліку безпосередньо виконавчих документів) не могло бути підставою для відмови у примусовому виконанні рішень цих судів органами державної виконавчої служби. На час виникнення конкретних правовідносин щодо примусового виконання рішення третейського суду органи державної виконавчої служби мали забезпечити примусове виконання цього рішення відповідно до вимог чинного законодавства. Невиконання рішення означало б позбавлення заявника права отримати суму, присуджену третейським судом, обмеження гарантованого державою додержання прав і законних інтересів споживчої кооперації та її членів.

Отже, системний аналіз Закону (606-14) із внесеними до нього змінами свідчить, що виконавчими документами, на підставі яких органами державної виконавчої служби повинно здійснюватися примусове виконання рішень третейських судів, треба вважати рішення цих судів.

Зазначені положення Закону (606-14) вказують на наявність правових підстав для відкриття державним виконавцем виконавчого провадження, коли є рішення третейського суду та заява стягувача або його представника про примусове виконання цього рішення, якщо інше не передбачено законом.

Оскільки Законом (606-14) визначено порядок примусового виконання рішень третейських судів, Конституційний Суд України вважає помилковою позицію щодо застосування в Україні пункту 16 Положення про третейський суд для вирішення господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами,

організаціями і установами, затвердженого постановою Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР від 30 грудня 1975 року N 121 (v0121400-75), у разі невиконання цих рішень у добровільному порядку.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150 Конституції України (254к/96-ВР), статтями 51, 61, 63, 65, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР), Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення пункту 10 статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» (606-14) у взаємозв'язку зі статтею 18-1 цього Закону треба розуміти так, що рішення третейських судів водночас є виконавчими документами, на підставі яких за заявою стягувача або його представника про примусове виконання рішення державні виконавці районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів державної виконавчої служби мають забезпечити примусове виконання рішень цих судів, якщо інше не передбачено законом.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

3. Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

*І. НОРМАТИВНІ АКТИ**

1. Конституція України (від 28 червня 1996 р.)
2. Цивільний кодекс України (від 16 січня 2003 р.)
3. Господарський кодекс України (від 16 січня 2003 р.)
4. Закон України "Про судоустрій України" (від 7 лютого 2002 р.)
5. Закон України "Про правонаступництво України" (від 12 вересня 1991 р.)
6. Закон України "Про міжнародні договори України" (від 22 грудня 1995 р.)
7. Закон України „Про режим іноземного інвестування" (19 березня 1996 р.)
8. Закон України "Про прокуратуру" (від 5 листопада 1991р.)
9. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (від 14 травня 1992 р.)
10. Закон України "Про виконавче провадження" (від 21 квітня 1999 р.)
11. Закон України "Про адвокатуру" (від 19 грудня 1992 р.)
12. Указ Президента України "Про міжнародний комерційний арбітражний суд (від 24 лютого 1993 р.)
13. Указ Президента України "Про утворення апеляційних господарських судів та затвердження мережі господарських судів України" (від 11 липня 2001р. №511)
14. Декрет Кабінету міністрів України "Про державне мито" (від 21 січня 1993 р.)
15. Постанова Кабінету міністрів України "Про визначення розміру витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу" (від 29 березня 2002 р. № 411)

***Примітка:** Нормативні акти подано зі змінами станом на 27 лютого 2004 р.

ІІ. НАУКОВО-ПРАКТИЧНА, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА, МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ТА ПІДРУЧНИКИ

16. Абсалямов А. В. и др. **Арбитражный процесс.** – Москва: Юрист, 1998. – 408 с.
17. Анохин В. С. **Предприниматель и арбитражный суд.** – Москва: ИПК "Лига Разум", 1998. – 311 с.
18. Балюк І. **Господарське процесуальне право.** – Київ: КНЕУ, 2002. – 247с.
19. **Вирішення господарських спорів.** Укладач В. Беляневич. – Київ: Юстініан, 2002. – 639 с.
20. **Господарський процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами.** Укладач В. Беляневич. – Київ: Юстініан, 2002. – 543 с.
21. Грек Б. **Запобіжний захід у господарському спорі.** – Київ: "Закон і бізнес", № 33 (605), 16 серпня 2003 р.
22. Джунь В. В. **Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні.** /Монографія/. – Львів: Інститут технологій бізнесу і права, 2000. – 180 с.

23. **Інформаційні вісники Вищого арбітражного суду України.** – Київ-Львів: Центр технології бізнесу і права, 1999-2001.

24. Максимик М. П. **Юридична практика: посібник підприємця.** – Львів: Діалог, 1997. – 182 с.

25. Максимик М. П. **Правове регулювання торговельної діяльності.** – Львів: Центр технології бізнесу і права, 1998. – 116 с.

26. Максимик М. П. **Юридичні консультації від Михайла Максимика.** – Львів: Інститут технологій бізнесу і права, 2001. – 114 с.

27. Ніколенко Л. **Письмові докази в господарському процесі.** – "Юридический журнал". - К.: Юстініан, № 8 (14), 2003.

28. **Новые возможности защиты прав предпринимателей.** – Киев: Журнал "Вестник фондового рынка", 2001.

29. Притика Д. М. та ін. **Арбітражний процесуальний кодекс України. Науково – практичний коментар.** – Харків: НВКФ "Консум", 1995. – 271 с.

30. Притика Д. М. та ін. **Арбітражний процесуальний кодекс України. Науково – практичний коментар.** – Харків: СП "Консум", 1997. – 28 с.

31. Притика Д., Тітов М., Гайворонський В. та ін. **Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар.** – Харків: Консум, 2002. – 320 с.

32. **Проблеми вдосконалення господарського законодавства України.** Тези виступів учасників Круглого столу (17-18 квітня 2001р., м. Київ).

33. Слипченко Ю. **Второе дыхание. Претензионный порядок урегулирования хозяйственных споров.** – Киев: газета "Юридическая практика", №17 (227), 2002.

34. Степанова Т. В. **Ще раз про правову експертизу**. – Київ: „Вісник господарського судочинства", № 1, 2004.

35. Стрижко Л. **Письмові докази в господарському процесі.** – "Юридический журнал". - К.: Юстініан, 2003, № 8 (14).

36. Теньков С. О. **Нові тенденції у відшкодуванні витрат на оплату правової допомоги у господарському судочинстві.** – Київ: "Вісник господарського судочинства", № 1, 2003.

37. Теньков С. О. **Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України**: Від 16 січня 2003 р. – К.: Видавництво А. С. К., 2004. – 720 с.

38. **Цивільний кодекс України: Коментар** / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2003. – 1080 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. Загальні положення 4
РОЗДІЛ ІІ. Досудове врегулювання господарських спорів.....14
РОЗДІЛ ІІІ. Підвідомчість справ господарським судам. Підсудність справ...22
РОЗДІЛ ІV. Учасники судового процесу.....27
РОЗДІЛ V. Докази.....39
РОЗДІЛ V-1. Запобіжні заходи 48
РОЗДІЛ VI. Судові витрати.....55
РОЗДІЛ VII. Процесуальні строки.....66
РОЗДІЛ VIII. Подання позову.....70
РОЗДІЛ IX. Порушення провадження у справі та підготовка матеріалів до розгляду у першій інстанції.....78
РОЗДІЛ X. Забезпечення позову.....84
РОЗДІЛ XI. Вирішення господарських спорів у першій інстанції.....86
РОЗДІЛ XII. Перегляд судових рішень в апеляційному порядку.....106
РОЗДІЛ XII-1. Перегляд судових рішень у касаційному порядку.....120
РОЗДІЛ XII-2. Перегляд судових рішень Вищого господарського суду України Верховним судом України.....132
РОЗДІЛ XIII. Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за нововиявленими обставинами.....140
РОЗДІЛ XIV. Виконання рішення, ухвали, постанови.....144
РОЗДІЛ XV. Провадження у справах за участю іноземних підприємств і організацій.....152
ДОДАТКИ.....158
Використана література 182

Максимик М.П.

КОМЕНТАР ДО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

(Інформаційно-довідкове видання)

Редактор *О. Кінаш*
Набір *Л. Вовкун, Н. Гапчин*
Коректор *М. Пиріг*
Верстка *Л. Крамарівський*

Підписано до друку 27.02.04.
Формат 84x108/32
Тираж 3000 прим. Замовл. № 107

Друкарня
Центру технології бізнесу і права

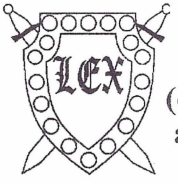

Юридична фірма
“ЦЕНТР ТЕХНОЛОГІЇ БІЗНЕСУ І ПРАВА”
(офіційний правовий радник Львівської обласної асоціації малого та середнього підприємництва)

ПРОПОНУЄ ПОСЛУГИ:

- консультації з питань започаткування власного бізнесу;
- консультації з питань стягнення дебіторської заборгованості;
- консультації з трудового законодавства;
- розроблення та/або експертизу господарських договорів (купівлі-продажу, оренди, бартеру і т. д.);
- розроблення кадрової документації (наказів, трудових угод і контрактів, посадових інструкцій тощо);
- надання письмових довідок (витягів) з усіх галузей законодавства;
- представлення та захист інтересів у господарських судах Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Волинської областей та у Львівському апеляційному господарському суді;
- реєстрацію “під ключ” у Львові та області будь-яких підприємств та організацій, для чого ми:
  - зарезервуємо назву підприємства чи організації;
  - розробимо установчі документи;
  - допоможемо нотаріально засвідчити установчі документи;
  - подамо документи до органу державної реєстрації;
  - поставимо підприємство чи організацію на облік у статуправління, податкову інспекцію, державні цільові фонди;
  - отримаємо дозвіл міліції та виготовимо печатку і штампи;
  - допоможемо відкрити рахунок у банку;
  - при потребі, допоможемо отримати свідоцтво платника ПДВ чи єдиного податку;
  - при потребі, здійснимо акредитацію підприємства на митниці;
- отримання ліцензій на роздрібну торгівлю алкоголем і тютюном, внутрішній та міжнародний туризм, внутрішні та міжнародні автоперевезення;
- виготовлення брошур, рефератів, методичних посібників.

МИ ПРАЦЮЄМО ДЛЯ ТОГО, ЩОБ У ВАС НЕ БУЛО ПРОБЛЕМ!

Наша адреса: **79005, м. Львів, вул. Дудаєва (кол. Лєрмонтова), 6, III поверх, офіс 4.**
Для листів: **79017, м. Львів-17, а/с № 2995.**
Ел. пошта: **center@mail.lviv.ua**

Тел. (0322) 299-21-87, тел./факс (0322) 74-47-59

"Наша мета – єдина:
Бог, Народ, Україна!"

Християнсько-демократична партія України

ХДПУ виступає за незалежну і багату Українську державу та за Національну церкву.
ХДПУ – за традиційну і міцну сім'ю, в якій закладалися б підвалини християнської та національної свідомості громадян.
ХДПУ – за високоморальну, християнську і професійну владу.
ХДПУ – за соціальний мир, злагоду і достаток в країні.

"Поганий християнин не може бути добрим українцем, а поганий українець – добрим християнином" (Андрей Шептицький).

ХДПУ – за те, щоб ми були добрими християнами. А значить, і добрими українцями...

Для нотаток